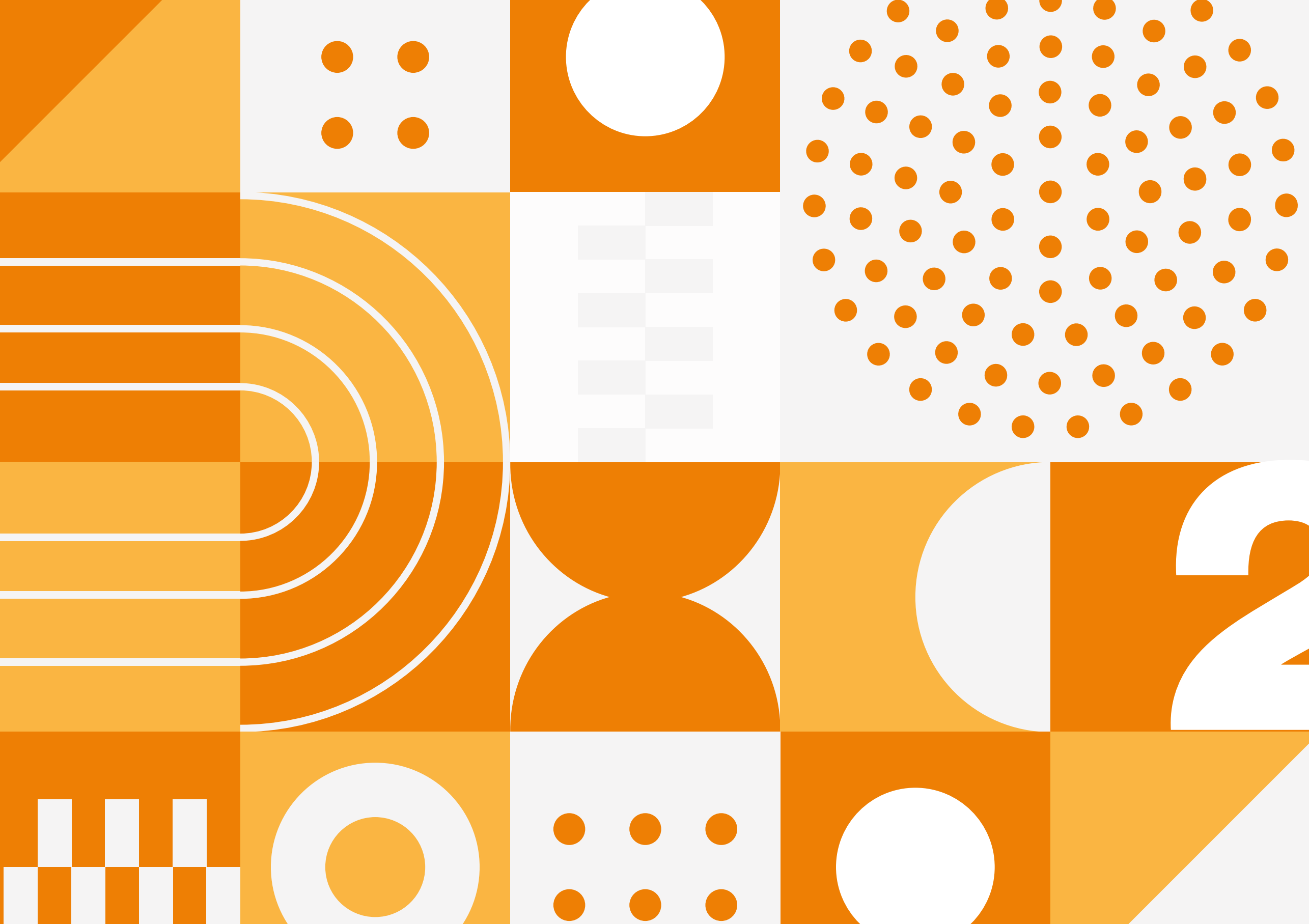

Timo Ala-Vähälä

Arvio liikunnanohjaaja (AMK) ja liikuntaneuvoja tutkintonimikkeiden toimivuudesta Suomessa

Vaikutukset työllisyyteen
ja kehittämisehdotukset

Sisällys

1. Johdanto	5
1.1 Hankkeen tavoitteet	5
1.2 Hankkeen toteutus	7
2. Liikunta-alan koulutuksen nyky rakenne, tutkintonimikkeet ja niiden historiallinen tausta	8
2.1 Liikunta-alan koulutuksen käynnistyminen sekä 1950- ja 1960 lukujen uudistukset	8
2.2 Keskiasteen koulutuksen uudistushankkeet	13
2.3 90-luvun uudistukset: ammatillisen koulutuksen uudistus ja ammattikorkeakoulut	17
2.4 Liikunta-alan koulutuksen nykyinen lakiperusta	24
2.5 Liikunta-alan tutkintonimikkeet Pohjoismaissa ja Keski-Euroopassa	26
3. Liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja arviot nimikkeiden toimivuudesta	28
3.1 Liikunta-alan koulutustarjonta kokonaisuudessaan	28
3.2 Liikunta-alan koulutuksen saaneiden sijoittuminen työelämään	31
3.2.1 Liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden työllistyminen	31
3.2.2 Liikunta-alan koulutetut kunnallisella ja yksityisellä sektorilla	43
3.3 Asiantuntijahaastattelujen arviot nimikkeistä	57
3.3.1 Vastaajien ja heidän taustayhteisöjensä roolit tutkintojärjestelmän kehittämisessä ja vireillä olevat hankkeet	59
3.3.2 Ammattikorkeakoulujen ja liikunnan ammatillisen perusopetuksen tutkintonimikkeet – ongelmat ja kehittämistarpeet	61
3.3.3 Koulutuksen ja työelämän vastaavuus ja vuorovaikutus	68
4. Nimike-ehdotusten työstäminen	71
5. Selvityshankkeen tulokset ja esitykset nimikkeiden uudistamiseksi	91
5.1 Nimikkeiden historiallinen tausta	91
5.2 Liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden asema työmarkkinoilla	92
5.3 Vaihtoehdot liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeelle	93
5.4 Muita kysymyksiä	95
5.5 Hankkeen ohjausryhmän kannanotto tutkintonimikkeisiin	96
Kirjallisuus ja haastattelut	97
Liitteet	100

Timo Ala-Vähälä

Arvio liikunnanohjaaja (AMK) ja liikuntaneuvoja
tutkintonimikkeiden toimivuudesta Suomessa
Vaikutukset työllisyyteen ja kehittämissuhteet

ISBN 978-952-69826-2-5 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-69826-3-2 (PDF)

Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat, julkaisuja 2

ISSN 2737-2170 (painettu)
ISSN 2737-2227 (verkkajulkaisu)

Copyright © Tekijä ja Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat 2022
Helsinki

Taitto: WTF Design Oy
Paino: Pohjolan Palvelut Oy

1. Johdanto

1.1 Hankkeen tavoitteet

Liikunnan tutkintonimikkeet-hankkeen tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva liikunnan tutkintonimikkeistön uudistustarpeista toisen asteen perus- ja ammattitutkinnoissa ja ammattikorkeakoulututkinnoissa sekä määritellä ehdotukset uusiksi tutkintonimikkeiksi.

Tässä esiteltävän raportin tarkoituksena on

- selvittää nyt käytössä olevan nimikkeistön historialliset juuret ja nykyisen nimikkeistön lakiperusta;
- verrata suomalaisia nimikekäytäntöjä muiden eurooppalaisten maiden vastaaviin käytäntöihin;
- tutkia liikunnan tutkintonimikkeiden vaikutusta tutkinnon suorittaneiden työllistymiseen ja laadulliseen työllistymiseen liikunta-alalla, ja
- selvittää liikunnan toimialan näkemys soveltuvista korvaavista tutkintonimikkeistä

Termi "tutkintonimike" tarkoittaa nimikettä, jota ihminen voi käyttää suoritettuaan jonkin koulutuksen. Ammattinimike puolestaan tarkoittaa johonkin työtehtävään, ammattiin liittyvää nimikettä, jota tehtävässä/ammattissa työskentelevä voi käyttää. Tutkintonimikkeet ja ammattinimikkeet voivat olla samankaltaisia: esimerkiksi liikunnan alalla nimike "liikunnanohjaaja (AMK)" viittaa henkilöön, joka on suorittanut ammattikorkeakoulussa liikunta-alan tutkinnon. Toisaalta kunta voi julkistaa avoimeksi työpaikan, jonka ammatti-

nimike on "liikunnanohjaaja", mutta työhön voidaan etsiä toisen asteen koulutuksen saaneita henkilöitä tai muun tutkintonimikkeen omaavia henkilöitä.

Myös oppilaitoksen tarjoamilla koulutuksilla ja tutkintotyypeillä on omat nimensä. Siten esimerkiksi toisen asteen liikunta-alan ammatillisen koulutuksen tutkintoa kutsutaan liikunnanohjauksen perustutkinnoksi, mutta sen tuottaman tutkintonimike on liikuntaneuvoja, ei liikunnanohjaaja.

Tutkintonimikkeistä on asetuksin tai opetushallituksen päätöksin säädetty viralliset suomenkieliset ja ruotsinkieliset versiot. Lisäksi korkeakoulutasoisten tutkintojen nimikkeistä on asetuksella säädetty englanninkieliset versiot. Näidenkin osalta käytännöt poikkeavat toisistaan. Englanninkielisissä nimikkeissä voi käyttää eurooppalaisen korkeakoulualueen periaatteiden mukaisesti bachelor- ja master-määreitä, mutta suomenkielisissä nimikkeissä ei ammattikorkeakoulututkintoja voi kutsua kandidaatin tai maisterin tutkinnoiksi. Nimikkeistö voi siis alaa tuntemattomalle olla hieman vaikeasti avautuva ja harhaanjohtavakin.

1.2 Hankkeen toteutus

Hankkeeseen sisältyi liikunta-alan tutkintonimikkeiden historian selvittäminen; nykytilanteen arviointi eri metodein sekä uusien nimikkeiden työstäminen yhdessä eri sidosryhmien kanssa.

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa tarkasteltiin nykyisiä tutkintonimikkeitä, niiden syntyhistoriaa ja asemoitumista suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Hankkeen toisessa vaiheessa tarkasteltiin liikunnan tutkintonimikkeistöä kansainvälisessä kontekstissa ja selvitettiin, millaisia nimikkeitä eri maissa käytetään toisen asteen ja korkeakouluasteen liikunnan tutkinnoista. (Luku 2.)

Hankkeen kolmantena osana selvitettiin eri tilastojen pohjalta liikunta-alan koulutettujen sijoittumista työmarkkinoille. Neljäntenä osana toteutettiin asiantuntijahaastattelut, joissa arvioitiin liikunta-alan koulutettujen asemasta työmarkkinoilla ja nykyisten nimikkeiden toimivuutta. (Luku 3.)

Hankkeen viidentenä elementtinä oli selvittää vaihtoehtoja nykyiselle liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeelle. Ohjausryhmä tarkasteli tiedossa olevia vaihtoehtoja ja valitsi niistä nimikkeet, joiden pohjalta tehtiin ensin kysely keskeisille sidosryhmille ja tämän jälkeen kärkeen nousseet vaihtoehdot annettiin vielä liikunta-alalla toimivien ja alan opiskelijoiden arvioitaviksi. Palautekierros toteutettiin web-kyselynä. Näiden palautteen, haastattelujen ja muun raportissa esitetyn taustatyön pohjalta tehtiin ehdotus uusiksi tutkintonimikkeiksi (Luvut 4. ja 5.).

2. Liikunta-alan koulutuksen nyky rakenne, tutkintonimikkeet ja niiden historiallinen tausta

2.1 Liikunta-alan koulutuksen käynnistyminen sekä 1950- ja 1960 lukujen uudistukset

Nykymuotoisen liikunnanohjaajien (AMK) ja liikuntaneuvojien koulutuksen historia alkoi 1900-luvun alkupuolella, jolloin Suomeen alettiin perustaa urheiluopistoja. Liikuntaopistoista ensimmäinen, Varalan opisto, perustettiin jo vuonna 1909. Ennen talvisotaa perustettiin vielä Tanhuvaaran urheiluopisto sekä Suomen Urheiluopisto, jonka toiminta vakiintui Heinolan maalaiskunnan Vierumäelle 30-luvulla. Urheiluopistojen kurssit tarjosivat aluksi urheilijoille ja muille urheiluseuroissa toimiville valmennusta sekä muita valmennukseen, seurojen johtamiseen ja vastaaviin teemoihin liittyviä leirejä ja lyhytkursseja. (Vasara 1992, 382.)

Ensimmäinen pidempi liikunta-alan ammattilaiseksi valmistava koulutus oli vuonna 1937 Suomen Urheiluopistossa Vierumäellä käynnistetty liikuntakasvatusneuvojen¹ kurssi. Kurssin kesto oli aluksi noin kuusi kuukautta. Pajulahden urheiluopisto aloitti vastaavan koulutuksen vuonna 1951.

¹ Ensimmäinen tutkintonimike oli ”liikuntakasvatusneuvoja”, mutta aihetta käsittelevissä kirjoissa puhutaan rinnakkain liikuntakasvatusneuvojan ja liikuntaneuvojan koulutuksesta.

Kahdelle ensimmäiselle liikuntakasvatusneuvojakurssille osallistui sekä miehiä että naisia, mutta sotien jälkeen miesten ja naisten koulutus eriytettiin. Vuonna 1946 käynnistyivät Suomen urheiluopistolla naisille suunnatut kurssit, joiden kesto oli hieman miesten kurssia lyhempi. (Klemola 1993, 17; Juurtola 1977, 134–135.) Naisten kurssia järjestettiin harvemmin kuin miehille: 14 kurssia vuosien 1946–1969 aikana. (Juurtola 1977.) Pajulahden urheiluopistossa ensimmäinen naisille suunnattu kurssi toteutettiin vuonna 1953, seuraava 1959, minkä jälkeen kurssia järjestettiin säännöllisesti myös naisille. (Nygren 1977, 98.) Koulutuksen sisällöt erosivat hieman: miesten kurssi oli noin kuuden kuukauden mittainen ja naisten kurssi kesti neljä kuukautta. Koulutukset jatkuivat erillisinä vuoden 1969 uudistukseen asti. (Klemola 1993, 17.)

Liikuntakasvatusneuvojien koulutuksen tavoitteet määriteltiin Suomen Urheiluopiston vuosia 1927–1937 käsittelevässä vuosikertomuksessa seuraavasti: kurssin tarkoituksena oli kouluttaa ihmisiä toimimaan neuvoina kunnissa, kouluissa, tehtaissa, järjestöissä, seuroissa, laitoksissa. Koulutuksen saaneiden oletettiin osin sijoittuvan tekemään palkkatöitä, osin liikuntaan liittyvää vapaaehtoistyötä. (Juurtola 1977, 130.) Ammatillisten tavoitteiden lisäksi koulutuksella oli myös yleissivistävä rooli: kurssien esittelyssä todettiin, että ”kurssi on tarkoitettu myös sellaisia varten, jotka haluavat kansanopistoa vastaavan opillisen sivistyksen ja joilla on myös erityinen halu perehtyä voimistelun ja urheilun eri muotoihin sekä tietopuolisesti että käytännössä.” (Ibid.)

Liikunta-alan koulutusta 70-luvulla tarkastellut terveydenhuollon opetus-suunnitelmatoimikunta arvioi, että koulutuksen tarkoituksena oli alun perin valmistaa ohjaajia urheilujärjestöjen tehtäviin, mutta myös kunnat alkoivat palkata liikunnanohjaajia urheilun sekä nuoriso- ja raittiustyön tehtäviin. Sen vuoksi opistot joutuivat myöhemmin kehittämään koulutustaan vastaamaan kunnallisten tehtävien vaatimuksia. (Komiteamietintö 1977a, 19–20.)

Klemolan mukaan liikuntakasvatusneuvojien koulutuksen alkuvaiheissa pohdittiin liikuntakasvatusneuvojen ja valmentajan työn eroja. Asia aktualisoitui, kun 40-luvun lopulla toiminut valtion urheilukomitea ehdotti urheiluvallmentajien palkkaamista kuntiin. Komiteamietinnössä kuntien palkkaamien

liikuntaneuvojien oletettiin olevan valmentajia, jotka osallistuisivat alueensa urheilijoiden valmentamiseen. Vastareaktiona tähän tuon aikainen urheiluvaikuttaja ja 40-luvulla Suomen urheiluopiston johtajana toiminut K. E. Levälahti korosti, että liikuntaneuvojan toimenkuva oli valmentajan toimenkuvaa laajempi, koska liikunnan alue on urheilun piiriä laajempi. Tehtävissä oli Levälahden mukaan myös laadullinen ero: liikuntaneuvojan tehtäviin kuuluivat liikuntahallinto, liikuntapaikkojen suunnittelu ja hoito, kansanurheilun kehittäminen sekä urheiluseurojen toiminnan tukeminen tai opastaminen. Yksittäisen urheilijan tai joukkueen valmentaminen ei hänen mukaansa kuulunut liikuntaneuvojan toimenkuvan piiriin. (Klemola 1993.)

Toisaalta valmennus esitettiin yhtenä mahdollisena syventymisalueena liikuntakasvatusneuvojakurssin jälkeen: edellä siteeratun Suomen urheiluopiston kurssiesittelyn mukaan tavoitteena oli, että kurssin käyneellä olisi mahdollisuus edetä lisäkoulutuksen jälkeen opettajaksi tai valmentajaksi. (Juurtola 1977, 129–130.)

Liikuntateknikko

Suomen Urheiluopisto ja Pajulahden urheiluopisto pidensivät koulutuksen kestoja 50-luvun puolivälissä. Uudistuksen perusteena oli urheiluopistojen arvio siitä, että aiempi liikuntakasvatusneuvojen ja liikuntaneuvojen noin puolen vuoden koulutusaika olisi ammatillisten tehtävien vaatimuksiin nähden liian lyhyt. (Klemola 1993, 84.) Uudistusta suunnitelleet Suomen Urheiluopisto ja Pajulahden Urheiluopisto eivät kuitenkaan päässeet yksimielisyyteen uudistuksen periaatteista, vaan kumpikin urheiluopisto alkoi toteuttaa omaa malliaan: Suomen urheiluopisto laajensi miesten liikunnanohjauksen koulutuksen vuoden kestäväksi ja korotti pohjakoulutusvaatimuksia: uusiin opintoihin edellytettiin keskikoulun käymistä tai vastaavia tietoja. Tutkinnon uudeksi nimikkeeksi tuli ”liikuntateknikko”. (Juurtola 1977, 136.) Pajulahdessa ei tehty vastaavia uudistuksia, mutta koulutusta laajennettiin noin n. 8–9 kuukautta kestäväksi. Tämän jälkeen tarjolla oli siis kaksi koulutusreittiä: Suomen urheiluopistossa suoritettava liikuntateknikon kurssi ja Pajulahdessa suoritettava liikuntaneuvojan tutkinto.

Liikunnanohjaaja

Seuraava merkittävä muutos urheiluopistojen tarjoamassa liikunnan koulutuksessa oli vuonna 1962 säädetty urheiluopistolaki ja sen toimeenpanoa ohjaava asetus. Vuonna 1963 voimaan tullut laki toi urheiluopistot valtionavun piiriin, mutta määritteli myös koulutuksen tavoitteet ja uuden tutkintonimikkeen: liikunnanohjaajan tutkinnon.

Urheiluopistolaki määritteli urheiluopistoksi sisäoppilaitoksen, jonka tehtävänä oli antaa eriasteista urheilun ja voimistelun opetusta, käytännöllistä valmennusta sekä yleissivistävää ja yhteiskunnallista opetusta. Osa urheiluopistoista määriteltiin urheilunjohto-opistoiksi, joiden tehtävänä oli antaa myös laaja-alaisempaa liikuntakasvatuksen johtamistaidon opetusta yhden tai useamman lukuvuoden kestäväillä kursseilla. Laki siis vahvisti ajatuksen siitä, että urheiluopistojen koulutus tähtäsi opiskelijoiden kouluttamiseen johto- ja

asiantuntijatehtäviä varten. Urheilunjohto-opistoja olivat aluksi Pajulahden Urheiluopisto ja Suomen Urheiluopisto ja myöhemmin, vuodesta 1966 lähtien myös ruostinkielistä koulutusta tarjonnut Solvalla (Nygren 1977).

Vaikka liikunnanohjaajakoulutuksella oli selkeä ammatillinen tavoite, sen asema ammatillisen koulutuksen kentässä oli ristiriitainen. Koulutus oli aiemmin rinnastettu kansanopistoihin ja työväenopistoihin, eli se oli siis osa yleissivistävää koulutusta. Vuoden 1962 uudistuksen jälkeen liikunnanohjaajan tutkinto oli ammatillinen tutkinto, mutta koulutuksen valvonta kuului edelleen kouluhallitukselle, ei ammattikasvatushallitukselle. Se, että liikunnanohjaajakoulutuksen asema osin ammatillisen koulutuksen ulkopuolella, aiheutti sekaannusta myöhemmin 70-luvulla, kun keskiasteen koulutusta lähdettiin kehittämään.

Koulutuksen ja nimikkeiden uudistukset eivät heti koskeneet naisille tarjottua liikunta-alan koulutusta. Naiset olivat saaneet erillisopetusta jo sotien jälkeen vuodesta 1946 lähtien ja niin naisten kurssista käytettiin nimitystä liikuntaneuvoja aina vuoteen 1965 saakka. (Kaikkonen 2007, 66.) Miesten ja naisten koulutus yhdistettiin vasta vuoden 1969 uudistusten myötä.

Liikunnanohjaajakoulutus laajenee kaksivuotiseksi

Vuonna 1969 liikunnanohjaajien koulutus laajentui kaksivuotiseksi. Kuten edellä on tullut ilmi, 60-luvun lopulle asti koulutuksen kehittäminen toteutui paljolti koulutusyksikkövetoisesti: urheiluopistot suunnittelivat opetussuunnitelmat ja kouluhallitus hyväksyi ne ja valvoi toimintaa. (Asiasta esim. Komiteanmietintö 1977a, 119.) Tällä tavoin toteutettiin myös koulutuksen laajentaminen kaksivuotiseksi. Urheilunjohto-opistot valmistelivat suunnitelman kaksivuotisesta tutkinnosta, mutta suunnittelussa mukana myös eri intressitahoja. Kouluhallitus hyväksyi suunnitelman kuultuaan opetusministeriötä ja valtion urheiluneuvostoa. (Klemola 1993; Ks myös Kaikkonen 2007; Juurtola 1977.)

Laajennetulle liikunnanohjaajatutkinnolle asetetuissa tavoitteissa korostui aiempaa enemmän suunnittelu ja johtaminen. Kaikkosen mukaan uudistuksen tavoitteena oli kouluttaa ihmisiä liikunnan alalla hallinnon, koulutuksen, valmennuksen, suhdetoiminnan ja järjestelyn tehtäviin sekä välittömiin liikunnanohjauksen tehtäviin. (Kaikkonen 2007, 69–70.) Juurtolan mukaan uudistuksen tavoitteena oli vastata koulutuksessa paremmin erilaisten johto- ja ohjaustehtävien vaatimuksiin eli tavoitteisiin, jotka oli määritelty vuoden 1962 liikuntalaissa ja asetuksessa. (Juurtola 1977, 139)

Toisaalta liikunnanohjaajien koulutuksella oli edelleen tietynlainen asiantuntijatyön ja toisaalta käytännön ohjauksen ”kaksoisluonne”. Juurtolan mukaan liikunnanohjaajatutkinto valmisti ”liikuntakasvatustyöstä kiinnostuneita naisia miehiä hyvin monivivahteisiin hallinto-, koulutus-, valmennus-, suhdetoiminta-, järjestely-, teknillisiin ja **tietysti myös välittömän ohjauksen mukaisiin tehtäviin.**” (Juurtola 1977, 138.)

2.2 Keskiasteen koulutuksen uudistushankkeet

Keskiasteen koulutuksen uudistamisen suunnittelu käynnistyi valtioneuvoston periaatepäätöksellä 1974. Kun aiemmin urheiluopistot olivat kehittäneet koulutustaan lähinnä omin voimin kouluhallituksen valvonnan alla, niin keskiasteen uudistus oli hyvin keskusjohtoinen prosessi. Valtioneuvoston päätös käynnisti sarjan erilaisia suunnitteluprosesseja: komiteoita; uudistusta ohjaavia lakeja ja asetuksia sekä muita hallinnollisia päätöksiä. Uudistusta varten perustettiin useita komiteoita, jotka kokosivat moneen suuntaan kehittyneitä ammatillista koulutusta yhteisin periaattein toimivaksi kokonaisuudeksi.

Keskiasteen koulutuksen uudistusprosessi – liikunnan koulutus mukaan lukien – voidaan jakaa karkeasti arvioiden kahteen vaiheeseen: 70-luvulla tapahtuneeseen tutkintorakenteen ja opetussuunnitelmien perusteiden suunnitte-

luun ja koulutusalojen kokoamiseen suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja toisaalta 80-luvulle ja 90-luvun alkuun ajoittuneeseen toimeenpanon suunnitteluun ja toteutukseen.² Suunnitteluprosessissa oli jonkin verran päällekkäisyyttä, sillä opetussuunnitelmien perusteita suunniteltiin myös toisessa vaiheessa, ja silloin muokattiin 70-luvulla määriteltyä koulutusalojen ryhmitystä, myös liikunnan koulutuksen osalta. Ensimmäisen vaiheen voi arvioida päättyneen vuonna 1978 säädettyyn lakiin keskiasteen koulutuksen kehittämisestä (474/1978). Jälkimmäinen vaihe päättyi muodollisesti uudistukselle vuoteen 1988 asetettuun määräaikaan, mutta erilaiset uudistukset jatkuivat käytännössä 90-luvun alkupuolelle.

Liikunnan osalta uusimuotoinen koulutus käynnistyi vuonna 1987 (Virtala 2000, Klemola 1993, 90), Uusi järjestelmä oli voimassa vain lyhyen ajan, sillä nuorisoasteen ja ammattikorkeakoulujen suunnittelu alkoi vuoden 1989 tienoilla, eli käytännössä samaan aikaan, jolloin uudistettu keskiasteen koulutus aloitti toimintansa.

Liikunta-alan koulutuksen osalta ensimmäisen vaiheen keskeinen dokumentti on vuoden 1977 Terveystieteiden tutkimuskeskuksen opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö (Komiteamietintö 1977b), jossa liikunnanohjaajan tutkintoa käsiteltiin osana terveydenhuollon ja sosiaaliturvan peruslinjalle kerättyjä tutkintoja. Toisen vaiheen tuottamat suunnitelmat julkaistiin Vapaa-aikatoiminnan koulutustoimikunnan mietinnössä, jossa liikunnanohjaajien koulutus oli irrotettu terveydenhuollon peruslinjalta osaksi uutta vapaa-aikatoiminnan peruslinjaa. (Komiteamietintö 1982a; Komiteamietintö 1982b.)

Kun keskiasteen koulutuksen uudistusta suunniteltiin, urheiluopistot eivät kuuluneet ammattikasvatustieteiden alaisen ammatillisen koulutukseen piiriin, eikä valtioneuvoston vuoden 1974 päätös muodollisesti koskenut niitä. Ilmeisesti siitä syystä urheiluopistojen johdossa toimivat eivät aluksi tieneet, että keskiasteen uudistus koskee myös urheiluopistoja, ja he pääsivät vasta noin vuoden viiveellä mukaan tutkintoja suunnitelleen komitean työhön. (Juurtola 1977, 140.)

² Keskiasteen koulunuudistuksen suunnittelusta ja toteutuksesta tarkemmin Honka, 2000.

Toimikuntatyön yhteydessä urheiluopistojen edustajat joutuivat määrittämään ja perustelemaan liikunnanohjaajan koulutuksen aseman ammatillisen koulutuksen kentässä, etenkin sen, onko urheiluopistojen tarjoama koulutus peruskoulua seuraavaa alemman tasoista keskiasteen koulutusta vai ylempää opistotason koulutusta. Urheiluopistojen edustajien tavoite oli, että liikunnanohjaajan tutkinto olisi opistotasoinen, mutta alalle ei perustettaisi työntekijäasteista tutkintoa. Tämä tulikin toimikunnan kannaksi. Toimikunta määritteli koulu-asteen ja opistoasteen koulutuksen eron siten, että kouluasteen koulutuksen kesto olisi kaksi vuotta ja opistoasteen koulutuksen kesto pääsääntöisesti neljä vuotta. Liikunnanohjaajankoulutus muodosti erityistapauksen. Sanamuotojen perusteella toimikunta tulkitsi sen kouluasteen koulutukseksi, mutta määritteli koulutuksen keston kolmivuotiseksi. Samalla toimikunta esitti, että koulutus voitaisiin myöhemmin laajentaa nelivuotiseksi. (Kom 1977a, 58–59.)

Vuoden 1977 komiteamietinnössä koulutuksen yleiset ammatilliset tavoitteet määriteltiin siten, että tutkinnon suorittanut pystyy toimimaan liikunta-alalla opetus- ja ohjaustehtävissä sekä pystyy selviytymään kunta- ja järjestötason suunnittelu- sekä hallintotoimista. Mietinnössä ennakoitiin, että valmisteilla ollut liikuntalaki tulisi lisäämään liikunnanohjauksen koulutuksen saaneiden työllistymistä kuntien liikuntahallinnossa ja järjestöissä. (Komiteamietintö 1977a, s. 28–29.)

Mietinnössä kuvattiin tarkemmin muun muassa hallinnolliseen osaamiseen, henkilöstöhallinnon osaamiseen, taloussuunnittelun osaamiseen ja liikuntatilojen suunnittelun osaamiseen liittyvät tavoitteet. Toisaalta liikunnanohjaajien toimenkuvaan sijoitettiin edelleen myös käytännön liikunnanohjaus; mietinnössä todettiin erikseen, että tutkinnon suorittanut hallitsee yleisimmät liikuntamuodot ja pystyy ohjaajaan ja opettamaan niiden harrastamista.

Tutkintojen suunnittelun toisella komiteakerroksella liikunnanohjaajien koulutus oli siirretty osaksi vapaa-aikatoimintaan liittyvien ammattien koulutusta. Vuoden 1982 mietinnössä määriteltiin erilliset opintolinjat viidelle vapaa-aika ammatin opintolinjalle. Opintolinjat olivat erillisiä, mutta opintojen ensimmäinen lukuvuosi pyrittiin saamaan mahdollisimman yhteneväksi, ja

yhteisiä sisältöjä suunniteltiin myös myöhemmille opintovuosille. Tätä perusteltiin sillä, että siten tutkinnon suorittanut olisi pätevä hoitamaan kunnallisia vapaa-aikatoiminnan yhdistelmävirkoja. (Komiteamietintö 1982a, 30, 47. Komiteamietintö 1982b, 10.) Mietinnöstä tulee ylipäätään esiin voimakas intressi yhdistää vapaa-ajan ammattien koulutus tuolloin kehitettyihin kuntien vapaa-ajan palveluihin.

Liikunnanohjaajakoulutuksen suorittaneiden ammatilliset vaihtoehdot esiteltiin hyvin konkreettisesti käytössä olleiden kunnallisten liikunnan ja vapaa-ajan virkanimikkeiden mukaan.³ Mietinnössä todettiin muun muassa, että ”liikunnanohjaajan opintolinjan suorittaneet sijoittuvat kuntien liikuntatoimenjohtajiksi, liikuntasuhteereiksi ja liikunnanohjaajiksi.” Lisäksi koulutuksen suorittaneiden ajateltiin sijoittuvan kunnallisten liikuntapaikkojen ja -laitosten, kuten uimahallien ja jäähallien, urheilukenttien ja ulkoilualueiden isännöitsijä-, esimies- ja ohjaustehtäviin. (Komiteamietintö 1977a, 55.) Näiden lisäksi lueteltiin joukko järjestöjen, sosiaalialan ja muiden sektorien tehtäviä, joihin liikunnanohjaajien ajateltiin soveltuvan.

Edellisen mietinnön lailla myös vuoden 1982 mietinnössä katsottiin, ettei liikunnan koulutusta – kuten ei muutakaan vapaa-aikatoiminnan koulutusta – ollut syytä jakaa kouluasteen ja opistoasteen koulutukseksi. (Komiteamietintö 1982a, 30–31.) Toimikunta perusteli näkemystään sillä, että alan ammatteissa työtehtävät voivat vaihdella käytännön kasvatus- ja ohjaustehtävistä hallinto- ja johtopainotteisiin tehtäviin, ja käytännön työtehtävien tuntemus tuki myös asiantuntijatehtävissä pärjäämistä. Rivien välistä voi lukea tarkoituksena olleen, että koulutuksen suorittaneet voisivat sijoittua sekä käytännön ohjaustehtäviin että johtaviin tai asiantuntijan tehtäviin.

³ Nuorisotyön, liikunnan ja raittiustyön ammattien kytköksen kunnallisten palvelujen kehittämiseen tuo lyhyesti esiin myös Virtala (2000).

2.3 90-luvun uudistukset: ammatillisen koulutuksen uudistus ja ammattikorkeakoulut

Keskiasteen koulutuksen uudistus ei ollut ehtinyt edetä kunnolla loppuun, kun alkoi seuraavan vaiheen uudistus. Ammattikorkeakoulujen ja nuorisoasteen koulutuksen suunnittelu käynnistyi jo 1980-luvun lopulla; opetusministeriö julkaisi muistion koulutuksen kehittämisestä vuonna 1989, ja hallitus antoi asiasta eduskunnalle koulutuspoliittisen selonteon vuonna 1990. Näissä dokumenteissa hahmoteltiin uutta koulutusmallia, joka olisi sisältänyt lukion ja ammattikoulut yhdistävän nuorisokoulun sekä ammattikorkeakoulut, joihin aiottiin siirtää silloinen opistotasoinen koulutus. Uudistukset johtivat ammattikorkeakoulujen perustamiseen, mutta nuorisoasteen koulutuksen uudistus ei toteutunut suunnitellussa muodossa: lukiot ja ammattikorkeakoulut jäivät erillisiksi koulutusreiteiksi, tosin niidenkin osalta lisättiin mahdollisuuksia yhdistää opintoja kummastakin koulumuodosta.⁴

Ammattikorkeakoulut

Hallituksen koulutuspoliittisessa selonteossa eduskunnalle vuodelta 1990 todettiin, että ammattikorkeakoulututkinnot oli tarkoitus kehittää ammatillisten oppilaitosten tarjoamista korkea-asteen ja opistoasteen tutkinnoista. Uuden koulutuksen tavoitteena oli kouluttaa opiskelijoista työelämässä toimivia asiantuntijoita ja että tutkintojen tuli olla kansainvälisesti rinnastettavia ulkomaisten korkea-asteen tutkintojen kanssa. Samat tavoitteet kirjattiin myös vuonna 1991 säädettyyn nuorisoasteen ja ammattikorkeakoulujen kokeiluja ohjanneeseen lakiin. (Laki nuorisoasteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen kokeiluista, 391/1991, 1§.)

Ammattikorkeakoulukokeilut alkoivat vuonna 1991, ja ammattikorkeakoulujen

vakinaistaminen alkoi vuonna 1996. Liikunnanohjaajien koulutus ammattikorkeakouluissa alkoi syksyllä 1999. Ensimmäiset opiskelijat valmistuivat vuonna 2002. (Virtala 2000.)

Vuoden 1995 laki ammattikorkeakouluopinnoista määritteli ammattikorkeakouluopintojen tarkoitukseksi sen, että koulutettava saa tarpeelliset tiedolliset ja taidolliset valmiudet ammatillisissa asiantuntijatehtävissä toimimista varten. Laissa todettiin erikseen, että koulutuksen tuli antaa valmiudet työn kehittämiseen, eli koulutuksen saaneen oletettiin toimivan sellaisissa tehtävissä, joissa hän pystyy olennaisesti vaikuttamaan työn sisältöön. (Laki ammattikorkeakouluopinnoista 255/1995.) Vastaava maininta on myös vuosien 2003 ja 2014 ammattikorkeakoululaeissa. (Ammattikorkeakoululaki, 351/2003, 4§; Ammattikorkeakoululaki 932/2014, 4§.)

Vapaa-aikatoiminnan ja ihmissuhdetyön koulutusryhmän muistiossa (Opetusministeriö 1992) tarkasteltiin sitä, miten ammattikorkeakoulu-uudistus vaikuttaa liikunta-alan koulutukseen. Muistiossa todettiin kokeilulain ja sitä edeltäneen koulutuspoliittisen selonteon lailla, että tavoitteena oli muuttaa koulutusta laaja-alaisemmaksi ja nostaa sitä tasoltaan lähemmäs tiedekorkeakoulujen koulutuksen tasoa, ja että uuden järjestelmän tavoitteena on kouluttaa työelämän asiantuntijoita, jotka toimisivat suunnittelu-, johto- ja kehittämistehtävissä.

Muistiossa todettiin myös, että ammattikorkeakoulut voivat suhteellisen vapaasti määritellä opetussuunnitelmansa, mutta opetuksen tasoa tullaan seuramaan erilaisin arviointimenetelmin. (OPM 1992, 64.) Arviointi on käytännössä tarkoittanut sitä, että toimiluvan saamista on edeltänyt toimilupa-anomusten arviointi, ja myöhemmin ammattikorkeakoulujen toimintaa on säännöllisesti arvioitu ensin Korkeakoulujen arviointineuvoston ja myöhemmin Koulutuksen arviointineuvoston toimesta. Haaga-Helia ammattikorkeakoulun johtotehtävissä toimivan Matti Kauppinen arvion mukaan auditoinnit ovat kohdistuneet lähinnä ammattikorkeakouluihin kokonaisuudessaan; liikunnanohjaajakoulutusta on arvioitu osana tätä kokonaisuutta, mutta ei erikseen omana aiheenaan. (Matti Kauppinen haastattelu)

⁴ Nuorisoasteen koulutuksen kehittämisestä ks. esim. Vuorio-Lehti, 2011.

Tätä selvityksen yhteydessä toteutettujen haastattelujen mukaan ammattikorkeakoulujen tarjoama koulutus perustui alan kouluttajien jo opistovaiheessa tekemään koulutuksen kehitystyöhön. Kehitystyö kuuluu ammattikorkeakoulujen autonomian piiriin, joten sitä ei ole ohjattu valtakunnallisesti. Ammattikorkeakoulujen toiminnan ensimmäisinä vuosina yksiköt keskittyivät paljolti oman toimintansa kehittämiseen, mutta jo 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen alkupuolella alkoi kehittämistyöhön liittyvä verkostoyhteistyö. (Matti Kauppisen haastattelu.) Liikunnan ammattikorkeakoulututkinto toteutettiin laajentamalla kaikkia liikunnanohjaajakoulutuksen osa-alueita; käytännön ohjaukseen liittyvän koulutuksen osuus väheni jonkin verran ja vastaavasti teoreettisemmän opetuksen osuus kasvoi. (Marko Vaapon haastattelu.)

2000-luvun kahdella ensimmäisellä vuosikymmenellä korkeakoulutuksen suunnitteluun – ja ammattikorkeakoulujen toimintaan sen myötä – on vaikuttanut eurooppalaisen korkeakoulualan rakentaminen, eli Bolognan prosessi. Prosessissa mukana olevat valtiot ovat sitoutuneet muokkaamaan korkeakoulutuksen tutkinnot kolmiportaiseksi kandidaatintutkintojen, maisterintutkintojen ja tohtorintutkintojen järjestelmäksi.

Osana prosessia eurooppalaisella tasolla on määritelty tutkintojen vaativuustasot. Tutkintojen vaativuustason määrittelyn pohjana olivat aluksi ns. Dublinin kuvaukset (Dublin descriptors). Niiden pohjalta kehitettiin korkeakoulutuksen eurooppalaisten tutkintojen viitekehys (European Qualifications Framework, EQF), jonka ensimmäinen versio on vuodelta 2005. Tämän kanssa osin rinnakkain osin hieman myöhemmin Euroopan unionin toimesta vahvistettiin ammatillisten tutkintojen yleinen eurooppalainen viitekehys. Sen ensimmäinen versio on vuodelta 2008, ja Euroopan ministerineuvosto julkisti päivitetyn version 2017⁵.

⁵ NEUVOSTON SUOSITUS, annettu 22 päivänä toukokuuta 2017, eurooppalaisesta tutkintojen viitekehuksesta elinikäisen oppimisen edistämiseksi ja eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten perustamisesta elinikäisen oppimisen edistämiseksi 23 päivänä huhtikuuta 2008 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston suosituksen kumoamisesta (2017/C 189/03)

Tutkintojen viitekehyksissä määritellään hyvin yleisellä tasolla koulutuksen osaamisen vaativuus eri tasoissa koulutuksissa. Luokittelu jakautuu kahdeksalle tasolle, joista kolme ylintä tasoa (6, 7 ja 8) kuuluvat korkea-asteen koulutuksen piiriin. Kun kuvauksissa noustaan hierarkiassa ylöspäin, oppimistavoitteet ovat abstraktimpia; kuvauksissa korostuu kyky itsenäiseen tiedon työstämiseen ja soveltamiseen, monialaisten ongelmien ratkaisuun sekä itsenäiseen vastuun ottamiseen. Ammattikorkeakoulututkinnot sijoittuvat – yliopistojen kandidaattitutkintojen lailla – luokittelun kuudennelle tasolle.

Vuoden 2017 viitekehysten mukaan opinnot luokittelun kuudennella tasolla suoritaneen oletetaan hallitsevan edistyneet työ- tai opintoalan tiedot, siten että hän pystyy arvioimaan tietoa kriittisesti. Koulutuksen tuottamiksi taidoiksi määritellään edistyneet taidot, joita vaaditaan erikoistuneella työ- tai opintoalalla monimutkaisten tai ennakoimattomien ongelmien ratkaisemiseen. Kyky innovatiiviseen ajatteluun on osa tämän tyyppistä ammattitaitoa.

Työssä osoitettava vastuu ja itsenäisyys kuvataan siten, että koulutuksen suorittanut pystyy ottamaan vastuuta monimutkaisten teknisten tai ammatillisten toimien tai hankkeiden johtamisesta, tekemään päätöksiä ennakoimattomissa työ- tai opintoympäristöissä sekä ottamaan vastuuta toisten työntekijöiden ammatillisesta kehityksestä.

Tutkintojen eurooppalaista viitekehystä vastaavassa Suomen kansallisessa viitekehyksessä kuudennen tason oppimistavoitteet kuvataan siten, että koulutuksen saanut pystyy työskentelemään itsenäisesti alansa asiantuntijatehtävissä, tekemään kansainvälistä yhteistyötä ja/tai toimimaan yrittäjänä. Kuten eurooppalaisessa viitekehyksessä, myös sen kansallisessa versiossa todetaan, että koulutuksen saanut pystyy suorittamaan monimutkaisia ammatillisia tehtäviä, tekemään päätöksiä ennakoimattomissa toimintaympäristöissä, ja hänellä on valmiudet oman ja työyhteisönsä osaamisen kehittämiseen. (Valtioneuvoston asetus tutkintojen ja muiden osaamiskokonaisuuksien viitekehyksestä 120/2017)

Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvosto on julkaissut eurooppalaisten viitekehysten pohjalta omat suosituksensa ammattikorkeakoulujen tarjoaman

koulutuksen yleisiksi osaamistavoitteiksi. Vuonna 2022 julkaistun version mukaan koulutuksen suorittaneella on kyky tiedon hankintaan ja sen kriittiseen arviointiin sekä kyky tiedon soveltamiseen. Tavoiteltu osaamisen taso kuvataan siten, että koulutuksen suorittanut osaa hankkia, arvioida kriittisesti ja soveltaa oman alansa kansallista ja kansainvälistä tietoperustaa ja käytäntöjä. Koulutuksen suorittanut osaa itsensä kehittämisen lisäksi ottaa vastuuta muun työyhteisön oppimisesta

Yleisinä työvalmiuksista todetaan, että koulutuksen suorittaneella on kyky kehittää tulevaisuuden haasteita ennakoivia ratkaisuja; luovaa ongelmanratkaisukykyä; kykyä soveltaa tietoa; kykyä toimia projekteissa eri aloja edustavien toimijoiden kanssa sekä valmiudet toimia yrittäjämäisesti.

Liikunta-alan koulutuksen osalta ammattikorkeakoulutusta tarjoavat yksiköt ovat tehneet yhteisen linjanvedon liikunnan koulutuksen osaamistavoitteista.⁶ (Kari Partasen haastattelu) Tässä dokumentissa liikunta-alan koulutusala-kohtaiset osaamistavoitteet (kompetenssit) jaetaan neljään osa-alueeseen: liikuntaosaamiseen, hyvinvointi- ja terveysliikuntaosaamiseen, pedagogiseen ja liikuntadidaktiseen osaamiseen sekä yhteiskunta-, johtamis- ja yrittämisaosaamiseen.

Liikuntaosaaminen tarkoittaa sitä, että koulutuksen saaneella on perustiedot ammattiosaamisensa kannalta keskeisistä liikuntamuodoista. Hyvinvointi- ja terveysliikuntaosaaminen tarkoittaa sitä, että koulutuksen saanut hallitsee liikuntaharjoittelun periaatteet ja osaa suunnitella ja ohjata terveyttä ja toimintakykyä edistävää liikuntaa, ja pystyy myös toimimaan terveysliikunnan asiantuntijana. Pedagoginen ja liikuntadidaktinen osaaminen tarkoittaa sitä, että koulutuksen saanut osaa suunnitella, toteuttaa ja arvioida laajoja ohjauskokonaisuuksia; toimia eri kohderyhmien kanssa erilaisissa ohjaustilanteissa ja liikuntaympäristöissä. Liikuntaan liittyvässä yhteiskunnallisessa sekä johtamis- ja yrittäjäosaamisessa on kyse siitä, että koulutuksen saanut osaa

⁶ Kari Partasen (Kajaanin AMK) kirjoittajalle toimittama julkaisematon dokumentti. Dokumentti on otsikoitu: "Koulutuskohtaiset osaamistavoitteet (Kompetenssit)".

toimia asiantuntija- ja esimiestehtävissä; tunnistaa yritystoiminnan mahdollisuudet, ja hänellä on valmiudet toimia yrittäjänä.

Samat periaatteet tulevat näkyviin myös nykyisten liikunnanohjaajakoulutusta tarjoavien yksikköjen määrittämässä koulutustavoitteissa. Seuraavassa on eräitä esimerkkejä liikunnanohjaajan (AMK) koulutukselle asetetuista osaamistavoitteista.

Ammattikorkeakoulu Arcada jakaa ammatilliset osaamistavoitteet neljään ryhmään (1) urheilun ja liikunnan harrastamiseen liittyviin osaamistavoitteisiin; (2) opetukseen ja liikunnanohjaukseen liittyviin osaamistavoitteisiin; (3) terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyviin osaamistavoitteisiin sekä (4) liikunnan ja terveyden edistämisen yhteiskunnallinen ulottuvuuteen liittyviin osaamistavoitteisiin. Näiden lisäksi yleisenä tavoitteena on kaksikielisuuden edistäminen ja pohjoismainen yhteistyö. Ammatilliset tavoitteet jaotellaan tiedoiksi, taidoiksi ja asenteita/toimintatapoja koskeviksi tavoitteiksi, mikä on yleinen jaottelu kompetenssien määrittelyssä. (Arcada, Studieplan 2021-2022. Bachelor, idrott.)

Tietopohjan osalta tämä tarkoittaa muun muassa keskeisten liikuntamuotojen tuntemusta; harjoittelun periaatteiden ymmärtämistä niin terveysliikunnan kuin valmentamisenkin osalta; tietoa terveyden ja hyvinvoinnin luonteesta sekä tietoa liikunnasta yhteiskunnallisena ilmiönä. Vastaavasti osaaminen tarkoittaa vaativien ohjaus- ja valmennusprosessien hallitsemista, kykyä analysoida ja kehittää omaa työtä, sekä vastuun ottamista vaativista projekteista. Osaamisen yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen liittyy myös kyky toimia yrittäjänä. Asenteiden tai toimintatapojen osalta tavoitteeksi asetetaan, että koulutuksen suorittaneella on holistinen/kokonaisvaltainen näkemys ihmisen hyvinvoinnista, hänellä on eettisesti perusteltavissa oleva tapa toimia ja hän ottaa toiminnassaan huomioon kestävän kehityksen periaatteet.

Haaga Helian opinto-oppaassa todetaan, että "Opintojen tavoitteena on tarjota valmiudet liikunta-alan asiantuntija- ja kehittäjätehtäviin. Ammatillisissa rooleissa korostuvat itseohjautuvuus, ajan tasalla olevan tiedon hyödyntäminen, tiimityö ja käyttäjälähtöinen ongelmanratkaisu. Koulutusta vastaavia

ammatteja ovat esimerkiksi valmentajan, kouluttajan, liikunta-alan asiantuntijan ja kehittäjän tehtävät, sekä toimiminen hallinto-, esimies- ja johtotehtävissä tai liikunta-alan yrittäjänä.⁷

Kajaanin ammattikorkeakoulu (KAMK) määrittelee yleisiksi ammatillisiksi kompetensseiksi oppimisen taidot; eettisen osaaminen; työyhteisöosaamisen; innovaatio-osaaminen; kansainvälistymisosaaminen; liikuntaosaaminen; hyvinvointi- ja terveysliikuntaosaaminen; pedagoginen ja liikuntadidaktinen osaaminen; liikunnan yhteiskunta- sekä johtamis- ja yrittäjäosaaminen.

Työyhteisöosaaminen liittyy siihen, millaisen roolin ihminen voi ottaa roolia työelämässä: hänen kykyään verkostoitua, tehdä päätöksiä ennakoimattomissa tilanteissa, kykyä työn johtamiseen ja itsenäiseen työskentelyyn asiantuntijatehtävissä sekä valmiuksia toimia yrittäjänä.⁸

Liikunta-alan toisen asteen ammatillisen koulutuksen uudistukset

Vaikka keskiasteen koulutusta pohtineet toimikunnat esittivät liikunnan keskiasteen koulutukselle yksiportaista koulutusmallia, 90-luvulla siirryttiin kaksiportaiseen järjestelmään, eli koulutus jaettiin kouluasteen tutkintoon (liikuntaneuvoja) ja opistoasteen tutkintoon (liikunnanohjaaja). Vuonna 1993 käynnistettiin niin sanottu peräkkäinen ja sisäkkäinen koulutusmalli, jossa kaikki opiskelijat aloittivat suorittamalla kouluasteen opinnot, ja tämän jälkeen osa jatkoi opistotason tutkintoon. Tätä mallia sovellettiin vain kaksi vuotta, sillä vuonna perustettiin 1995 erilliset koulutusohjelmat liikuntaneuvojan tutkinnolle ja liikunnanohjaajan tutkinnolle. Liikuntaneuvojan tutkintoa pääsi opiskelemaan suoraan peruskoulupohjalta, mutta liikunnanohjaajan tutkinnon opiskelu edellytti joko lukio-opintoja tai ammatillista perustutkintoa. (Virtala 2000; Kaikkonen 2007, 140.) Käytännössä siis se opistotasoinen, nuorisoasteen koulutuksesta erotettu liikunnanohjaajan koulutus, jonka pohjalle raken-

⁷ <https://opinto-opas.haaga-helia.fi/fi/13336/fi/39095/LOT20/414/year/2020>
ja <https://opinto-opas.haaga-helia.fi/fi/13336/fi/39095>.

⁸ <http://opinto-opas.kamk.fi/index.php/fi/68146/fi/68090>.

nettiin ammattikorkeakoulutasoinen liikunnanohjaajakoulutus, perustettiin vasta joitakin vuosia ennen ammattikorkeakoulujärjestelmän rakentamista – itse asiassa sen kokeiluvaiheessa.

Vuoden 1994 ammattitutkintolailla luotiin järjestelmä, jossa opiskelija saattoi osoittaa näyttökokeella, että hänellä oli ammatin vaatimat taidot, mutta tietojen ja osaamisen hankintatapaa ei erikseen säädelty. (Klemelä ja Vantaja 2012, 195; Ammattitutkintolaki 306/1994, 1§.) Osaaminen saattoi siis perustua työkokemukseen, itseopiskeluun tai koulutuksen tarjoajan antamaan valmennukseen. Tutkintojen perusteita päättäminen kuului opetushallitukselle – vuonna 1991 perustetulle virastolle, johon oli yhdistetty kouluhallitus ja ammattikasvatushallitus.

2.4 Liikunta-alan koulutuksen nykyinen lakiperusta

Tällä hetkellä toisen asteen ammatillista koulutusta ohjaa laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017). Laki kattaa sekä nuorisoasteen ammattikoulutuksen että aikuiskoulutuksen piiriin kuuluvan ammatillisen koulutuksen. Lain mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella säädetään, mitkä ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot kuuluvat ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteeseen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 6§) Voimassa oleva opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta on vuodelta 2017 (Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus ammatillisen koulutuksen tutkintorakenteesta 680/2017). Asetukseen ei sisälly tutkintonimikkeitä, vaan niistä päättäminen kuuluu opetushallitukselle. Opetushallitus määrittelee tutkintonimikkeet ammatillisten tutkintojen sisältöä ohjaavissa ammatillisten tutkintojen perusteissa. Lain mukaan opetushallituksen tulee valmistella kunkin ammatillisen tutkinnon perusteet yhteistyössä työ- ja elinkeinoelämän edustajien, koulutuksen järjestäjien ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 15§.)

Tällä hetkellä ovat voimassa seuraavat liikunta-alaan liittyvät ammatillisten

tutkintojen perusteet: Liikunnanohjauksen perustutkinnon perusteet ovat vuodelta 2014, tutkintonimikkeeksi on määritelty ”liikuntaneuvoja”. (OPH 60/011/2014.) Liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinnon perusteet ovat vuodelta 2018 (OPH-1161-2018). Ammattitutkinnon tuottamiksi tutkintonimikkeiksi on määritelty liikuntaneuvoja (AT) ja valmentaja. Erikoisammattitutkintoja ovat valmennuksen erikoisammattitutkinto (OPH-2641-2017) sekä liikuntapaikka-alan erikoisammattitutkinto (OPH-1163-2018). Ammattitutkinnon tuottaman tutkinnon nimike on liikuntapaikkamestari.

Voimassa oleva ammattikorkeakoululaki on vuodelta 2014 (Ammattikorkeakoululaki 2014/932). Lain mukaan ammattikorkeakoulun toimiluvassa määrätään, mitä ammattikorkeakoulututkintoja voi myöntää ja tutkintonimikkeitä tutkinnoista voi käyttää. (Ammattikorkeakoululaki 2014, 8§.)

Ammattikorkeakoulussa suoritettuun tutkintoon liitetään asianomaisen koulutusalan nimi sekä tutkintonimike ja ammattikorkeakoulututkinnon osalta tarvittaessa lyhenne AMK ja ylempään ammattikorkeakoulututkinnon osalta lyhenne ylempi AMK. Ammattikorkeakoulussa suoritettavista tutkinnoista, tutkintotavoitteista ja opintojen rakenteesta sekä muista opintojen perusteista säädetään tarvittaessa valtioneuvoston asetuksella. (Ammattikorkeakoululaki 2014/932, 11§.)

Tämänhetkiset voimassa olevat ammattikorkeakoulututkinnot on määritelty valtioneuvoston asetuksessa ammattikorkeakouluista (18.12.2014/1129) sen liitteessä vuodelta 2018 (20.6.2018/493). Liikunta-alan tutkintoja ovat liikunnan ammattikorkeakoulututkinto: liikunnanohjaaja (AMK), jonka englannin kielinen versio on Bachelor of Sports Studies sekä liikunnan ylempi ammattikorkeakoulututkinto: liikunnanohjaaja (ylempi AMK), jonka englannin kielinen versio on Master of Sports Studies.

2.5 Liikunta-alan tutkintonimikkeet Pohjoismaissa ja Keski-Euroopassa

Selvityksen yhteydessä käytiin lyhyesti lävitse eräiden eurooppalaisten maiden liikunta-alan koulutukseen liittyvät tutkintonimikkeet. Tarkasteluun valittiin seuraavat maat, joissa on suomalaisia ammattikorkeakouluja vastaavia korkea-asteen oppilaitoksia: Hollanti, Itävalta, Portugali, Saksa. Näiden lisäksi tarkasteluun otettiin Irlanti, Ranska, Ruotsi ja Skotlanti. Kaikki nämä maat kuuluvat eurooppalaisen korkeakoulualan piiriin, eli ne ovat sitoutuneet toteuttamaan Bolognan prosessissa tavoitteeksi asetetun kolmiportaisen kandidaatti-, maisteri- ja tohtoritutkinnoista koostuvan korkeakoulutuksen järjestelmän.

Tieto kerättiin siten, että ensin käytiin lävitse CEDEFOPin tuottamat maakohdittaiset ammatillisen koulutuksen järjestelmien kuvaukset. Näiden pohjalta jäljitettiin keskeiset kansalliset toimijat, ja niiden tuottamien aineistojen pohjalta laadittiin luettelo käytössä olevista tutkintonimikkeistä.

Selvityksen perusteella tarkastelun kohteena olleissa maissa bachelor -tason koulutuksessa on yleensä tutkintonimikkeessä bachelor tai samaa tarkoittava määre. Ainoa poikkeus on ranskalainen ammatillisesti painottunut licence pro sport -tutkinto. Ammatillisten tutkintojen osalta tilanne on huomattavasti kirjavampi: tutkintojen kestot vaihtelevat, samoin nimikkeet.

Tarkastelun kohteena olivat kansallisessa käytössä olevat nimikkeet, eivät kansainväliseen käyttöön tarkoitettujen englannin kieliset nimikkeet. Suomalainen järjestelmä eroaa siis selvästi verrokkimaiden käytännöstä, sillä ammattikorkeakoulujen nimikkeet eroavat yliopistojen tutkintonimikkeistä, kun kyse on suomen- tai ruotsinkielisistä nimikkeistä. Kansainväliseen käyttöön tarkoitettussa englanninkielisessä nimikkeessä Suomessakin on käytössä bachelor-määre.

Taulukko 1. Liikunta-alan koulutuksessa käytettävät tutkintonimikkeet, kansalliset termit

Valtio, alue	Ammatillinen toisen asteen koulutus, Bachelor tasoa alempi yliopistollinen koulutus	Ammattikorkeakoulut, muu "ei-yliopistollinen" korkea-asteen koulutus, bachelor taso.
Hollanti	Sport- en bewegingscoördinator ⁹	Bachelor
Itävalta	Budessportacademie: instructor, trainer, lehrer ¹⁰	Bachelor ¹¹
Irlanti	Erilaisia koulutuskohtaisia tutkintonimikkeitä ¹²	Bachelor ¹³
Portugali	Tecnico(a) de desporto ¹⁴	Bachelor ¹⁵
Ranska	Ylioppilaspohjainen 1-vuotinen: Formation professionnelle Sport ¹⁶ 2-vuotinen: BTS sport, DEUST sport ¹⁷	Licence pro sport ¹⁸ Bachelor ¹⁹
Ruotsi	Useita erityyppisiä ammattikohtaisia tutkintoja	Kandidat
Saksa	Berufsfachschulen für Gymnastik und Sport: Gymnastiklehrerinnen und Gymnastiklehrer ²⁰	Bachelor ²¹
Skotlanti	Useita työn ohessa suoritettavia ammatillisia tutkintoja. ²² Higher National Certificate/ Diploma (HNC/HND) in Sport and Exercise Science. HNC= EQF 4, HND = EQF 5. Näitä voi suorittaa myös yliopistollisissa yksiköissä.	Bachelor, bachelor with honours

⁹ <https://www.mbostart.nl/mbozorg/sportenbewegen4/>.

¹⁰ <https://www.bsapa.at>.

¹¹ <https://www.studium.at/>.

¹² https://careersportal.ie/sectors/sectors.php?sector_id=18.

¹³ https://careersportal.ie/sectors/sectors.php?sector_id=18.

¹⁴ <https://www.epet.pt/cursos/ensino-secundario-cursos-profissionais/tecnicoa-de-desporto/>.

¹⁵ <https://www.bachelorstudies.pt/BSc/Desporto/>.

¹⁶ https://diplomeo.com/formation_professionnelle-sport.

¹⁷ <https://diplomeo.com/bac+2-sport>.

¹⁸ https://diplomeo.com/licence_pro-sport. Erottelu Bachelor – licence https://diplomeo.com/actualite-differences_entre_bachelor_et_licence.

¹⁹ <https://diplomeo.com/bachelor-sport>.

²⁰ <https://bbgs-online.de>.

²¹ <https://www.sport-studieren.de/hochschulen-finden/>.
<https://www.hochschulkompass.de/home.html>.

²² <https://www.sqa.org.uk/sqa/76739.html>.

<https://www.sqa.org.uk/sqa/46238.html>.

3. Liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja arviot nimikkeiden toimivuudesta

3.1 Liikunta-alan koulutustarjonta kokonaisuudessaan

Liikunta-alan koulutusta tarjotaan kaikilla koulutusasteilla ammatillisesta koulutuksesta korkea-asteen koulutukseen. Näiden lisäksi tarjolla on julkisen valvonnan ulkopuolista koulutusta, kuten yksityisten koulutusyriyten tarjoama personal trainer -koulutusta.

Liikunta-alan yliopistokoulutusta tarjotaan Jyväskylän yliopiston liikunnan- ja terveystieteiden tiedekunnassa. Tiedekunta perustettu vuonna 1968, mutta liikunnan opetusta Jyväskylässä on tarjottu vuodesta 1963 lähtien. Ennen liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamista liikunnanopettajia koulutettiin Helsingin yliopiston voimistelulaitoksella. Yliopistotason tutkintoja ovat liikuntatieteiden kandidaatti, liikuntatieteiden maisteri sekä liikuntatieteiden tohtorin tutkinto

Liikunnanohjaajan (AMK ja YAMK) koulutusta tarjotaan viidessä ammattikorkeakoulussa: Arcada-ammattikorkeakoulussa (ruotsinkielinen koulutus), Haaga-Helian ammattikorkeakoulussa Suomen urheiluopiston tiloissa Vierumäellä, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa (XAMK), Kajaanin ammattikorkeakoulussa ja Lapin ammattikorkeakoulussa.

Liikunnan toisen asteen ammatillista koulutusta tarjotaan pääosin urheiluopistoissa. Niiden tarjoamia tutkintoja ovat liikunnanohjauksen perustutkinto (liikuntaneuvoja) sekä ammatillisena aikuiskoulutuksena liikunnan ja

valmennuksen ammattitutkinto, liikuntapaikka-alan ammattitutkinto, valmennuksen erikoisammattitutkinto ja liikuntapaikka-alan erikoisammattitutkinto.

Liikuntatieteiden maisterin tutkintoja on viimeisen viiden vuoden aikana suoritettu vuosittain noin 130–160; liikunnanohjaaja (AMK) tutkintoja noin 150–200; liikuntaneuvojan tutkintoja 320–420. Näiden lisäksi erilaisia ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja on suoritettu noin 400–600 vuotta kohden.

Kuten edellä todettiin, näiden koulutusten lisäksi yksityiset kouluttajat tarjoavat esimerkiksi personal trainer -koulutusta ja muuta liikunnan ohjaukseen liittyvää koulutusta. Vuonna 2019 yksityinen sektori koulutti karkeasti arvioiden noin 1000 henkilöä personal trainer -alalle. (Ala-Vähälä 2020.)

Taulukko 2. Liikunta-alan ammatillisten tutkintojen määrä vuosina 2016–2020/2021²³

Tutkinnon suorittamisvuosi	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liikuntatieteiden tohtori	15	9	9	6	6	6
Liikuntatieteiden maisteri	138	156	153	153	156	135
Liikuntatieteiden kandidaatti	90	99	90	90	114	96
Liikunnanohjaaja (YAMK)	30	27	48	27	42	45
Liikunnanohjaaja (AMK), päivätoteutus	171	153	183	195	150	186
Liikunnanohjaaja (AMK), monimuotototeutus	21	36	30	36	42	36
Liikunnanohjauksen perustutkinto (liikuntaneuvoja)	324	423	399	348	318	
Liikunnan ammattitutkinto, aikuisliikunnan ammattitutkinto	219	168	264	222	123	
Liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinto				24	342	
Valmentajan ammattitutkinto	120	138	177	183	21	
Liikuntapaikka-alan ammattitutkinto	84	63	45	63	51	
Liikuntapaikka-alan erikoisammattitutkinto				...	9	
Liikuntapaikkamestarin erikoisammattitutkinto	9	24	24	9		
Valmennuksen/valmentajan erikoisammattitutkinto	6	6	27	27	45	

Lähde: Vipunen.fi

²³ Jos vastaajia on vähän – alle 5 – tarkkaa lukua ei ole ilmoitettu, eikä niitä ole voinut ottaa myöskään prosenttiosuuslaskelmaan.

3.2 Liikunta-alan koulutuksen saaneiden sijoittuminen työelämään

Liikunta-alan koulutuksen saaneiden työllistymisestä on kahden tyyppisiä tietolähteitä: valmistuneiden työllistymistä koskevat seurantatiedot, jotka julkaistaan vipunen.fi tietokannassa, sekä Tilastokeskuksen tiedot työssä käyvien koulutuksesta.

Seuraavassa kuvataan ensin vipunen.fi tietokannan tietojen avulla, miten liikunta-alan tutkinnon suorittaneet ovat työllistyneet; millaiseksi he arvioivat työuransa ja miten hyödyllisenä he koulutustaan pitävät (alaluku 3.2.1). Seuraavassa alaluvussa tarkastellaan, millaisin tehtäviin liikunta-alan tutkinnon suorittaneet ovat kunnalliselle ja yksityiselle sektorille sijoittuneet – ja toisin päin: millaisella koulutuksella keskeisiin tehtäviin on rekrytoitu. Ensimmäisen alaluvun tiedot perustuvat siis tiettyinä vuosina valmistuneiden työllistymistä koskeviin seurantatietoihin; jälkimmäisen alaluvun tiedot puolestaan ovat tilastokeskuksen tietoja kaikkien liikunta-alalla toimivien koulutuksesta.

3.2.1 Liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden työllistyminen

Vipunen.fi -tietokannassa on kaikkien koulutusasteiden osalta tiedot työhön sijoittumisesta vuosi tutkinnon suorittamisen jälkeen. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osalta käytettävissä on myös seurantatiedot työtilanteesta viisi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen. Viisivuotisseuranta sisältää myös laajemmin tietoa työurasta ja koulutuksen merkityksestä.

Seuraavassa tarkastellaan ensin kaikkien koulutusasteiden osalta liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden työllisyystilannetta vuosi valmistumisen jälkeen. Lukuihin sisältyvät kaikki vuosina 2015–2019 valmistuneet. Tarkasteluun on summattu viiden vuoden luvut, koska joidenkin tutkintojen osalta valmistuneiden määrät ovat niin pieniä, että yhden vuoden tiedot voivat sisältää satunnaisesta vaihtelusta johtuvia vinoumia.

Useimmissa liikunta-alan tutkintoryhmissä valmistuneista noin 70–80 % oli vuosi valmistumisen jälkeen päätoimisesti työllistettyjä. Poikkeuksen muodostavat liikuntaneuvojan tutkinnon ja liikuntatieteiden kandidaatin tutkinnon suorittaneet. Liikuntaneuvojista noin 30 % jatkoi opintojaan joko päätoimisesti tai työn ohessa. Liikuntatieteiden kandidaatintutkinto on seurantatilaston perusteella välitutkinto, jonka suoritettuaan opiskelija jatkavat opintoja masterintutkintoon. Tosin myös heistä noin kaksi kolmannesta näyttäisi jatkavan opintojaan työn ohessa opiskellen.

Työttömiä oli eniten liikuntapaikka-alan ammattitutkinnon suorittaneiden piirissä (12 %). Liikunnanohjauksen perustutkinnon suorittaneilla työttömien osuus oli 8–9 %:n luokkaa, mikä vastaa tarkastelukauden yleistä työttömyyden tasoa. (Työvoimatutkimus 2022, helmikuu. Tilastokeskus, liite 2).

Taulukko 3. Liikunta-alalle kouluttautuneiden työtilanne vuosi valmistumisen jälkeen, vuosina 2015–2019 valmistuneet.

	Päätoiminen työllinen	Työllinen opiskelija	Päätoiminen opiskelija, koululainen	Työtön	Varusmies, siviilipalvelu	Eläkeläinen	Muu tai tuntematon	Muuttanut maasta	Yhteensä
Liikunnanohjauksen perustutkinto, Opetussuunnitelma-perusteinen	54,0 %	18,9 %	11,4 %	9,0 %	1,6 %		3,8 %	1,2 %	100,0 %
Liikunnanohjauksen perustutkinto, Näyttötutkinto	61,2 %	21,2 %	4,7 %	8,2 %	3,5 %	...	100 %
Liikunnan AT, aikuisliikunnan AT	76,5 %	12,4 %	3,9 %	3,3 %		...	2,0 %	...	100,0 %
Liikuntapaikka-alan AT	70,8 %	9,0 %	3,4 %	12,4 %			100 %
Liikuntapaikka-mestarin EAT	91,3 %	8,7 %		...					100 %
Liikunnanohjaaja (AMK), päivätoteutus	69,7 %	13,4 %	4,3 %	4,7 %	...		3,6 %	4,3 %	100,0 %
Liikunnanohjaaja (AMK), monimuoto-toteutus	75,6 %	14,6 %	...	7,3 %				...	100,0 %
Liikunnan-ohjaaja ylempi AMK	80,4 %	10,9 %	...	6,5 %		100 %
Liikuntatieteiden kandidaatti	4,0 %	65,7 %	28,3 %	2,0 %				...	100 %
Liikuntatieteiden maisteri	70,1 %	7,8 %	1,3 %	7,4 %		...	3,9 %	10,0 %	100 %
Liikuntatieteiden tohtori	78,6 %	100 %

Lähde: Vipunen.fi

Seuraavassa käydään lävitse tarkemmin liikunnanohjaajan (AMK) perustutkinnon ja ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden tilanne viisi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen. Luvut on summattu neljän tai viiden valmistumisvuoden tietojen pohjalta riippuen siitä, miten monelta vuodelta tietoa on tarjolla. Myös tässä tapauksessa tarkasteluun on koottu useampi vuosi, koska vastanneita on vuotta kohden sen verran vähän, että satunnainen vaihtelu voi vaikuttaa tulokseen.

Ennen tarkempaa analyysia on syytä huomauttaa, että (vain) noin 65 % seurantakyselyyn vastannasta liikunnanohjaajista (AMK) työskenteli viiden vuoden jälkeen koulutusta vastaavalla alalla. Liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneet olivat herkempiä vaihtamaan alaa kuin vastaavan tasoisen tutkinnon suorittaneet keskimäärin, koska kaikkien vastaajien osalta samalla alalla työskennelleiden osuus oli 78 %. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet ovat alaan vahvemmin sitoutuneet. Kyselyn mukaan 86 % tutkinnon suorittaneista työskenteli viiden vuoden jälkeen vielä samalla alalla.

Kun seuraavassa käydään lävitse tietoja liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneiden työhön sijoittumisesta ja työn luonteesta, on siis muistettava, että osa vastaajista työskentelee muulla kuin liikunta-alalla.

Seurantatietojen perusteella viisi vuotta valmistumisen jälkeen 53 % kyselyihin vastanneista liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneista oli vakituudessa kokopäivätyössä ja noin 22 % määräaikaisessa kokopäivätyössä. Yhteensä siis kokopäivätyössä oli noin kolme neljännestä vastaajista.

Valtaosa seurantaan osallistuneista – hieman yli 80 % vastanneista – oli jo valmistumishetkellä työssä tai toimi yrittäjänä. Tuossa vaiheessa työt olivat kuitenkin tyypillisesti määräaikaisia tai osapäiväisiä. Viiden vuoden seurantajakson aikana asema työmarkkinoilla vakiintui ja noin puolella vastanneissa oli siinä vaiheessa vakituinen kokopäivätyö.

Taulukko 4. Liikunnanohjaajien (AMK) työllistymistilanne 5 vuotta tutkinnon jälkeen. Tarkasteluvuodet 2021/2016; 2020/2015; 2019/2014; 2018/2013, tulokset yhteenlaskettuina.

	5 vuotta valmistumisen jälkeen	Valmistumishetkellä
Vakituinen kokopäivätyö	53 %	28 %
Määräaikainen kokopäivätyö	22 %	27 %
Osa-aikatyö tai useita rinnakkaisia työsuhteita	6 %	22 %
Itsenäinen yrittäjä/ammattinharjoittaja	7 %	6 %
Työtön työnhakija	...	9 %
Opiskelu	6 %	2 %
Perhevapaa	3 %	...
Muut	...	3 %
n.	270	270

Lähde: Vipunen.fi

Seurantakyselyssä vastaajia pyydettiin myös kuvaamaan työuraansa etenemistä seurantajakson aikana. Lähes puolet vastanneista ilmoitti olleensa vakituisesti työelämässä; noin 13 % saman työnantajan palveluksessa tai yrittäjänä ja 35 % muuten yhtäjaksoisesti työelämässä.

Lukema on hieman pienempi kuin ammattikorkeakoulujen perustutkinnon suorittaneilla keskimäärin. Etenkin niiden osuus, jotka ilmoittivat olleensa yhtäjaksoisesti saman työnantajan palveluksessa tai yrittäjänä, oli kaikkien vastaavan tasoisen koulutuksesta valmistuneiden vastaavaa prosentiosuutta pienempi. Tämä viittaa siihen, että liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneiden ammatillisen vakiintumisen prosessi on hitaampaa ja epävarmempaa kuin vastaavan tutkinnon suorittaneilla yleensä. Samasta asiasta kertoo edellä esitetty havainto, että liikunnanohjaaja (AMK) -koulutuksen saaneet eivät jatka liikunta-alan töissä yhtä usein kuin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet keskimäärin.

Taulukko 5. Liikunnanohjaajien (AMK) ja kaikkien ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden arviot työuriensa luonteesta viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tarkasteluvuodet 2021/2016; 2020/2015; 2019/2014; 2018/2013

	Liikunnanohjaaja AMK	Kaikki AMK-perustutkinnot
Yhtäjaksoisesti työelämässä	35 %	32 %
Yhtäjaksoisesti saman työnantajan palveluksessa tai yrittäjänä valmistumisesta lähtien	14 %	21 %
Pääasiassa työelämässä, mutta joitain katkoksia	14 %	14 %
Useita eri työnantajia tai määräaikaissuusia tai toimeksiantoja tai työskentelyä apurahalla. Ei juuri katkoksia	13 %	13 %
Vaihtuvia työnantajia tai tehtäviä, joiden välissä katkoksia, opiskelua tai työttömyysjaksoja	7 %	7 %
Pääasiassa työelämän ulkopuolella, mutta joitakin työsuhteita tai toimeksiantoja	5 %	3 %
Enemmän työelämässä kuin sen ulkopuolella, mutta paljon tai pitkiä katkoksia	4 %	4 %
Joku muu	4 %	5 %
Pääasiassa työvoiman ulkopuolella: esim. opiskelua ja/tai vanhempainvapaata valtaosan ajasta.	2 %	1 %
Työttömyyttä, jota satunnaiset määräaikaissuudet, harjoittelut sekä keikka ja freelancetyöt pilkkovat		1 %
Yhtäjaksoisesti työelämän ulkopuolella		1 %
n.	270	31 342

Lähde: Vipunen.fi

Vastavalmistuneilla liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneilla yleisin työnantaja oli jokin yritys. Muita keskeisiä työllistäjiä olivat kunnat ja järjestöt ja vastaavat organisaatiot. Viiden vuoden jälkeen kunnista oli tullut yleisin työnantaja, yritykset olivat toisena, ja kolmannella sijalla olivat järjestöt ja vastaavat tahot. Edellä todettiin, että liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneilla vakiintuisen, kokoaikaisen työpaikan hankkiminen edellyttää usein työpaikan vaihtamista. Taulukon 6. lukujen perusteella vaikuttaa siltä, että työuran vakiintuu usein niin, että työntekijät siirtyvät järjestöjen tai etenkin yritysten palveluksesta kuntien palvelukseen.

Taulukko 6. Vastaajan päätyönantaja, liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet. Tarkasteluvuodet 2021/2016; 2020/2015; 2019/2014; 2018/2013

	5 v valmistumisesta	valmistumishetkellä
Kunta tai kuntayhtymä	35,9 %	28,3 %
Yrityksessä töissä	28,5 %	39,0 %
Järjestö, säätiö, seurakunta tai vastaava	17,8 %	20,4 %
Oma yritys, työllistin itse itseni	8,1 %	6,3 %
Muu	3,9 %	3,7 %
Valtio	2,7 %	...
Yliopisto	2,3 %	...
Ammattikorkeakoulu

Lähde: Vipunen.fi

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työuria ei voi eritellä yhtä tarkasti vastaajien pienen lukumäärän vuoksi. Muutaman havainnon voi kuitenkin tehdä: vastanneiden ammatillinen profiili poikkesi hieman perustutkinnon suorittaneista, sillä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista vastaajista 38 % oli valmistumishetkellä työskennellyt järjestöissä säätiöissä, seurakunnissa tai vastaavissa. Viiden vuoden jälkeen heidän osuutensa oli laskenut 28 %:n tasolle. Kuntasektorilla oli valmistumishetkellä 24 % ja viiden vuoden jälkeen 28 %. Luvut viittaavat siihen, että jatkotutkinnon suorittamisen tuoma lisäpätevytyminen johtaa jossain määrin työnantajan vaihtamiseen, mutta ei välttämättä samassa määrin kuntasektorille kuin alemman amk-tutkinnon osalta havaittiin.

Viisivuotisseurannassa kysyttiin myös vastaushetken työn pääasiallista luonnetta. Vastausten perusteella liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneista valmistumishetkellä lähes kaksi kolmannesta työskenteli joko opetus ja/tai kasvatustyössä tai sitten asiakastyössä ja/tai potilastyössä; nämä viitannevat erilaisiin liikunnanohjauksen käytännön tehtäviin. Johto- ja esimiestehtävissä tai suunnittelu- ja/tai hallintotehtävissä toimi valmistumishetkellä 14 % vastaajista – viiden vuoden jälkeen näissä rooleissa työskentelevien osuus oli noussut 26 %:n tasolle.

Taulukko 7. Vastaushetken työn pääasiallinen luonne, liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet. Tarkasteluvuodet 2021/2016; 2020/2015; 2019/2014; 2018/2013

	5 v valmistumisesta	Valmistumishetkellä
Opetus ja/tai kasvatus	27 %	33 %
Asiakastyö ja/tai potilastyö	21 %	30 %
Johto- ja esimiestehtävät	14 %	5 %
Suunnittelu- kehitys- ja/tai hallintotehtävät	12 %	9 %
Muu	10 %	13 %
Markkinointi, myynti ja/tai osto	5 %	6 %
Koulutus	3 %	3 %
Toimistotehtävät	2 %	
n.	195	195

Lähde: Vipunen.fi

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista valmistumishetkellä johto- ja esimiestehtävissä toimi 22 % vastaajista ja viiden vuoden jälkeen 28 %. Suunnittelu-, kehitys ja/tai hallintotehtävissä toimi valmistumishetkellä 22 %, ja viiden vuoden jälkeen 25 % vastanneista. Näihin kysymyksiin vastasi 28 henkilöä, joten luvut ovat vain suuntaa antavia, mutta voinee karkeasti arvioida, että liikunta-alan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista vähintään noin puolet etenee tutkinnon suorittamisen jälkeen erilaisiin johto- ja asiantuntijatehtäviin.

Kun valmistuneilta kysyttiin tyytyväisyyttä tutkintoon, liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneet olivat neutraaleja tai varovaisen tyytyväisiä.

Vastaajille esitettiin koulutukseen liittyviä väittämiä, joita he saattoivat arvioida asteikolla "1= täysin eri mieleltä/erittäin tyytymätön ... 6 = täysin samaa mieltä/erittäin tyytyväinen". Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta arvot olivat keskimäärin neljän ja viiden välillä.

Vastausten perusteella liikunnanohjaajat suhtautuivat vähintäänkin varauksellisesti siihen, miten koulutus palvelee yrittäjäksi ryhtymistä; miten hyvin heidän tutkintonsa tunnetaan heidän ammattialallaan; miten työnantajan arvostavat tutkintoa, ja missä määrin työ vastaa vaatimustasoltaan ammattikorkeakoulutusta.

Kaikkein kriittisimmät arviot tulivat siitä, miten opinnot tukevat yrittäjäksi ryhtymistä. Tämä teema sai heikoimman arvion kaikilta ammattikorkeakoulujen perustutkinnon suorittaneilta, ja itse asiassa liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden arviot olivat hieman kaikkien vastanneiden arviota myönteisemmät. Muiden yllämainittujen teemojen osalta liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneet olivat kriittisempiä kuin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet keskimäärin.

Taulukko 8. Tyytyväisyys tutkintoon viisi vuotta valmistumisen jälkeen, liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet ja kaikki AMK-tutkinnon suorittaneet.

	Liikunnanohjaaja AMK	Kaikki AMK-perustutkinnot	YAMK, liikunta	YAMK, kaikki tutkinnot
Ensimmäinen työni valmistumisen jälkeen vastasi vaatimustasoltaan hyvin ammattikorkeakoulutustani	4,0	4,1	4,5	4,2
Kuinka tyytyväinen olet tähänastiseen työuraasi	4,6	4,6	4,8	4,7
Miten tyytyväinen olet kokonaisuudessaan 5 vuotta sitten suorittamaasi tutkintoon työurasi kannalta	4,3	4,5	4,9	4,6
Opintojen osaamistavoitteet tuotiin selkeästi esiin	4,4	4,0		4,4
Pystyin hyödyntämään ammattikorkeakoulussa hankkimaani osaamista ensimmäisessä työssäni valmistumisen jälkeen	4,6	4,4	4,9	4,5
Tutkinto antoi hyvät valmiudet korkeakoulutasoisin jatko-opintoihin.	4,3	4,4	4,7	4,4
Tutkinto antoi riittävät valmiudet työelämään	4,4	4,1	4,5	4,5
Tutkinto antoi eväitä yrittäjäksi ryhtymiseen	3,3	3,0	3,3	3,2
Tutkinto tunnetaan hyvin alallani	3,8	4,8	3,9	3,8
Työnantajat arvostavat tutkintoani	4,0	4,5	4,4	4,1
Työni vastaa tällä hetkellä vaatimustasoltaan hyvin ammattikorkeakoulutustani	3,9	4,2	4,7	4,5
n.	270	31513	29	3783

Lähde: Vipunen.fi

3.2.2 Liikunta-alan koulutetut kunnallisella ja yksityisellä sektorilla

Liikunta-alan työntekijöiden työllistämistä kunnissa käydään seuraavassa lävitse kahdesta näkökulmasta. Yhden suuren esimerkkikaupungin tietojen pohjalta kuvataan, millaisia ammattinimikkeitä suurella kunnalla on käytössä; mihin työehtosopimuksissa määriteltyihin palkkahinnoitteluluokkiin liikuntapalveluissa työskentelevät on sijoitettu; sekä millainen koulutus eri tehtävissä toimivilla on. Valtakunnallisten tilastojen avulla selvitetään, miten liikunta-alan tutkinnon suorittaneet sijoittuvat eri tehtäviin kunnissa; minkä tyyppisiä ammatteja tai toimenkuvia heille on tarjoilla ja toisaalta, millaisilla koulutuksilla eri tehtäviin rekrytoidaan. Yksityisen sektorin osalta selvitetään, minkä tyyppisissä tehtävissä liikunta-alan tutkinnon suorittaneet työskentelevät.

Esimerkkikaupungin liikuntatoimessa työskenteli yhteensä noin 160 henkilöä, joista noin 30 toimi johto ja suunnittelutehtävissä ja noin 130 työskenteli käytännön töissä, eli ohjaajina ja liikuntapaikkojen hoitajina. Liikuntapalvelujen työntekijät olivat kahden virka- ja työehtosopimuksen piirissä: liikuntapalvelujen suunnittelijat, hallinto ja johto kuuluivat pääosin kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimuksen (KVTES) piiriin; liikuntapaikkojen hoidosta vastaava henkilökunta kuului kunnallinen teknisen henkilöstön virka- ja työehtosopimuksen (TS) piiriin.

Taulukkoon 9 on listattu esimerkkikunnan yleisimmät ammattinimikkeet; palkkahinnoitteluluokat ammattinimikkeittäin; tyyppillinen koulutus sekä työehtosopimusten mukainen vähimmäispalkka. Esimerkkikunnassa johto- ja asiantuntijatehtävissä työskenteleviltä vaadittiin soveltuvaa korkeakoulututkintoa. Käytännön liikunnanohjausta tekevien osalta rekrytointipohja oli laajempi: palkatulla saattoi olla soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattitutkinto – todennäköisesti myös ammatillinen perustutkinto – tähän viittaavat tuonnempana esiteltävät tilastot. Liikuntapaikkojen hoitoon palkatuilla oli yleensä alan ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto.

Esimerkkikaupungin liikuntatoimen edustajan antaman vastauksen mukaan liikunta-alan koulutukset vastasivat työtehtävien vaatimuksia pääosin hyvin. Puutteena todettiin se, että ei ole olemassa laajempaa kolmevuotista liikuntapaikanhoitajan ammattitutkintoa, joka antaisi pätevyyden korkeakoulututkinnon suorittamiseen.

Taulukossa 10 selvitetään, minkä tasoihin tehtäviin liikunta-alan tutkinnon suorittaneet sijoittuvat kuntasektorilla valtakunnallisten palkkatilastojen mukaan. Laskelmassa ovat mukana kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimuksen (KVTES) piiriin kuuluvat työntekijät. Edellä tuli esiin, että merkittävä osa liikuntatilojen ylläpidosta vastaavasta henkilöstöstä kuuluu toisen työehtosopimuksen piiriin, joten he jäävät seuraavassa esitettävän tarkastelun ulkopuolelle.

Taulukossa 10 esitettyjen lukujen perusteella liikunta-alan tutkinnon suorittaneet sijoittuvat samoilla koulutuksilla hyvin eri tasoihin tehtäviin. Liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneiden ja liikuntaneuvojan tutkinnon suorittaneiden työhönsijoittumisprofiilit ovat paljon päällekkäisiä, mutta liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneiden työpaikat painottuvat hieman enemmän vaativampien tehtävien puolelle. Käytännössä tämä ilmenee siten, että liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet sijoittuvat etupäässä palkkahinnoitteluluokkiin ”vaativat ammattitehtävät” ja ”ammattitehtävät”. Liikunnanohjauksen perustutkinnon, eli liikuntaneuvojan tutkinnon suorittaneilla on sama ydinalue, mutta heitä on hieman enemmän peruspalvelutehtävissä ja vastaavasti vähemmän johto- ja esimiestehtävissä.

Taulukko 9. Liikunta-alan ammattinimikkeet, palkkahinnoitteluluokat ja vähimmäispalkat, esimerkkikaupunki

Nimikkeet	Palkkahinnoitteluluokka	Tyypillinen koulutus	Vähimmäispalkka 1.4.2022 lähtien
Liikuntapalvelupäällikkö	Muu palkkahinnoittelun ulkopuolinen tehtävä (KVTES 99999999)	Ylempi korkeakoulututkinto	
Viestintäasiantuntija	Eräät hallinnon asiantuntijatehtävät (KVTES 01ASIO40)	Soveltuva korkeakoulututkinto	2 630,35 €
Liikuntapäällikkö	Kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikapalvelujen johto- ja esimiestehtävät (KVTES 02VAP020)	Soveltuva korkeakoulututkinto	2 316,73 €
Yhteyspäällikkö	Kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikapalvelujen johto- ja esimiestehtävät (KVTES 02VAP020)	Soveltuva korkeakoulututkinto	2 316,73 €
Suunnittelija	Kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikapalvelujen vaativat ammattitehtävät (KVTES 02VAP050)	Soveltuva korkeakoulututkinto	2 212,17 €
Liikunta-koordinaattori	Kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikapalvelujen vaativat ammattitehtävät (KVTES 02VAP050) ja toimistoalan vaativat ammattitehtävät ja ammattitehtävät (KVTES 01TOIO60)	Soveltuva korkeakoulututkinto	2 212,17 € ja 2 109,30 €
Liikunnanohjaaja	Kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja vapaa-aikapalvelujen ammattitehtävät (KVTES 02VAP060)	Soveltuva korkeakoulututkinto tai ammattitutkinto	2 109,30 €
Aluetyönjohtaja	Välitön ja välillinen esimies tai suunnittelu-, tarkastus- tai valvontatehtävissä toimiva (TS 2, 50102014)	Erikoisammattitutkinto tai soveltuva ammattitutkinto	1 941,78 €
Kenttäpäällikkö	Välitön ja välillinen esimies tai suunnittelu-, tarkastus- tai valvontatehtävissä toimiva (TS 2, 50102014)	Erikoisammattitutkinto tai soveltuva ammattitutkinto	1 941,78 €
Liikuntapaikkamestari	Ammattimies, joka toimii tavallisissa, vaativissa ja erittäin vaativissa ammattimiestehtävissä, (TS 1, 50104018)	Erikoisammattitutkinto tai soveltuva ammattitutkinto	1759,70 €
Liikuntapaikkahoitaja	Ammattimies, joka toimii tavallisissa, vaativissa ja erittäin vaativissa ammattimiestehtävissä, (TS 1, 50104018)	Erikoisammattitutkinto tai soveltuva ammattitutkinto	1759,70 €
Ulkoilualueenhoitaja	Ammattimies, joka toimii tavallisissa, vaativissa ja erittäin vaativissa ammattimiestehtävissä, (TS 1, 50104018)	Erikoisammattitutkinto tai soveltuva ammattitutkinto	1759,70 €

Lähteet: kysely kaupungille ja työehtosopimukset.

Taulukko 10. Kuntien kokopäiväiset liikunta-alan työntekijät luokiteltuna koulutuksen ja palkkahinnoitteluluokan mukaan, kunkin tutkintoryhmän jakautuminen palkkahinnoitteluluokittain, %-osuudet²⁴.

	Palkkahinnoittelun ulkopuolinen	Johto- ja esimiestehtävät	Vaativat ammattitehtävät	Ammattitehtävät	Peruspalvelutehtävät		
Palkkahinnoitteluluokka	02999999	02VAP020	02VAP050	02VAP060	02VAP070	Kaikki	n
Liikunnan ammattitutkinto	0 %	11 %	21 %	31 %	37 %	100 %	23
Liikunnanohjaaja (AMK)	2 %	14 %	41 %	36 %	7 %	100 %	254
Liikunnanohjaaja (opisto)	4 %	20 %	38 %	33 %	5 %	100 %	66
Liikunnanohjaaja (ylempi AMK)	16 %	40 %	27 %	13 %	4 %	100 %	31
Liikunnanohjauksen perustutkinto	3 %	5 %	22 %	54 %	15 %	100 %	211
Liikuntatieteiden kandidaatti	0 %	0 %	50 %	33 %	17 %	100 %	7
Liikuntatieteiden maisteri	35 %	29 %	19 %	13 %	3 %	100 %	37
Valmennuksen erikois-ammattitutkinto	14 %	14 %	43 %	14 %	14 %	100 %	8
Valmentajan ammattitutkinto	0 %	0 %	50 %	25 %	25 %	100 %	5
Kaikki yhteensä	5 %	13 %	32 %	39 %	11 %	100 %	643

Lähde: Tilastokeskus

²⁴ Prosenttiluvut eivät ole tarkkoja, koska tilastokeskus ei ilmoita lukumääriä silloin, kun yksittäiseen ryhmään kuuluu kolme tai vähemmän henkilöä. Summenetuissa ruuduissa on käytetty laskennallista lukua 1,2, joka on "sumennettuina" ilmoitettujen ruutujen keskiarvo. Keskiarvo on hieman epätarkka, koska keskiarvolaskelmissa on mukana hieman myös osa-aikaisia työntekijöitä.

Kuntien liikuntapalveluissa ammatillisten nimikkeiden kenttä on hyvin kirjava. Nyt käytössä olleessa tilastossa oli 115 erilaista nimikettä, jotka viittasivat pääosin liikunnan ohjauksen tai palvelujen johtamisen, suunnittelun ja koordinaation tehtäviin. Yleisin nimike oli ”liikunnanohjaaja”, joita oli 259 mainintaa, eli noin 40 prosenttia kaikista tilaston esittämistä nimikkeistä.²⁵ Muita yleisiä, mutta huomattavasti harvinaisempia nimikkeitä olivat ”liikuntasihteeri” (21 mainintaa), ”uimaopettaja” (20 mainintaa) ja ”vastaava liikunnanohjaaja” (16 mainintaa) sekä ”liikuntakoordinaattori” ja ”erityisliikunnanohjaaja” (15 mainintaa).

Jos saman tyyppiset nimikkeet kootaan yhteen, erilaisia ”liikunnanohjaaja”-versioita – erityisliikunnanohjaajat pois lukien – oli yhteensä 277 henkilön ammattinimikkeissä; liikunnan ja hyvinvoinnin koordinaattoreita oli 49; uimaopettajia ja -valvoja oli 36. Henkilöitä, joiden nimikkeeseen sisältyi termi ”vastaava” tai ”-vastaaja”, oli myös paljon, eli 31. Vaikuttaa siltä, että nimikkeistön kirjavuus kasvaa siirryttäessä tehtäviin, joihin sisältyy esimies-, koordinaatio- tai suunnitteluvastuita, mutta jotka eivät ole päällikötason tehtäviä.

Tilaston perusteella valtaosa – noin kaksi kolmasosaa – liikunnanohjaaja-tyyppisistä ammateista sijoittuu luokkaan ammattitehtävät. Noin neljännes kuuluu luokkaan ”vaativat ammattitehtävät”, ja loput sijoittuvat satunnaisesti muihin luokkiin. Erityisryhmien liikunnanohjaajat sijoittuvat palkkahierarkiassa hieman korkeammalle, eli tyyppillisesti luokkaan ”vaativat ammattitehtävät”. (Taulukko 11.)

Kun ammattinimikkeet ja toisaalta tutkintonimikkeet ristiintaulukoidaan, nähdään että yleisimpään ammattiryhmään, liikunnanohjaajiin eri nimikeversioineen, kuuluu valtaosin liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon tai liikuntaneuvojan tutkinnon suorittaneita. Liikunnanohjaajien (AMK) ja liikuntaneuvojien sijoittumisprofiilit ovat ydinalueiltaan melko samanlaisia. Molemmista enemmistö on sijoittunut erityyppisiin liikunnanohjaajatehtäviin. Liikunnanohjaajat

(AMK) sijoittuvat hieman todennäköisemmin tehtäviin, joissa suunnittelu- tai koordinaatio vastuuta; esimiestehtäviä tai päällikköasema. Liikuntaneuvojilla puolestaan on hieman useammin erilaisia työntekijätason tehtäviä. Sama asia tuli esiin jo edellä, kun käytiin lävitse tutkinnon suorittaneiden sijoittumista eri palkkahinnoitteluluokkiin. (Taulukko 12.)

Taulukosta 12. voi myös nähdä, että liikunnanohjaajat (AMK) sijoittuvat kaikille työelämän tasoille: heitä on toisaalta päällikötason tehtävissä, suunnittelijoina ja koordinaattoreina; toisaalta myös kolmannes uimaopettajista tai uima- valvoista oli liikunnanopettaja (AMK) tutkinnon suorittaneita.

Yksityisellä sektorilla liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon ja liikuntaneuvojan tutkinnon suorittaneet sijoittuivat yleisimmin asiantuntijatehtäviin, mutta liikunnanohjaajista (AMK) merkittävä määrä oli myös toimisto- ja asiakaspalvelutehtävissä. (Taulukko 13.)

Vaikka liikunnanohjaajat (AMK) ja liikuntaneuvojat sijoittuivat yksityisellä sektorilla saman tapaisiin tehtäviin liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneet ansaitsivat asiantuntijatehtävissä liikuntaneuvoja enemmän. Heidän keskipalkkansa oli yleisimmässä ammattiryhmässä eli asiantuntijatehtävissä 3113 € kuukaudessa, kun liikuntaneuvojilla vastaava palkka oli 2773 €. Tämä viittaa siihen, että liikuntaneuvojat (AMK) sijoittuvat vaativampiin tehtäviin saman kategorian sisällä.

²⁵ Lukuun sisältyy sama epätarkkuus kuin taulukon 10 tietoihin.

Taulukko 11. Nimiketyyppi, palkkahinnoitteluluokka (KVTES)

	Palkkahinnoittelun ulkopuolinen	Johto- ja esimiestehtävät	Vaativat ammattitehtävät	Ammattitehtävät	Peruspalvelutehtävät	
Palkkahinnoitteluluokka	02999999	02VAP020	02VAP050	02VAP060	02VAP070	Kaikki yhteensä
Liikunnanohjaaja (liikunta + ohjaaja määreet)	4	5	72	184	12	277
Koordinaattori (liikunta, hyvinvointi, ym.)	1	5	34	7	1	49
Uimaopettaja, -valvoja		1	1	4	30	36
Vastaava henkilö, -vastaaja, liikunnan ala		8	17	5	1	31
Ohjaaja, muu kuin liikunta	1	1	12	13	2	30
Liikuntapäällikkö, -johtaja	12	12	1			25
Muut tehtävät (ei johto, suunnittelu)	2	2	6	1	10	22
Liikuntasihtööri, urheilusihtööri	1	15	6			22
Erytisryhmien liikunnanohjaaja		1	15	5		21
Liikunnanohjaaja, yhdistettynä muuhun	1		4	12	4	20
Päällikkö tai johtaja (ei liikunta-ala)	7	12				19
Suunnittelija (liikunta, erityisliikunta)		5	13			18
Liikuntaneuvoja			6	9	1	16
Valmentaja	4	1	5	1	1	12
Uimapalveluihin liittyvä yhdistelmä, (pl. Ohjaaja)				4	5	8
Tiimin vetäjä, esimies (liikunta, tai ei mainintaa)		6	1			8
Vapaa-aikasihtööri, suunnittelija, vastaava		5	2			7
Muu johtotehtävä, liikunta tai erittelemätön	1	4		1		6
Nuorisotyöntekijä			4	1		5
Alueliikuttaja			4			4
Liikuntapaikkamestari		2	1			4
Yhdistelmä/liikuntasihtööri		1	1			2
Kaikki yhteensä	35	87	206	248	68	643

Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 12. Nimiketyypit, koulutus (KVTES-piirissä olevat)

	Liikunta-tieteiden maisteri	Liikunnan-ohjaaja (ylempi AMK)	Liikunta-tieteiden kandidaatti	Liikunnan-ohjaaja (AMK)	Liikunnan-ohjaaja (opisto)	Liikunnan-ohjauksen perustutkinto	Valmennuksen erikoisammattitutkinto	Liikunnan ammattitutkinto	Valmentajan ammattitutkinto	Kaikki
Liikunnanohjaaja (liikunta + ohjaaja määreet)	2	5		113	23	123		11		277
Koordinaattori (liikunta, hyvinvointi, ym.)	1	1	2	28	6	8			1	49
Uimaopettaja, -valvoja		1	1	11	4	15		4		36
Vastaava henkilö, -vastaaja, liikunnan ala	2	1	1	17	4	4		1		31
Ohjaaja, muu kuin liikunta	1		2	12	1	8	2	1	1	30
Liikuntapäällikkö, -johtaja	12	4		6		4				25
Muut tehtävät (ei johto, suunnittelu)	1			5	1	11		4		22
Liikuntasihtööri, urheilusihtööri	2	1		8	4	5	1			22
Erytisryhmien liikunnanohjaaja		1		9	7	4				21
Liikunnanohjaaja, yhdistettynä muuhun	2	1		6	2	8				20
Päällikkö tai johtaja (ei liikunta-ala)	4	5		7	4					19
Suunnittelija (liikunta, erityisliikunta)	2	5		4	4	4				18
Liikuntaneuvoja	1			5		9		1		16
Valmentaja	4			2	1	1	1		2	12
Uimapalveluihin liittyvä yhdistelmä, (pl. Ohjaaja)				2	1	4		1		8
Tiimin vetäjä, esimies (liikunta, tai ei mainintaa)		4		2	1					8
Vapaa-aikasihtööri, suunnittelija, vastaava		1		4		1	1			7
Muu johtotehtävä, liikunta tai erittelemätön	1			2		1	1			6
Nuorisotyöntekijä				4	1					5
Alueliikuttaja				1	1	1				4
Liikuntapaikkamestari				2			1			4
Yhdistelmä-liikuntasihtööri				1	1					2
Kaikki yhteensä	37	31	7	254	66	211	8	23	5	643

Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 13. Liikunta-alan työllistetyt, yksityinen sektori

	Ylioppilas- tutkinto	Liikunnan- ohjauksen perustutkinto	Liikunnan ammatti- tutkinto	Valmentajan ammatti- tutkinto	Valmennuksen erikois- ammatti- tutkinto	Liikunnan- ohjaaja (opisto)	Liikunnan- ohjaaja (AMK)	Liikunta- tieteiden kandidaatti	Liikunnan- ohjaaja (ylempi AMK)	Liikunta- tieteiden maisteri	Muu tutkinto
Johtajat	10 %	4 %	0 %	7 %	0 %	13 %	11 %	0 %	14 %	24 %	10 %
Erityisasiantuntijat	7 %	9 %	5 %	2 %	12 %	18 %	13 %	10 %	29 %	25 %	12 %
Asiantuntijat	46 %	49 %	67 %	84 %	81 %	49 %	44 %	59 %	49 %	36 %	35 %
Toimisto- ja asiakas- palvelutyöntekijät	10 %	10 %	13 %	2 %	0 %	11 %	18 %	32 %	4 %	13 %	15 %
Palvelu- ja myyntityöntekijät	5 %	7 %	5 %	0 %	3 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %	12 %
Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	2 %	3 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	1 %
Prosessi- ja kuljetus- työntekijät	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Muut työntekijät	1 %	1 %	5 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	5 %
Tuntematon	18 %	18 %	5 %	6 %	3 %	8 %	13 %	0 %	4 %	2 %	9 %
Kaikki yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
n.	561	286	44	123	66	159	385	22	55	386	4240

Lähde: Tilastokeskus

Jos yksittäisen sarakkeen arvo on niin pieni, että tilastokeskus ei ilmoita tarkkaa lukua, laskelmassa on käytetty ilmoittamattomien tietojen keskiarvoa.

3.3 Asiantuntijahaastattelujen arviot nimikkeistä

Osana taustaselvitystä toteutettiin kysely ja haastattelukierros korkeakoulu- ja kouluhallinnolle, alalla vaikuttaville etujärjestöille ja oppilaitosten edustajille. Vastajat saattoivat vastata kirjallisesti kyselylomakkeeseen, tai lomake täytettiin etäyhteyden kautta järjestetyssä haastattelussa. Haastattelujen yhteydessä tutkija (Timo Ala-Vähälä) teki haastatteluista muistiinpanot, joihin haastateltavat saattoivat tehdä tarkistuksia ja lisäyksiä. Analyysi tehtiin tarkistettujen vhaastattelumuistiinpanojen tai vastaajien toimittamien kirjallisten vastausten pohjalta.

Haastatteluihin osallistuivat seuraavat tahot:

- Opetus ja kulttuuriministeriö: haastattelu korkeakoulu- ja tiedeosastolta; lukio- ja ammatillisen koulutuksen osastolta kirjalliset vastaukset
- Opetushallitus: yksi haastattelu
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry: kirjalliset vastaukset
- Nuoriso- ja liikunta-alan asiantuntijat, NUOLI ry: kirjalliset vastaukset
- Suomen liikunta-alan ammattilaiset, SLA ry: Hallituksen ryhmähaastattelu
- Suomen opiskelijakuntien liitto, SAMOK ry: Hallituksen jäsenen ja asiantuntijan haastattelu
- Suomen ylioppilaskuntien liitto, SYL ry: kirjalliset vastaukset

- Urheiluopistojen yhdistys ry: hallituksen ryhmähaastattelu
- Ammattikorkeakoulut: Kahden opettajan ja yhden johtotehtävissä toimivan haastattelut
- Työnantajataho: Espoon kaupungin vastaukset (hyödynnettiin pääosin luvussa 3.2.3)
- Yliopistot: Suomen Rehtorien neuvosto pyysi vastauksen Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan varadekaanilta. Hänen vastauksensa perustui tiedekunnan jäseniltä kerättyihin kommentteihin.

Haastatteluissa käytiin lävitse seuraavat teemat:

Ensimmäisessä kysymyksessä pyydettiin kertomaan omasta tai taustayhteisön roolista tutkintojärjestelmän kehittämisessä. Toisessa kysymyksessä pyydettiin kertomaan, onko haastateltavan taustaorganisaatiolla vireillä tutkintojen kehittämiseen tai tutkintonimikkeiden uudistamiseen liittyviä hankkeita.

Kolmannessa kysymyksessä vastaajaa pyydettiin selvittämään, mikä on hänen oma tai hänen taustayhteisönsä kanta nykyiseen ammattikorkeakoulututkintojen nimikkeiden järjestelmään, ja etenkin liikunnan tutkintonimikkeisiin (liikunnanohjaaja (AMK) ja ylempi AMK-tutkinto).

Neljännessä kysymyksessä tiedusteltiin samaa asiaa nykyisiin liikunta-alan toisen asteen tutkintonimikkeisiin (esim. liikuntaneuvoja, liikuntaneuvoja (AT)).

Viidennessä kysymyksessä pyydettiin arvioimaan toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden sijoittumisesta koulutukseen vastaaviin työtehtäviin.

Kuudennessa kysymyksessä kysyttiin vastaajan näkemystä siitä, pitäisikö korkea-asteen tutkintonimikkeitä kehittää siten, että ammattikorkeakouluilla ja yliopistoilla on yhteiset tutkintonimikkeet (esim. kandidaatti ja maisteri) vai pitääkö nimikkeiden tuoda esiin ero ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tarjoaman koulutuksen välillä?

Seitsemännessä kysymyksessä, pyydettiin arvioimaan, millaisia haasteita työelämän kehitys antaa liikunta-alan koulutuksen ja tutkintonimikkeistön kehittämiseksi.

Haastatteluissa ja kirjallisissa vastauksissa ei täysin noudatettu kysymysten teemoja, vaan keskustelu aaltoili kysymyksestä toiseen. Sen vuoksi seuraavaan yhteenvetoon keskeiset havainnot on koottu kolmen otsakkeen alle. Seuraavassa tarkastellaan ensin (luku 3.3.1), mikä on kunkin vastaajan ja hänen taustaorganisaationsa rooli tutkintojen kehittämisen kentällä, ja mitä kehittämishankkeita heidän näkemyksensä mukaan juuri nyt on vireillä. Toisessa alaluvussa (alaluku 3.3.2) käydään lävitse, millaiseksi eri vastaajatahot arvioivat liikunta-alan – ja ammatillisen koulutuksen laajemminkin – tutkintonimikkeet, ja mitä kehittämistarpeita tai kehittämisvaihtoehtoja he esittivät. Kolmannessa alaluvussa (alaluku 3.3.3) tarkastellaan sitä, miten oppilaitosten tarjoama liikunta-alan koulutus ja toisaalta työelämän vaatimukset kohtaavat toisensa.

3.3.1 Vastaajien ja heidän taustayhteisöjensä roolit tutkintojärjestelmän kehittämisessä ja vireillä olevat hankkeet

Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä opetushallituksen edustajat selvittivät tutkintojen suunnitteluun ja säädösten antamiseen liittyvät vallan ja vastuiden jaot pääpiirteittäin samalla tavoin, kuin mitä edellä tutkintojen lakiperustaa käsittelevässä luvussa (luku 2.4) on esitelty. Haastatteluissa käytiin myös lävitse, mitä tutkintojen kehittämiseen liittyviä hankkeita opetus- ja kulttuuriministeriössä ja opetushallituksessa oli vireillä.

Liikunta-alan tutkintonimikkeiden kehittämisen näkökulmasta olennaisin

tieto oli, että opetus- ja kulttuuriministeriössä on valmisteilla korkeakoulujen kestävä kasvun ohjelma, jonka yhteydessä voidaan ottaa uudistuksen kohteeksi myös ammattikorkeakoulujen tutkintonimikkeitä. Tämän lisäksi opetushallituksessa on vireillä hankkeita, joiden yhteydessä voidaan uudistaa myös tutkintonimikkeitä.

Korkeakoulujen kestävä kehityksen ohjelman tavoitteena on turvata osaavan työvoiman tarjonta tulevaisuudessa, ja ohjelmaan sisältyy myös yliopistojen ja korkeakoulujen koulutusvastuiden määrittely. Haastateltavan mukaan tässä yhteydessä nousevat keskusteluun myös tutkintonimikkeitä koskevat periaatteet, tosin lähinnä ylempien ammattikorkeakoulututkintojen nimikkeiden osalta. (OKM, korkeakoulu- ja tiedeosaston haastateltava.)

Opetushallituksessa on parhaillaan työn alla liikunnanohjauksen perustutkintoon liittyvä opiskelija-arvioinnin kriteerien uudistus, joka koskee kaikkia ammatillisia perustutkintoja. Urheiluopistoille on ilmoitettu, että tässä yhteydessä voidaan muuttaa muitakin seikkoja, jos on tarpeen, on siis mahdollista keskustella myös tutkintonimikkeistä. (Opetushallituksen haastateltava.)

Keskeiset järjestöt, kuten ARENE ry ja SAMOK ry osallistuvat eri uudistusten valmisteluun esimerkiksi siten että niillä on edustajia uudistuksia valmistelevissa työryhmissä ja antavat lausuntoja uudistushankkeisiin. (ARENE ry:n vastaukset, SAMOK ry:n haastateltavat.) Oppilaitosten roolina on luonnollisesti uudistusten toimeenpano ja jossain määrin myös osallistuminen uudistusten valmisteluun. Konkreettisimmillaan tämä on tarkoittanut sitä, että jollekin urheiluopistolle voidaan delegoida ammatillisen tutkinnon perusteiden suunnittelu. (Urheiluopistojen yhdistyksen hallituksen ryhmähaastattelu.)

Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat ry (Nuoli) toteuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella hanketta, jossa arvioidaan liikunta-alan tutkintonimikkeiden kehittämistarpeita ja -mahdollisuuksia, ja jonka keskeinen osa tässä esitettävä raportti on. Nuoli ry on jo aiemminkin ottanut kantaa liikunnan ammattikorkeakoulutasoihin tutkintonimikkeisiin, mutta ei nimenomaisesti ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmään. (Nuoli ry:n kirjalliset vastaukset.)

Arcada-ammattikorkeakoulun edustaja toi esiin myös digivisio-projektin. Se on korkeakoulujen yhteinen projekti, jonka tavoitteena on tuoda ”oppimisen kansalliset tietovarannot yksilön ja yhteiskunnan käyttöön.” (<https://digivisio2030.fi>.) Digivision ajatuksena on, että opiskelija voi koota itselleen opintojen pohjalta osaamiskartan, joka osoittaa hänen opintojensa tuottaman osaamisen. Tämä tulee tulevaisuudessa vaikuttamaan myös tutkintorakenteisiin.

3.3.2 Ammattikorkeakoulujen ja liikunnan ammatillisen perusopetuksen tutkintonimikkeet – ongelmat ja kehittämistarpeet

Kun vastaajia pyydettiin kertomaan, mikä on heidän oma tai taustayhteisönsä kanta nykyiseen ammattikorkeakoulututkintojen nimikkeiden järjestelmään, vastausten luonteeseen vaikuttivat vastaajien ja taustayhteisöjen roolit koulutuksen kentällä ja jossain määrin myös se, miten tietoa kerättiin. Tämän vuoksi vastaukset eivät ole yhteismitallisia, eikä niiden perusteella voi arvioida, millainen kannatus eri kehittämisvaihtoehdoilla olisi. Toisaalta vastausten moninaisuus – eri näkökulmat – auttavat ymmärtämään, millaisia intressejä ja haasteita tutkintonimikkeiden kehittämiseen liittyy.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetushallituksen edustajat arvioivat omista näkökulmistaan nykyisen tutkintorakenteen ongelmia, uudistusten suunnittelun periaatteita ja toimeenpanon mahdollisuuksia. Järjestöistä SAMOK ry, ARENE ry ja Suomen ylioppilaskuntien liitto ottivat kantaa yleiseen tutkintorakenteeseen, mutta eivät puuttuneet liikunnan tutkintonimikkeisiin.

Urheiluopistojen yhdistyksen ja Suomen Liikunta-alan ammattilaisten hallitukselle toteutettiin kummallekin ryhmähaastattelu, jossa haastateltavat pohtivat tutkintonimikkeisiin liittyviä kysymyksiä omista näkökulmistaan. Nämä haastattelut eivät siis kertoneet järjestön linjanvedoista, vaan toivat esiin erilaisia liikunta-alan tutkintojen kehittämiseen liittyviä ajatuksia.

Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan varadekaanin toimittama

vastaus keskittyi kahteen teemaan: siihen, miten tutkintonimikkeiden pitäisi tuoda esiin se, että korkeakoulutus koostuu suomalaisen dualimallin mukaisesti luonteiltaan erilaisista yliopistokoulutuksesta ja ammattikorkeakoulutuksesta. Toisena keskeisenä teemana vastauksessa pohdittiin liikunnan asiantuntemuksen merkitystä terveydenhuollon palveluissa.

Nuoli ry toimitti hallituksen työstämän kirjallisen vastauksen, johon sisältyi arvio liikunta-alan tutkintonimikkeiden nykytilanteesta, sekä pohdintaa siitä, mihin suuntaan liikunta-alan tutkintonimikkeitä pitäisi kehittää. Ammattikorkeakouluissa työskentelevät pohtivat nimikkeisiin liittyviä kysymyksiä työkokemuksensa pohjalta ja sen mukaan, miten olivat osallistuneet koulutuksen kehittämiseen.

Opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosastolla toimiva haastateltava katsoi, että tutkintonimikkeiden kokonaisuus on hyvin hajanainen, ja tutkintorakenteen muututtua ammattikorkeakoulusektorilla kaksiportaiseksi tutkintonimikekysymys muuttui entistä haastavammaksi. Haastateltavan mukaan ongelmana on etenkin ylempien ammattikorkeakoulututkintojen osalta se, että ammattikorkeakouluissa yksittäiseen tutkintoon liittyvä koulutus voi olla laajempaa kuin mitä tutkinnon ammatillinen nimike antaisi ymmärtää. Tähän asiaan kiinnitettiin huomiota myös SAMOK ry:n haastattelussa.

Myös useat järjestöjä ja ammattikorkeakoulujen opettajankuntaa edustavat haastateltavat arvioivat liikunta-alan tutkintonimikkeiden järjestelmän sekavaksi tai harhaanjohtavaksi. Urheiluopistojen yhdistyksen ja Suomen Liikunnan Ammattilaisten hallituksen ryhmähaastatteluissa tuotiin esiin, että liikunta-alan tutkintonimikkeistö voi olla vaikeasti hahmotettava työnantajan näkökulmasta. Sekavuus ilmenee esimerkiksi siten, että liikuntaneuvojan koulutukseen sisältyy enemmän liikunnanohjaukseen liittyvää koulutusta kuin mitä sellaista on liikunnanohjaajan (AMK) koulutuksessa. Toisaalta liikunnanohjaajan (AMK) koulutukseen sisältyy esimerkiksi liikunnan hallintoon ja yrittäjyyteen liittyvää koulutusta, mitä tutkintonimike ei paljasta. Myös ammattitutkinnot voivat olla huonosti tunnettuja työnantajien taholla, mikä voi johtaa vääränlaisiin rekrytointeihin.

Muutama haastateltava tai ryhmäkeskusteluun osallistunut arvioi, että liikun-
nanohjaaja (AMK) nimike ei kerro mitään tutkinnon vaativuudesta ja sisällöstä.
(Ammattikorkeakoulun opettaja, Urheiluopistojen yhdistyksen ja SLA:n ryhmä-
haastattelut. Nuoli ry)

Useissa haastattelussa todettiin myös, että ammattikorkeakoulututkin-
tojen englanninkielinen nimikkeistö perustuu bachelor ja master -nimikkei-
siin. Nimikkeissä on siis eri perusfilosofia kuin kotimaisilla kielillä käytetyissä
nimikkeissä: bachelor- ja master -nimikkeet tuovat esiin koulutuksen tason
– kotimaiset nimikkeet puolestaan erottavat toisistaan yliopistotutkinnot ja
ammattikorkeakoulututkinnot. Muutaman haastateltavan mukaan suoma-
laiset ammattikorkeakoulut, ja jossain määrin myös niiden opiskelijat, käyt-
tävät mielellään englanninkielisiä nimikkeitä koulutusta esitellessään, koska se
tuo paremmin esiin koulutuksen korkeakoulutason. Se arvioitiin myös keinoksi
nostaa koulutuksen arvostusta (OKM, korkeakoulu- ja tiedeosaston haastatel-
tava; Suomen liikunnan ammattitilaisten ryhmähaastattelu.)

Haastateltavien mielipiteet liikunta-alan tutkintonimikkeistä eivät olleet
pelkästään kriittisiä. Suomen Liikunnan Ammattilaisten ryhmähaastattelussa
tuotiin esiin, että tutkintonimike on osa koulutuksen omaa brändiä, ja sen
arvostus on rakennettava pitkäjänteisellä työllä. Ammattikorkeakouluopiske-
lijoita edustava SAMOK ry:n haastattelussa todettiin, että heidän järjestönsä
on suurimmalta osin tyytyväinen ammattikorkeakoulujen perustutkintojen
nimikkeiden järjestelmään. Kritiikki ja uudistushalut kohdistuivat vain ylemmän
ammattikorkeakoulututkinnon nimikkeen.

Kun pohdittiin, mihin suuntaan ammattikorkeakoulututkintojen nimikkeitä
pitäisi kehittää, esiin nousi kaksi peruskysymystä. Ensinnäkin, pitäisikö yliopis-
tojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintonimikkeet yhdenmukaistaa siten, että
molemmassa käytettäisiin kandidaatti- ja maisterinimikkeitä, vai pitäisikö
nimikkeiden avulla tuoda esiin yliopistokoulutuksen ja ammattikorkeakoulu-
koulutuksen eroavuus. Toiseksi, jos päädyttäisiin jälkimmäiseen vaihtoehtoon,
pitäisikö kunkin koulutusalan tutkintonimike kytkeä selkeästi vastaavaan
ammattinimikkeeseen, vai pitäisikö sen tuoda esiin ensisijaisesti koulutuksen
taso, ja kytkeytyä ammattialaan vain yleisellä tasolla.

Kysymys kandidaatti- ja maisteri-nimikkeiden käytöstä jakaa korkea-
asteen koulutuksen kenttää. Suomen ylioppilaskuntien liiton ja Jyväskylän
yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan vastaukset lähtivät siitä, että
yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintonimikkeet on pidettävä erillisinä.
Tämän selvityksen yhteydessä haastatellut ammattikorkeakouluissa toimivat
henkilöt puolestaan kannattivat sekä maisteri- että kandidaatti -nimikkeiden
käyttöönottoa ammattikorkeakoulututkintoihin. Heillä oli perusteena se, että
korkea-asteen koulutuksessa nimikkeillä osoitetaan ensisijaisesti koulutuksen
tasoa, ja toissijaisesti – yleisemmällä tasolla – ammattialaa, jolle koulutuk-
sesta siirrytään. Vastaavia mielipiteitä esitti myös osa Suomen Liikunnan
Ammattilaisten hallituksen jäsenistä.

Ammattikorkeakouluja edustava ARENE ry ja ammattikorkeakoulujen opis-
kelijoita edustava SAMOK ry kannattivat maisteri -nimikkeen käyttöönottoa
ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnoissa, mutta eivät olleet muuttamassa
ammattikorkeakoulujen perustutkintojen nimikkeitä. ARENE ry:n kirjallisessa
vastauksessa pidetään tärkeänä, että ylemmän tutkinnon nimikkeet irrote-
taan ammattinimikkeistä ja niissä siirrytään yleisempiin tutkintonimikkeisiin.
ARENE ry ja SAMOK ry eivät vaatineet yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen
maisteritason tutkintonimikkeille täydellistä identtisyttä, vaan katsoivat
että tutkintonimikkeissä olisi hyvä tulla edelleen näkyviin kumman tahon
tarjoamasta koulutuksesta on kyse. ARENE ry:n vastauksessa asia ilmaistiin
sitien, että yliopistoilla olisi tieteenalajahjaiset tutkintonimikkeet, ammat-
tikorkeakouluilla puolestaan ammattialajahjaiset tutkintonimikkeet, mutta
sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen tutkintonimikkeisiin liittyisi
"maisteri"-määre.

Suomen ylioppilaskuntien liiton vastauksen mukaan yliopistokoulutuksen
erottaa ammattikorkeakoulutuksesta se, että yliopistokoulutus tuottaa
tieteellistä osaamista, ja tämän pitää näkyä myös nimikkeissä, eli että kandi-
daatti- ja maisterinimikkeet osoittavat tutkinnon suorittaneella olevan koulu-
tuksen tuomaa osaamista tieteelliseen työhön. Jyväskylän yliopiston liikun-
tatieteellisen tiedekunnan vastauksessa korostettiin sitä, että suomalainen
korkeakoulujärjestelmä on duaalimalli, eli meillä on selkeästi profiililtaan erot-
tuvat yliopistot ja ammattikorkeakoulut, ja tiedekunnan vastauksen mukaan
duaalimallin tulee näkyä myös tutkintonimikkeissä.

Suomen Liikunnan Ammattilaisten ryhmähaastattelussa nimikkeen ”informaatiotehtävän” sisäinen jännite tiivistettiin siten, että toisaalta nimikkeen pitäisi osoittaa ero yliopisto- ja ammattikorkeakoulukoulutuksen välillä, toisaalta sen pitäisi osoittaa, että myös ammattikorkeakoulujen antama koulutus on korkeakoulutasoista.

Vaikka ammattikorkeakouluissa työskentelevät – ja muutamat muutkin haastatteluihin osallistuneet – kannattivat maisteri- ja kandidaatti-nimikkeiden käyttöönottoa, usea haastateltava toi esiin sen, että tämän tyyppinen uudistus voisi olla liian raskas keino liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeeseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi. Uudistus vaatisi koko nimikejärjestelmän muuttamista, eikä sille todennäköisesti löytyisi riittävää poliittista kannatusta.

Kandidaatti-nimikkeeseen liittyvät poliittiset jännitteet mainittiin useassa haastatteluissa (OKM, korkeakoulu- ja tiedeosaston haastateltava; ammattikorkeakoulun johtoasemassa toimiva haastateltava; Suomen liikunnan ammattilaisten ryhmähaastattelu.) Vaihtoehtoisena etenemistapana keskusteltiin muista nimikkeistä, joilla uudistettaisiin nimenomaan liikunta-alan nimikkeistöä ilman, että se toisi muutospaineita nimikkeiden järjestelmään laajemmin. Tämän tyyppisten nimikkeiden osalta keskeinen kysymys oli, pitäisikö uuden nimikkeen kuvata ammattia, jotka varten koulutus valmentaa, vai kertoa väljemmin koulutuksen tuottaman osaamisen ja sitä vastaavan ammatin luonteesta.

Osa haastateltavista arvioi, että liian tiukasti yksittäiseen ammattiin sidottu tutkintonimike voi antaa liian kapea-alaisen kuvan koulutuksen tuottamasta osaamisesta. Suomen Liikunnan Ammattilaisten hallituksen ryhmäkeskustelussa nostettiin esiin, nimikkeiden pitäisi olla selkeitä, mutta ei liian tiukasti sidottuja yksittäiseen ammattiin; nimikkeen kapea-alaisuus voi rajata työllistymistä, ja liian tiukasti johonkin ammattiin sidottu tai muuten rajattu nimike voi vanhentua. Tämän tyyppinen mielipide esitettiin myös SAMOK ry:n haastattelussa. Haastattelussa mainittiin esimerkkinä sairaanhoitajan ylempi ammattikorkeakoulututkinto, joka voi valmentaa sairaanhoitajan töitä laaja-alaisempiin tehtäviin.

Nuoli ry puolestaan toi esiin vastakkaisen näkemyksen: sen kirjallisessa vastauksessa todettiin, että liikunnan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista suuri osa sijoittuu vaativiin ammattitehtäviin, mutta tämän tyyppisille tehtäville ei ole selkeää omaa ammattinimikettä. Nuoli ry:n kannan mukaan liikunta-alan ammattikorkeakoulutasoiselle koulutukselle pitäisi antaa uusi tutkintonimike – Nuoli ry oli aiemmin ehdottanut, että nimike olisi ”liikuntapedagogi (AMK)” – ja samalla työelämässä tulisi käyttöön samantapainen ammattinimike vaativiin liikunta-alan tehtäville vastaavalla tavoin kuin terveydenhuollon puolella on toisaalta tutkintonimike sairaanhoitaja (AMK) tutkintonimike ja toisaalta sairaanhoitajan ammattinimike.

Haastatteluissa mainittiin joitain muitakin vaihtoehtoisia nimikkeitä liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeelle, mutta ehdotuksia ei kuitenkaan käyty systemaattisesti lävitse, eikä niitä pantu paremmuusjärjestykseen. Eri nimikevaihtoehtoja käytiin lävitse omana prosessinaan, joka esitellään luvussa 4. Useimmiten haastatteluissa nousi esiin edellä mainittu ”liikuntapedagogi”, joka oli joillekin haastateltaville tuttu aiempien asiaa koskevien keskustelujen pohjalta. Se mainittiin myönteiseen sävyyn, mutta samalla tuotiin esiin sen kapea-alaisuus: nykyiseen liikunnanohjaajakoulutukseen sisältyy johtamiseen, suunnitteluun ja yrittäjyyteen valmentavia osia. Toisena ongelmana nostettiin esiin se, että Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnassa tarjotaan liikuntapedagogiikan opetusta, ja jonka reviirille ”liikuntapedagogi”-nimike tavallaan tulisi, (OKM, korkeakoulu- ja tiedeosaston haastateltava; AMK johdossa toimiva haastateltava.)

Edellä todettiin, että liikuntaneuvojen työhön sisältyy tyyppisesti liikunnanohjausta. Sen vuoksi luonteva kysymys on, voisiko liikunnanohjaajan ammattinimikkeen siirtää liikunta-alan ammatillisen perustutkinnon nimeksi, jos se vapautuu ammattikorkeakoulujen käytöstä. Asiaa pohdittiin useammassakin haastattelussa. (Suomen liikunnan ammattilaisten ryhmähaastattelu; Urheilupuolistojen yhdistyksen ryhmähaastattelu.) Opetushallituksen edustaja arvioi, että jos ammattikorkeakoulut luopuvat liikunnanohjaaja -nimikkeestä, sen käyttöönotosta toisen asteen koulutuksessa pitää keskustella työnantajien kanssa. Jos uusi nimi koetaan tarpeelliseksi, opetushallituksessa työskentelevä haastateltava ei nähnyt estettä käyttöönotolle.

Tutkintonimikkeistä keskusteltaessa nousi esiin muutamia erityiskysymyksiä, jotka vaativat oman tarkemman taustaselvityksensä, jos niihin katsotaan tarpeelliseksi puuttua.

Yhdessä haastattelussa ja yhdessä ryhmäkeskustelussa tuli esiin, että nimikkeen ”liikuntaneuvoja” ruotsinkielinen versio ”idrottsledare” on hieman harhaanjohtava. Se voi etenkin suomenkielisen kuulijan korvissa kuulostaa koulutukselta, joka johtaa esimiestehtäviin, ja olisi siis ylempää koulutusta liikunnanohjaajan (AMK) koulutukseen verrattuna. Yhden keskusteluun osallistuneen arvion mukaan kyseisen perustutkinnon suorittaneet ovat nimikkeeseen tyytyväisiä, mutta se voi siis aiheuttaa ulkopuolisissa sekaannusta. (Urheiluopistojen yhdistyksen ryhmähaastattelu; ammattikorkeakoulun opettaja) Jos ja kun tutkintonimikkeitä uudistetaan, on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että suomenkieliselle termille on luonteva ruotsinkielinen versio.

Toinen keskusteluun noussut asiakokonaisuus oli ammattitutkintojen asema, mikä nousi esiin Urheiluopistojen yhdistyksen ryhmähaastattelussa. Liikunnan ammattitutkinto on periaatteessa tarkoitettu syventäväksi tutkinnoksi jo alalla toimiville, eli henkilöille, joilla on taustalla jo ammatillista osaamista. Nykyjärjestelmä mahdollistaa kuitenkin sen, että koulutukseen tulee myös ammattinvaltaajia, joilla ei varsinaista liikunta-alan työkokemusta. Periaatteessa ammattitutkintoon valmentava koulutus on siis tarkoitettu henkilöille, joilla jo on koulutuksen tai työkokemuksen tuomaa perusosaamista, mutta osalta koulutettavia tämä puuttuu. Tämä voi vaikuttaa tutkinnon suorittaneiden osaamisen tasoon.

Suomen Ammattivalmentajia edustavan haastateltavan kanssa keskusteltiin myös valmentajakoulutuksesta osana liikunnan koulutusta. Haastateltavan mukaan valmentajankoulutukseen liittyvien tutkintojen kenttä on monipolvinen ja saattaa vaikuttaa sekavalta. Koulutuksen voi karkeasti jaotella viidelle tasolle: kolme alinta tasoa ovat lajiliittojen tarjoamaa koulutusta, tämän tulevat jälkeen ammatilliset tutkinnot, eli liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinto. Ylimpänä tasona liikunnan koulutus korkea-asteella, eli ammattikorkeakouluissa ja yliopistossa, joissa voi keskittyä valmennuksen teemoihin.

Koulutus on siis eri tasoista, ja eri tavoin toteutettua: osin lajiliittojen järjestämää, osin urheiluopistojen järjestämää ammattitutkintoihin valmentavaa koulutusta, osin ammatillisen perusasteen ja korkea-asteen liikunta-alan koulutusta. ”Valmentaja” on tutkintonimikkeenä ammattitutkinnon tasolla; valmennusta opetetaan myös liikuntaneuvojan, liikunnanohjan (AMK) ja liikuntatieteiden tutkinnoissa, mutta se ei näy tutkintonimikkeissä. Ongelmana tai haasteena on se, millä keinoin olisi luontevinta osoittaa, minkä tyyppistä osaamista kunkin tason koulutus tuottaa. Keskustelussa vaihtoehtoina nousivat esiin oma valmentajakoulutusta osoittava nimikkeistö; muu tutkintoon liittyvä informaatio sekä kolmantena vaihtoehtona erillinen valmentaja osaamisen validoinnin järjestelmä. (Keskustelussa mukana Suomen ammattivalmentajien edustaja, Nuoli ry:n edustaja ja tutkija.)

3.3.3 Koulutuksen ja työelämän vastaavuus ja vuorovaikutus

Vastaajia pyydettiin myös arvioimaan toisen asteen ja ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden sijoittumisesta koulutusta vastaaviin työtehtäviin sekä sitä, miten tutkintonimikkeet mahdollisesti vaikuttavat työhön sijoittumiseen, ja myös yleisemmällä tasolla sitä, miten tämänhetkinen koulutus ja toisaalta työehtosopimusten palkka- ja ammattirakenteessa tarjolla olevat työtehtävät ja ammatilliset roolit vastaavat toisiaan.

Keskustelua käytiin pääasiassa kolmesta teemasta: (1) tutkinnon suorittaneiden työllistymisestä; (2) koulutuksen tuottaman osaamisen ja toisaalta työelämässä vaadittavien taitojen suhteesta sekä (3) liikunta-alan osaamisen hyödyntämisestä nykyistä laajemmin esimerkiksi terveydenhuollon ja kasvatuksen aloilla.

Työllistymisen osalta vastausten yleislinjana oli, että AMK-tutkinnon suorittaneiden työllistyminen on pääpiirteittäin hyvää. Näin arvioivat sekä opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetushallituksen haastateltavat että järjestöjen osalta ARENE ry:n SAMOK ry:n haastateltavat.

Muutamassa haastattelussa ja kirjallisessa vastauksessa pohdittiin liikakoulutuksen uhkaa. Nuoli ry:n vastauksessa arvioitiin, että liikunnanohjaajia (AMK) koulutetaan liikaa suhteessa tilastojen osoittamiin työpaikkojen määriin, mikä pakottaa tutkinnon suorittaneet hakemaan työpaikkoja, joihin pääsisi pienemälläkin koulutuksella. Tähän uhkaan viitattiin myös Urheiluopistojen yhdistyksen ja Suomen Liikunnan Ammattilaisten ryhmähaastatteluissa.

Useat haastateltavat ja ryhmäkeskusteluihin osallistuneet pohtivat sitä, miten liikunnanohjaajan (AMK) koulutuksen tuottama osaaminen ja toisaalta tosiasiallinen työ, johon tutkinnon suorittaneet sijoittuvat, vastaavat toisiaan.

Urheiluopistojen yhdistyksen ryhmähaastattelussa todettiin, että ammattikorkeakoulujen tarjoaman koulutuksen sisällöt ovat erilaisia kuin ammatillisen perustutkinnon sisällöt. Siitä huolimatta liikunta-alan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet kilpailevat etenkin työuran alkuvaiheissa samoista työtehtävistä kuin liikuntaneuvojat. Keskustelussa todettiin, että kunnallisella sektorilla ”liikunnanohjaaja” on ammattinimike, johon työllistytään usein liikuntaneuvojan koulutuksella, mutta myös liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneet kilpailevat samoista paikoista. Lisäksi alalla toimii liikunnanohjauksen ammattitutkinnon suorittaneita. Sama asia tuli esiin myös työllisyyttä koskevissa tilastoissa (ks. luku 3.).

ARENE ry:n näkemyksen mukaan yleisellä tasolla ongelmana ovat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden näkökulmasta epäedulliset kelpoisuuksien määrittelyt ja sellaiset rekrytoinnin käytännöt, jossa ei tunnusteta ammattikorkeakoulututkintojen tuottamaa osaamista.

Ammattikorkeakoulun johtotehtävissä toimija haastateltava toi esiin, että 90-luvulla liikunnan toimiala alkoi muuttua: edellisellä vuosikymmenellä alan koulutusta suunniteltiin paljolti kutien lakisääteisten palvelujen tuoman kysynnän pohjalta. 90-luvun alussa kuntien sääntely keveni, mikä antoi kunnille enemmän pelivaraa virkarakenteen kehittämiseen. Samaan aikaan yksityisen sektorin rooli työllistäjänä alkoi kasvaa, samoin järjestöjen rooli. Liikunta-alan koulutetuille tämä merkitsi sitä, että etenkin kuntien tehtävissä työn vaatimukset kasvoivat, mutta työpaikkojen määrä pieneni. Haastatelt-

tava arvioi, että vaikka koulutuksen volyymia on kasvatettu, töitä riittää, koska yksityisen sektorin rooli työllistäjänä on kasvanut. Myös järjestöjen toiminnan ammatillistuminen ja yrittäjyyden kasvu on tuonut uusia työmahdollisuuksia. Tämä trendi ohjannut myös koulutuksen suunnittelua.

Ammattikorkeakoulussa toimiva opettaja korosti sitä, että vuorovaikutus koulutuksen ja työelämän kesken on kaksisuuntaista: työelämän kehitys vaikuttaa koulutuksen sisältöön, mutta toisaalta koulutus tuottaa uutta osaamista, joka voi hyödyntää hyödyttäisi työnantajaa. Toisaalta työnantajat eivät välttämättä osaa hyödyntää uutta osaamista, eikä osaaminen myöskään näy parempana palkkana. Samaa pohdittiin myös ARENE ry:n vastauksessa. Heidän vastauksensa mukaan palkkarakenne ei täysin ota huomioon koulutuksen kehitystä.

Muutamassa haastattelussa ja kirjallisessa vastauksessa pohdittiin myös liikunnan asiantuntemuksen hyödyntämistä laajemmin terveyden ja hyvinvoinnin ja toisaalta kasvatuksen palveluissa. Etenkin Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan vastauksessa korostettiin sitä, että liikunnan asiantuntijoita tulisi voida käyttää hoidossa tai terapiassa, jossa hyödynnetään liikuntaharjoittelua. Tällainen työskentely edellyttää kuitenkin Valviran hyväksymää terveydenhuollon ammattilaisen statusta, mitä liikunta-alalla kouluttautuneet eivät tällä hetkellä voi saada. Suomen Liikunnan Ammattilaisten ja Urheiluopistojen yhdistyksen ryhmähaastatteluissa nostettiin esiin liikuntapalvelujen rajapinnat suhteessa sekä terveydenhuollon palveluihin että varhaiskasvatuksen palveluihin.

4. Nimike-ehdotusten työstäminen

Vaihtoehtoiset nimikkeet liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeelle työstettiin seuraavasti: Ensin projektin ohjausryhmä piti ideointipalaverin, jossa käytiin lävitse tiedossa olevat, ja projektin aikana kehitetyt nimikevaihtoehdot. Jokaiselle vaihtoehdolle tehtiin Sovellettu SWOT-analyysi, jossa arvioitiin jokaisen ehdotetun nimikkeen vahvuudet ja heikkoudet, läpimenoa edistävät seikat ja sitä jarruttavat seikat. Nimike-ehdotukset ja niihin esitetyt kommentit käydään lävitse liitteessä 1.

Työpajan keskustelussa nousivat esiin seuraavat kolme vaihtoehtoa:

- (1) "Liikunnan kandidaatti (AMK)" tai vastaava "kandidaatti" määreen sisältävä nimike. Ohjausryhmän arvion mukaan nimike kuvaisi hyvin koulutuksen tasoa ja sisältöä. Ongelmana on, että uudistus edellyttäisi laajaa, koko amk-sektorin kattavaa nimikeuudistusta, joka todennäköisesti ei nyt ole mahdollista.
- (2) "Liikuntapedagogi (AMK)". Ohjausryhmän arvion mukaan nimike kuvaa hyvin koulutuksen tason. Mahdollinen ongelma on, että nimike ei sisältönsä puolesta kata koulutuksessa tarjottavaa hallinto- ja liiketoimintaosaamista. Toinen ongelma on, että liikunnanohjaaja (AMK) koulutukseen ei sisälly varsinaisia pedagogiikan opintoja, joita toisaalta tarjotaan Jyväskylän yliopiston liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnassa. Nimikkeen muutoksen myötä liikunnanohjaaja (AMK) -koulutus siis tavallaan tunkeutuisi toisen koulutusalan reviirille.
- (3) "Liikunta-asiantuntija (AMK)" tai "liikunnan ja urheilun asiantuntija (AMK)". Ohjausryhmä arvioi, että nimike kuvaa hyvin koulutuksen luonteen ja tason. Termi "asiantuntija" on väljästi määritellen suomenkielinen vastine kreikan kielestä johdetuille -nomi tai -logi -päätteille. Nimikkeen kaksiosainen versio kuvaa koulutuksen luonteen hyvin, mutta on hieman pitkä.

SWOT-analyysi lähetettiin projektin taustayhteisölle, joilta pyydettiin kommentit esillä olleista vaihtoehdoista ja omat suosikit. Kaikilla vastaajilla ensisijainen vaihtoehto oli liikunta-asiantuntija (AMK) tai jokin sen versio. Toiseksi suosituin vaihtoehto oli liikunnan kandidaatti (AMK), ja tämän jälkeen tulivat liikuntapedagogi (AMK) ja sporttinomi (AMK). (Taulukko 14.)

Taulukko 14. Projektin taustayhteisöjen preferoimat nimikevaihtoehdot

Taustayhteisö	Paras vaihtoehto	Toiseksi paras	Kolmanneksi paras
Nuoriso- ja liikunta-alan asiantuntijat	Liikunta-asiantuntija (AMK)	Liikunta-pedagogi (AMK)	Liikunnan kandidaatti (AMK)
Liikunta-alan ammattikorkeakoulukouluttajien verkosto	Liikunta-alan asiantuntija (AMK)	Liikunta-asiantuntija (AMK)	Liikunnan kandidaatti (AMK)
Suomen ammatti-valmentajat ry	Liikunnan ja urheilun kehittäjä / asiantuntija (AMK)	Liikuntapedagogi tai urheilupedagogi (AMK)	Liikunnan kandidaatti (AMK)
Suomen liikunnan ammattilaiset	Liikunta-asiantuntija (AMK) / Liikunta-alan asiantuntija (AMK)	Sporttinomi (AMK)	
Urheiluopistojen yhdistys	Liikunta-asiantuntija (AMK)	Liikunnan ja urheilun asiantuntija (AMK)	Sporttinomi (AMK)
Liikuntatieteellinen seura	Liikunta-asiantuntija (AMK)	Liikunnan kandidaatti (AMK)	Liikunta-pedagogi (AMK) ja sporttinomi (AMK)

Ohjausryhmän ja sen saaman palautteen pohjalta laadittiin avoin nettikysely liikunta-alalla toimiville ja alan opiskelijoille. Vastaajia pyydettiin arvioimaan tyytyväisyytensä nykyiseen liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeeseen sekä ilmoittamaan suosikkinsa seuraavista vaihtoehdoista: Liikunta-asiantuntija (AMK) tai jokin sen versio; liikunnan kandidaatti (AMK), liikuntapedagogi ja sporttinomi.

Kyselyyn tuli 915 vastausta. Vastaajista naisia oli hieman alle kaksi kolmannesta ja miehiä hieman yli kolmannes. Työelämä-statuksen mukaan tarkastellen suurimman ryhmän muodostivat opiskelijat (31 %), sen jälkeen tulivat liikunta-alalla päällikkö- ja asiantuntijatehtävissä työskentelevät (28 %) ja kolmantena liikunta-alalla käytännön tehtävissä työskentelevät (16 %). (Taulukko 15.)

Taulukko 15. Kyselyyn vastanneet, erottelu sukupuolen ja työmarkkina aseman mukaan

Sukupuoli	Mies	Nainen	Muun-sukupuolinen	En halua vastata	Kaikki
Liikunta-alan palkkatöissä "käytännön" tehtävissä (ohjaaja, liikuntatilojen hoitaja, asiakaspalvelija ym.)	13 %	18 %	0 %	17 %	16 %
Liikunta-alan palkkatöissä päällikön, esimiehen tai asiantuntijan roolissa (esim. liikuntapäällikkö, suunnittelija, yksikön johtaja yrityksessä)	34 %	25 %	33 %	17 %	28 %
Liikunta-alan yrittäjä	7 %	5 %	0 %	6 %	6 %
Opiskelija	28 %	33 %	33 %	22 %	31 %
Päätoiminen urheilija	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Palkkatöissä tai yrittäjänä muulla kuin liikunta-alalla	11 %	11 %	0 %	6 %	11 %
Eläkkeellä	2 %	0 %	0 %	0 %	1 %
Työtön	0 %	1 %	33 %	0 %	1 %
Ei mikään yllämainituista	3 %	5 %	0 %	17 %	5 %
En osaa tai halua vastata	0 %	1 %	0 %	17 %	1 %
Kaikki yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
n.	321	573	3	18	915

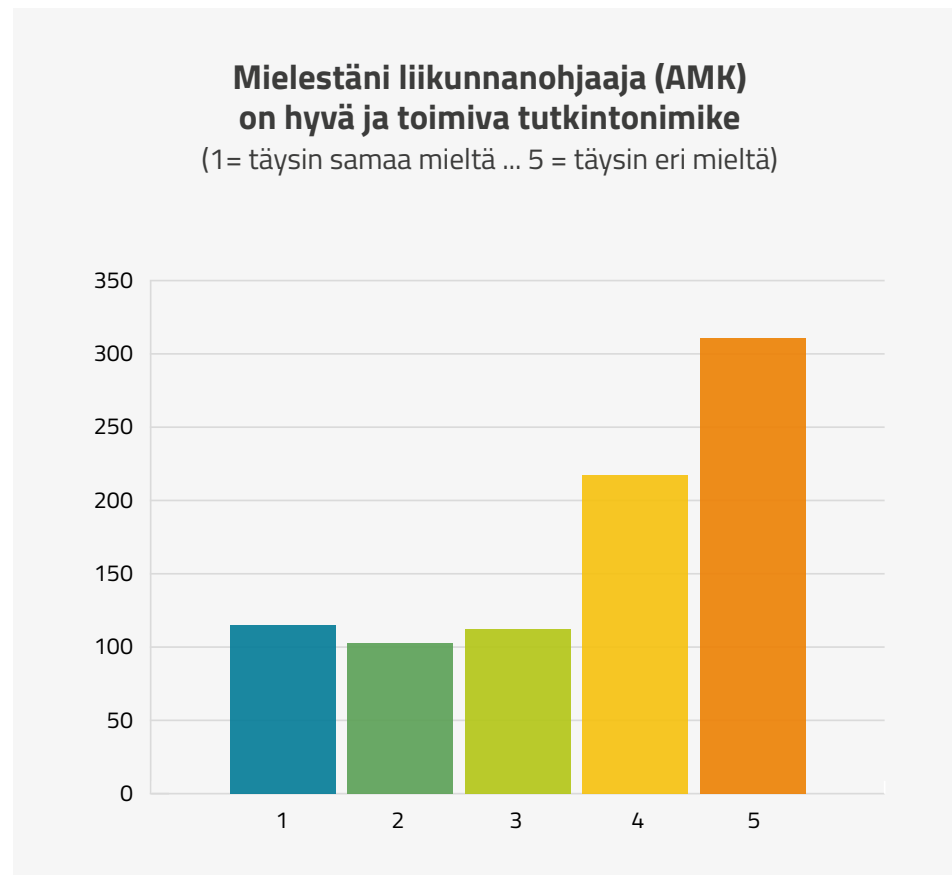
Taulukko 16. Kyselyyn vastanneet, erottelu sukupuolen ja ylimmän ammatillisen tutkinnon mukaan

Sukupuoli	Mies	Nainen	Muunsukupuolinen	En halua vastata	Kaikki
Liikunta-alan ammatillinen koulutus (esimerkiksi liikuntaneuvoja tai liikunnanohjaaja (AT))	5 %	6 %	0 %	0 %	6 %
Liikunta-alan opistotutkinto (Liikunnanohjaaja)	5 %	2 %	0 %	0 %	3 %
Liikunta-alan ammattikorkeakoulututkinto (liikunnanohjaaja (AMK) tai liikunnanohjaaja (YAMK))	41 %	43 %	33 %	28 %	42 %
Liikunta-alan yliopistotutkinto (liikuntatieteiden kandidaatti, liikuntatieteiden maisteri, liikuntatieteiden tohtori)	16 %	17 %	33 %	22 %	17 %
Muun kuin liikunta-alan ammatillinen perustutkinto	6 %	5 %	0 %	6 %	5 %
Muun kuin liikunta-alan opistotutkinto	2 %	1 %	0 %	6 %	2 %
Muun kuin liikunta-alan ammattikorkeakoulututkinto	4 %	6 %	33 %	6 %	5 %
Muun kuin liikunta-alan yliopistotutkinto	7 %	6 %	0 %	0 %	7 %
Minulla ei ole ammatillista koulutusta	9 %	10 %	0 %	6 %	10 %
En osaa tai tahdo vastata	6 %	3 %	0 %	28 %	4 %
Yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
n.	321	573	3	18	915

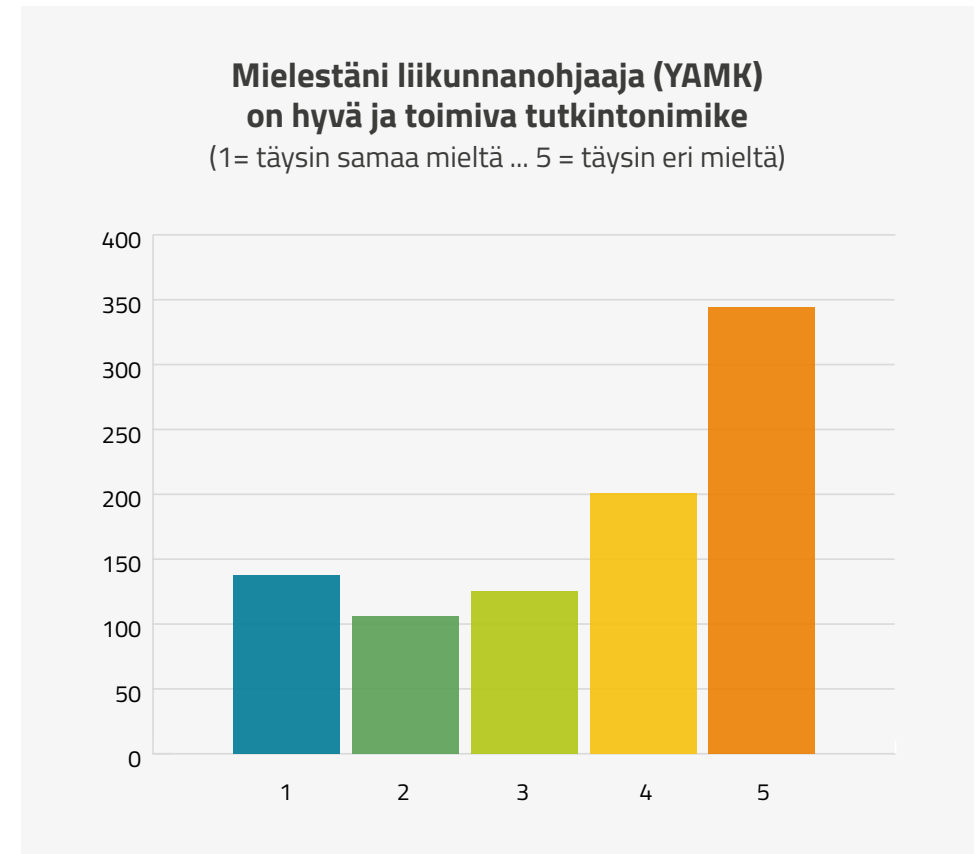
Vastaajista 42 prosentilla oli liikunta-alan ammattikorkeakoulututkinto; 17 prosentilla liikunta-alan yliopistotutkinto. (Taulukko 16.)

Vastaajia pyydettiin arvioimaan liikunta-alan ammattikorkeakoulutaisoisten tutkintonimikkeiden toimivuudesta ottamalla kantaa lauseeseen "mielestäni liikunnanohjaaja (AMK)/liikunnanohjaaja YAMK) on hyvä ja toimiva tutkintonimike". Asteikkona oli: 1 = "täysin samaa mieltä" ... 5 = "täysin eri mieltä". Kaavioista 1 ja 2 näkyy, että yli puolet vastaajista oli joko jossain määrin tai täysin eri mieltä asiasta, eli he olivat tyytymättömiä nykynimikkeisiin. Liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon osalta vastausten keskiarvo oli 3,5, ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon osalta 3,6.

Kaavio 1. Tyytyväisyys liikunnanohjaaja (AMK) -tutkintonimikkeeseen

Kaavio 2. Tyytyväisyys liikunnanohjaaja (Ylempi AMK) -tutkintonimikkeeseen

Vastaajille esitettiin neljä vaihtoehtoista nimikettä, jotka he saattoivat panna paremmuusjärjestykseen. Taulukkoon 17. on kirjattu järjestyssijojen keskiarvot, eli mitä pienempi keskiarvo on, sen suosituimpi vaihtoehto on kyseessä. Taulukkoon 18. on kirjattu kunkin vaihtoehdon saamien ykkössijojen määrä. Kummankin tarkastelun mukaan nimike "liikunnan kandidaatti" olisi suosituin vaihtoehto uudeksi nimikkeeksi. Kun asiaa vertaillaan kunkin vaihtoehdon saamien ykkössijojen mukaan, liikunta-alan töissä päällikön ja asiantuntijan tehtävissä toimivista suurin osa on antanut ykkössijan liikunnan asiantuntija (AMK) -vaihtoehdolle; muissa suurissa vastaajaryhmissä liikunnan kandidaatti (AMK) on suosituin vaihtoehto.

Taulukko 17. Liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeelle esitettyjen vaihtoehtojen ”paremmuusjärjestykset”. Sijalukujen keskiarvot. Erottelu vastaajien työmarkkina-aseman mukaan.

	Liikunta- asiantuntija (AMK)	Liikunnan kandidaatti (AMK)	Liikunta- pedagogi (AMK)	Sporttinomi (AMK)	n.
Liikunta-alan palkkatöissä ”käytännön” tehtävissä (ohjaaja, liikuntatilojen hoitaja, asiakaspalvelija ym.)	2,41	2,07	2,16	3,40	150
Liikunta-alan palkkatöissä päällikön, esimiehen tai asiantuntijan roolissa (esim. liikuntapäällikkö, suunnittelija, yksikön johtaja yrityksessä)	2,13	2,10	2,57	3,33	258
Liikunta-alan yrittäjä	2,27	2,07	2,33	3,22	55
Opiskelija	2,20	2,12	2,39	3,32	285
Päätoiminen urheilija	2,50	1,50	2,00	3,50	2
Palkkatöissä tai yrittäjänä muulla kuin liikunta-alalla	2,38	2,03	2,09	3,54	97
Eläkkeellä	2,25	2,38	2,63	3,63	8
Työtön	2,00	2,38	2,50	3,50	8
Ei mikään yllämainituista	1,98	2,38	2,58	3,11	45
En osaa tai halua vastata	2,43	2,57	2,71	3,29	7
Kaikki yhteensä	2,23	2,11	2,38	3,35	915

Taulukko 18. Liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeelle esitettyjen vaihtoehtojen ”paremmuusjärjestykset”. Ykkössijojen määrä. Erottelu vastaajien työmarkkina-aseman mukaan

	Liikunta- asiantuntija (AMK)	Liikunnan kandidaatti (AMK)	Liikunta- pedagogi (AMK)	Sporttinomi (AMK)	Vastaajien määrä
Liikunta-alan palkkatöissä ”käytännön” tehtävissä (ohjaaja, liikuntatilojen hoitaja, asiakaspalvelija ym.)	34	47	47	21	150
Liikunta-alan palkkatöissä päällikön, esimiehen tai asiantuntijan roolissa (esim. liikunta-päällikkö, suunnittelija, yksikön johtaja yrityksessä)	96	89	44	35	258
Liikunta-alan yrittäjä	13	24	15	8	55
Opiskelija	84	100	57	39	285
Päätoiminen urheilija		1	1		2
Palkkatöissä tai yrittäjänä muulla kuin liikunta-alalla	25	32	32	10	97
Eläkkeellä	3	1	2	1	8
Työtön	4	2	2		8
Ei mikään yllämainituista	20	8	9	9	45
En osaa tai halua vastata	2	3	1	1	7
Kaikki yhteensä	281	307	210	124	915

Taulukko 19. Liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeelle esitettyjen vaihtoehtojen "paremmuusjärjestykset". Ykkössijojen määrä. Erottelu vastaajien ylimmän ammatillisen tutkinnon mukaan

	Liikunta- asiantuntija (AMK)	Liikunnan kandidaatti (AMK)	Liikunta- pedagogi (AMK)	Sporttinomi (AMK)	Vastaajien määrä
Liikunta-alan ammatillinen koulutus (esimerkiksi liikuntaneuvoja tai liikunnanohjaaja (AT))	14	17	12	13	51
Liikunta-alan opistotutkinto (Liikunnanohjaaja)	9	7	9		25
Liikunta-alan ammattikorkeakoulututkinto (liikunnanohjaaja (AMK) tai liikunnanohjaaja (YAMK))	105	152	88	40	383
Liikunta-alan yliopistotutkinto (liikuntatieteiden kandidaatti, liikuntatieteiden maisteri, liikuntatieteiden tohtori)	62	36	23	39	155
Muun kuin liikunta-alan ammatillinen perustutkinto	14	17	12	5	47
Muun kuin liikunta-alan opistotutkinto	9	4		1	14
Muun kuin liikunta-alan ammattikorkeakoulututkinto	11	14	23	5	50
Muun kuin liikunta-alan yliopistotutkinto	25	12	18	6	60
Minulla ei ole ammatillista koulutusta	22	35	20	9	91
En osaa tai tahdo vastata	10	13	5	6	39
Kaikki	281	307	210	124	915

Vastaajan hankkima koulutus näyttäisi vaikuttavan vastausten luonteeseen. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet kannattivat vahvasti "kandidaatti" -nimikettä. Yliopistotutkinnon suorittaneista puolestaan enemmistö kannatti "liikunta-asiantuntija" nimikettä parhaimpana. (Taulukko 19.)

Kyselyyn annettiin myös 265 vapaamuotoista vastausta. Vastaajista 152 vastaajaa ilmoitti tavalla tai toisella olevansa tyytymätön nykyiseen liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeeseen tai liikunnanohjaaja (Ylempi AMK) nimikkeeseen. Hyvinä nykyisiä nimikkeitä piti 18 vastaajaa.

Kriittinen kannanotto koski tyypillisesti sitä, että nykyinen tutkintonimike kuvaa huonosti tutkinnon sisällön ja/tai tason (109 mainintaa). Osa korosti, että nykyinen tutkintonimike vaikeuttaa työllistymistä (22 mainintaa) tai alentaa tutkinnon arvostusta (17 mainintaa). Osa katsoi, että ”liikunnanohjaaja (AMK)” ja ”liikuntaneuvoja” -nimikkeet sekaantuvat usein keskenään (18 mainintaa).

Uudet nimike-ehdotukset keräsivät myös kommentteja. Liikunta-asiantuntija (tai sen sovellutukset) sai 28 myönteiseksi tulkittavaa kommenttia ja kymmenen kriittistä kommenttia. Nimikkeen puolesta esitettiin seuraavan kaltaisia kommentteja:

”Pystyn organisoimaan, johtamaan ja kehittämään liikunta-alaa, katsomaan sitä avarammin kuin vain ohjauksen kannalta. Siksi liikunta-alan asiantuntija (amk) olisi huomattavasti kuvaavampi nimike.”

”Liikunta-alan asiantuntija olisi hyvä tutkintonimike, sanoisin että vielä kuvailtavampi olisi liikunnan ja hyvinvoinnin asiantuntija. Tutkintoon liittyy kuitenkin liikuntaa laajemmin asioita, kuten psyykkinen hyvinvointi, ravitsemus...”

”Liikunnan ja urheilun asiantuntija -nimike erottaisi selkeästi AMK-tutkinnon suorittaneet opistoasteen tutkinnon suorittaneista tai niistä, jotka vain ohjaavat liikuntaa ilman alan koulutusta. Toisaalta AMK-tutkinnon suorittaneita ei myöskään sekoitettaisi yliopistollisen liikunta-alan koulutuksen käyneisiin, mikä saattaisi tapahtua, jos nimike olisi liikunnan kandidaatti tai liikuntapedagogi, joissa molemmissa on hieman viitteitä yliopiston suuntaan.”

Osa kannatuksesta oli ehdollista.

”Kannatin liikunta-alan asiantuntija nimikettä siinä ajatuksessa, että urheiluvallmentajalla on lisäksi oma tutkintonimikkeensä.”

”Liikunnan ja urheilun asiantuntija on mielestäni paras vaihtoehto, mikäli kandidatin käyttö ei syystä tai toisesta ole mahdollista.”

Liikunta-asiantuntija -nimikettä kritisoitiin esimerkiksi siitä, että aito asiantuntimus kehittyy vasta työuran myötä, tai että asiantuntijuus edellyttää tutkijantasoista koulutusta.

”Mielestäni asiantuntija on vasta vuosien työkokemuksen jälkeen, ei kukaan ole asiantuntija valmistuttua, siinä vaiheessa on vielä aloittelija tms.”

”Tutkintonimen tulisi antaa selkeä kuva osaamisesta ja osaamisen tasosta. Asiantuntija termi ei anna kuvaa lainkaan, yleensä tutkijat ovat asiantuntijoita.”

Liikunnan kandidaatti ja/tai maisteri -nimikkeille esitettiin 13 puoltavaa kommenttia ja 21 kriittistä kommenttia. Kriittisissä kommentteissa korostettiin yleensä sitä, että nimikkeiden pitäisi osoittaa ammattikorkeakoulututkintojen ja yliopistotutkintojen eroavuus, mutta tämä nimikevaihtoehto hämärtäisi rajaa.

Nimikevaihtoehtoa puollettiin esimerkiksi seuraavin perustein:

”Liikunnan ja urheilun kandidaatti (AMK) olisi erittäin kuvaava nimike tälle koulutukselle.”

”Yamk nimikettä voisi myös muuttaa maisteriksi, jotta se vastaisi samaa kuin yliopiston maisteritutkinto.”

”Amk tutkinto vastaa käytännössä Kandidin tutkintoa niin toivottavasti nimeä ollaan viemässä siihen suuntaan.”

Kritiikkiä esitettiin muun muassa seuraavilla tavoin:

"Kandidaatti kuvaa koulun keskeyttänyttä."

"AMK-tutkintonimikkeen ei tule olla liian lähellä yliopiston tutkintonimikkeitä / pääaineita."

"Liikunta-alan kandidaatti on yliopistotutkinto ja vaikka tutkinnot ovat yhdenvertaisia, ne ovat kuitenkin erityyppisesti profiloituneita. Siksi tämä tutkintonimikkeeksi olisi epäonnistunut. Generalisti-yliopistotutkintonimikkeillä ei muuten ole erityisen helppo saada töitä, joten vaikka yo-mielleyhtymä saattaa tuntua joistakin 'hienolta', niin en usko että se oikeasti auttaisi liikunnanohjaajia (AMK) työllistymisessä."

Liikuntapedagogi -nimikkeen puolesta esitettiin seitsemän kommenttia ja sitä vastaan esitettiin 27 kommenttia. Myös liikuntapedagogiin kriittisesti suhtautuvissa kommentteissa korostettiin yleensä, että nimikkeiden pitäisi tehdä ero ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistokoulutuksen kesken. Tässä tapauksessa ongelmaksi koettiin erityisesti, että nimike tulisi liikuntatieteellisen tiedekunnan tarjoaman liikuntapedagogisen koulutuksen reviirille.

Nimikettä puolustettiin esimerkiksi sanoen, että

"liikuntapedagogi (AMK) kuvaa paljon paremmin tutkintoa kuin liikunnanohjaaja."

"Liikuntapedagogi oli mielestäni todella hyvä vaihtoehto osittamaan myös asiantuntijuutta liikunta asioiden osalta myös opettamisen ja ryhmäohjauksen saralle."

Nimikettä vastaan esitettiin seuraavan tyyppisiä argumentteja:

"Liikuntapedagogi olisi vaihtoehtoista 'helpoimman kuuloinen' mutta se korvaisi yhden ongelman toisella. Sen sijaan että sekoitetaan liikuntaneuvojiin, sekoitettaisiin liikunnanopettajiin. Liikunnanohjaaja (AMK) on sisällöltään

tosi hyvä ja laaja tutkinto, eikä sitä kannata nimetä tavalla, joka keskittyy vain yhteen osaamisalueeseen."

"Amk tason tutkinnon nimi pitää selkeästi erota yliopistotason liikuntatieteiden maisterista, jolla on opettajapätevyys. Esim. liikuntapedagogi antaisi kuvan, että olisi opettaja, vaikka pedagogisia opintoja ei ole tehty eikä siten ole opettajapätevyyttä. Tällainen nimike olisi hyvin harhaanjohtava."

Myös sporttinomi -nimike keräsi kommentteja: nimikkeen puolesta esitettiin kaksi kommenttia ja nimikettä vastaan esitettiin yhdeksän kommenttia. Kriittisissä kommentteissa nimikettä pidettiin tyylyttömänä.

"Sporttinomi olisi paras: se kuulostaa ehkä aluksi hassulta, mutta korvat tottuvat tällaisiin nopeasti, tuskin jokin agronomiaan heti aluksi kuulosti sujuvalta. Se erottuisi selkeästi muista tutkinnoista eikä siihen liity etukäteen mitään (virheellisiä) mielikuvia."

"Kyselyssä esiin tullut sporttinomi olikin uusi tapaus, mutta ei selvää suomenkieltä, eikä oikeastaan kerro koulutuksen käyneen henkilön ammattitaidosta."

"sporttinomi on typerä."

"Muutosta tarvitaan, mutta tuo sporttinomi meni jo huumorin puolelle. Pysykäähän skarppina!"

"Sporttinomi (amk) särähtää korvaan se olisi toinen vaihtoehtoja, jos olisi muodossa Sportnomi (amk)."

Neljä vastaajaa katsoi, että kaikki esitetyt vaihtoehtoiset nimikkeet olivat huonoja. Yhdeksän vastaajaa otti kantaa liikuntaneuvoja -nimikkeen vaihtamiseen: Kolme vastaajaa ehdotti liikuntaneuvoja ja liikunnanohjaaja -nimikkeiden vaihtamista päittäin. Neljä vastaajaa ehdotti, että liikunnanohjaaja otettaisiin perusasteen käyttöön, ja nykyiselle liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnolle annettaisiin muu nimike.

Näiden lisäksi neljä vastaajaa toi esiin, että tutkinnoissa pitäisi näyttäytyä valmentaja-opinnot ja asiantuntemus jollain tavalla.

Ohjausryhmä pyysi nimikevaihtoehtoista myös lausunnot Sanastokeskukselta. Sanastokeskus on vuonna 1974 perustettu organisaatio, jonka tarkoituksena on ”kehittää sekä terminologisen sanastotyön että ontologiatyön menetelmiä ja pitää yllä niihin perustuvaa osaamista sekä saada aikaan suomen- ja ruotsinkielisiä erikoisalojen sanastoja.”

Sanastokeskus tarkasteli lausunnossaan nimike-ehdotuksia seuraavista näkökulmista: miten hyvin ehdotettu tutkintonimike kuvaa tutkinnon sisältöä; miten hyvin se erottelee toisen asteen ja korkeakouluasteen (ammattikorkeakoulut ja yliopistot) tutkinnot toisistaan; onko tutkintonimike johdonmukainen olemassa olevaan tutkintonimikkeistöön nähden ja onko nimike kielellisesti onnistunut. Seuraavassa referoidaan sanastokeskuksen kommentit liikunta-asiantuntija (AMK) -nimikkeestä ja sen versioista; liikunnan kandidaatti (AMK) -nimikkeestä ja sen versioista, liikuntapedagogi (AMK) nimikkeestä sekä sporttinomi (AMK) -nimikkeestä. Lausunto kokonaisuudessaan on liitteenä. (Liite 2.)

Sanastokeskuksen arvion mukaan mikään liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeelle ehdotetuista vaihtoehtoista ei ollut täysin ongelmaton. Ehdotuksista sopivimpana Sanastokeskus piti nimikettä liikunta-alan asiantuntija (AMK).

Liikunta-asiantuntija-nimikkeen ja sen eri versioiden ongelmaksi Sanastokeskus arvioi sen, että nimike poikkeaa luonteeltaan nyt käytössä olevista tutkintonimikkeistä. Toisaalta nimikkeen vahvuus oli, että se erottuu sekä toisen asteen tutkintonimikkeistä että alan yliopistonimikkeistä. Nimikkeen erottuvuus on siis hyvä. Sanastokeskuksen arvion mukaan termi ”asiantuntija” kuvaa hyvin ammattikorkeakoulututkinnon tuomaa asiantuntemusta, ja tuo esiin sen, että tutkinto valmistaa ensisijaisesti vaativiin ammatti-, asiantuntija-, johto ja esimiestehtäviin. Sanastokeskuksen arvion mukaan versio ”liikunta-alan asiantuntija (AMK)” tuo parhaiten esiin tutkinnon monipuolisuuden ja on vaihtoehtoista sisällöltään täsmällisin.

Kielellisesti arvioiden asiantuntija-sanaan perustuva nimike on pitkäkö, mikä voi vaikeuttaa nimikkeen käyttöä. Toisaalta nimikkeen suomenkielisyyttä Sanastokeskus piti hyvänä asiana.

Liikunnan kandidaatti -nimikkeestä ja sen eri variaatioista Sanastokeskus lausui että kandidaatti-nimike on vain yliopistotutkintoihin liittyvä sana, eikä siten sovellu osaksi ammattikorkeakoulun tutkintonimikettä. Toisin sanoen – ja Sanastokeskusta tulkiten – nimikkeen käyttöönotto vaatisi laajempaa poliittista periaatepäätöstä korkea-asteen tutkintojen nimikkeistä. Kandidaatti-nimikkeen ongelmana on myös se, että se voidaan nähdä välvaiheen tutkintona ennen korkeampaa yliopistotutkintoa.

Liikuntapedagogi (AMK) nimikkeen osalta Sanastokeskus totesi muun muassa että se antaa väärän kuvan koulutuksen tuottamasta osaamisesta ja sen tasosta. Lisäksi uhkana on koulutuksen sekoittuminen yliopistosta valmistuneisiin liikuntapedagogiikkaa opiskelleisiin liikuntatieteen maistereihin.

Sporttinomi (AMK) nimikkeen osalta Sanastokeskus katsoi, että nimike on mieleenpainuva, mutta arkityylinen, eikä siten korosta asiantuntijuutta, eikä siis anna mielikuvaa tutkinnon suorittaneen soveltuvuudesta esimerkiksi vaativiin johto- ja esimiestehtäviin. Lisäksi nimike on sekakielinen; ”sportti” on johdettu englannin kielestä, ”nomi” puolestaan (klassisen) kreikan kielestä.

5. Selvityshankkeen tulokset ja esitykset nimikkeiden uudistamiseksi

5.1 Nimikkeiden historiallinen tausta

Historiallisen katsauksen perusteella liikunta-alan keskiasteen ja myöhemmän ammattikorkeakoulukoulutuksen kehityksestä voi erottaa seuraavat peruslinjat:

Alkuvaiheessa liikunta-alan koulutus oli tarkoitettu erittelemättä kouluttamaan ihmisiä sekä käytännön ohjaukseen että liikuntapalvelujen organisointiin ja johtamiseen. Koulutuksen käyneiden oletettiin sijoittuvan osin kuntien liikuntapalveluihin, muihin vapaa-ajan palveluihin ja toisaalta järjestöihin ja urheiluseuroihin, jossain määrin myös tehtaisiin. Koulutettujen kysyntää lisäsivät kuntien kasvavat vapaa-aikatyön palvelut, etenkin liikuntalain säätämisen jälkeen.

Koulutusta alettiin voimakkaammin integroida/sovittaa tarjolla oleviin etenkin kunnallisen sektorin työpaikkoihin 70-luvulta lähtien, keskiasteen koulutusuudistuksen myötä. Samaan aikaan koulutustavoitteissa pidettiin edelleen erittelemättä mukana sekä käytännön ohjaustyötä että erilaisia asiantuntija-, hallinto-, johto- ja suunnittelutehtäviä. Muutos tuli vasta 90-luvulla, jolloin koulutus eriytettiin opistotasoiseen liikunnanohjaajan koulutukseen ja toisaalta toisen asteen liikuntaneuvojan koulutukseen. Ammattikorkeakoulu-uudistuksen myötä opistotasoinen koulutus siirtyi ammattikorkeakouluille, ja liikuntaneuvojien koulutus sekä toisen asteen ammatillinen aikuis-koulutus jäi pääasiassa urheiluopistojen vastuulle.

Nykymuotoinen ammattikorkeakoulujen koulutus valmistaa vaativiin asiantuntijatehtäviin liikunnanohjaajina, valmentajina, ja muina asiantuntijoina.

Mahdollisia työnantajia ovat edelleen kunnat ja järjestöt, mutta nyt koulutustavoitteissa korostetaan myös mahdollisuutta toimia yrittäjinä.

Kun selvityksen alkuolettamana oli, että tutkintonimikkeistö, tutkintotavoitteet ja käytännön tehtävät kohtaavat huonosti, eräs osasy syy löytyy todennäköisesti järjestelmän historiasta: 90-luvulle asti liikunnanohjaajia on pyritty kouluttamaan samanaikaisesti toisaalta käytännön ohjaustyöhön ja toisaalta suunnittelu- ja hallintotehtäviin etenkin kuntien liikuntahallinnossa.

5.2 Liikunta-alan tutkinnon suorittaneiden asema työmarkkinoilla

Liikunta-alan koulutuksen saaneiden työllistymistä selvitettiin toisaalta seurantatilastojen toisaalta palkkatilastojen avulla.

Seurantatietojen perusteella liikunnanohjaaja (AMK) tutkinnon suorittaneiden ammatillinen vakiintuminen on hieman hitaampaa kuin ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla keskimäärin. Ilmeisesti tähän liittyen liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneiden arvio tutkinnon tunnettavuudesta työnantajien piirissä oli kriittisempi kuin muilla AMK-tutkinnon suorittaneilla.

Tilastokeskuksen tietojen perusteella liikunnanohjaajat (AMK) ja liikuntaneuvojat sijoittuvat työmarkkinoilla saman tyyppisiin tehtäviin – tosin pienellä aste-erolla: liikunnanohjaajia (AMK) on hieman useammin johto- ja suunnittelutehtävissä ja liikuntaneuvojia vastaavasti enemmän suorittavan tason tehtävissä. Yksityisellä sektorilla liikunnanohjaajien (AMK) palkat ovat yleisimmässä työntekijäryhmässä liikuntaneuvojien palkkoja paremmat, mikä viittaa siihen, että heitä sijoittuu vaativampiin tehtäviin samojen ammattiryhmien sisällä.

Asiantuntijahaastatteluissa tuli useita puheenvuoroja tutkintonimikkeistön hajanaisuudesta ja harhaanjohtavuudestakin. Haastatteluissa tuotiin esiin etenkin liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeet uudistamisen tarve, mutta samaan aikaan tiedostettiin uuden nimikkeen määrittämiseen liittyvät ongelmat: uusia

tutkintonimikkeitä perustettaessa on tehtävä linjanveto sen suhteen, pyritäänkö yhteneviin ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkintonimikkeisiin vai korostetaan nimikkeillä kahden korkeakoulumuodon – ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen – eroa. Käytännössä tämä liittyy siihen, pitäisikö myös ammattikorkeakouluissa ottaa useiden ulkomaisten esimerkkien mukainen kandidaatti-nimike, vai pitäisikö yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla olla erilliset nimikkeet.

Valtaosa haastatelluista katsoi, että kandidaatti-nimikkeen käyttöönotto olisi poliittisesti liian haastava prosessi, ja suositteli vaihtoehtoisen nimikkeen kehittämistä nykyisen liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeen tilalle. Samassa yhteydessä todettiin, että jos ammattikorkeakoulut luopuvat liikunnanohjaaja-nimikkeestä, se voitaisiin ottaa liikunnanohjauksen perustutkinnon nimikkeeksi nykyisen liikuntaneuvoja-nimikkeen tilalle.

5.3 Vaihtoehdot liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeelle

Ohjausryhmä keskittyi työssään paljolti vaihtoehtojen etsimiselle liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeelle, mutta sen ohessa pohdittiin suppeammin myös liikuntaneuvojan tutkintonimikettä.

Vaihtoehtoisen nimikkeen työstäminen eteni neljässä vaiheessa: ensimmäisessä vaiheessa arvioitiin tiedossa olevat nimikkeet SWOT-analyysin avulla (Liite 1). Tämän jälkeen analyysin tulokset lähetettiin projektin taustayhteisöille, ja pyydettiin heidän kommenttinsa. Kolmannessa vaiheessa neljä suosituinta vaihtoehtoa – liikunta-asiantuntija (AMK); liikunnan kandidaatti (AMK); liikuntapedagogi (AMK) ja sporttinomi (AMK) annettiin liikunta-alan kentän arvioitavaksi avoimessa web-kyselyssä.

Kyselyn mukaan suosituin vaihtoehto liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeen tilalle oli liikunnan kandidaatti (AMK), toiseksi suosituin liikunnan asiantuntija (AMK) tai jokin sen sovellutus. Kolmannelle sijalle tuli liikuntapedagogi (AMK). Vaikka

liikunnanohjaaja (AMK) oli suosituin, se oli samalla myös toiseksi tullutta liikunta-asiantuntija (AMK) nimikettä kiistanalaisempi. Nimikkeeseen suhtautuivat kriittisesti etenkin liikunta-alalla yliopistotutkinnon suorittaneet. Kriitikin perusteena oli se, että kyseiset vastaajat tahtoivat tutkintonimikkeiden avulla korostaa eroa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä. Myös liikuntapedagogi (AMK) kohtasi vastaavaa kritiikkiä, koska sen koettiin tulevan liikuntatieteellisessä tiedekunnassa tarjottavan liikuntapedagogisen koulutuksen reviiirille ilman että liikunnanohjaaja (AMK) -koulutukseen olisi sisältynyt vastaavassa määrin pedagogisia opintoja.

Liikunnan kandidaatti (AMK) arviointiin myös haastattelussa poliittisesti hankalasti toteutettavaksi vaihtoehdoksi – se edellyttäisi kaikkien ammattikorkeakoulunimikkeiden uudistusta ja herättäisi todennäköisesti vastusta yliopistojen ja yliopistokoulutuksen saaneiden joukossa.

Keskeisistä nimikevaihtoehdoista pyydettiin lausunto myös sanastokeskustelulta. Sen esittämän arvion mukaan nimike liikunta-alan asiantuntija (AMK) oli vaihtoehtoista paras. Ainoana varauksena Sanastokeskus totesi, että ”asiantuntija” termiä ei muuten ole käytössä korkeakoulujen tutkintonimikkeissä.

5.4 Muita kysymyksiä

Haastatteluissa ja liikunta-alan toimijoille ja opiskelijoille osoitetussa kyselyssä tuli esiin, että ”liikunnanohjaaja” voisi olla kuvaavampi nimike liikunnanohjauksen perustutkinnolle kuin ”liikuntaneuvoja”. Ohjausryhmä ei nähnyt esteitä tälle muutokselle. Myös asiasta haastateltu opetushallituksen edustaja piti muutosta mahdollisena, jos alan kouluttajat ja eri sidosryhmät niin tahtovat.

Toisena yksityiskohtana tuli esiin, että Liikuntaneuvoja -nimikkeen nykyinen ruotsinkielinen vastine ”iddrottsledare” on jossain määrin harhaanjohtava; etenkin suomenkielisen kuulijan korvaan se kuulostaa tutkinto- ja ammattihierarkiassa korkeammalta kuin liikunnanohjaajan ruotsinkielinen vastine ”idrottsinstruktör”. Nimikkeitä uudistettaessa on syytä samalla pohtia myös ruotsinkieliset versiot.

Kolmantena haasteena tuli esiin, miten valmennusosaamisen pitäisi näkyä tutkintonimikkeissä. Tällä hetkellä on mahdollista suorittaa liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinto, joka oikeuttaa valmentajan tutkintonimikkeeseen, jos siihen on erikoistunut. Myös muu liikunta-alan koulutus antaa valmiuksia valmennustyöhön, mutta se ei näy tutkintonimikkeissä, vaikka aihetta olisi opiskeltu ammattitutkintoa enemmän.

Mahdollisia ratkaisuja voisivat olla:

1. uudet koulutuslinjat omine tutkintonimikkeineen sekä perusasteelle, ammattikorkeakouluihin että yliopistoon, tai
2. valmentaja-nimikkeen auktorisoinnin järjestelmä siten, että jokin taho alkaa pitää rekisteriä sovitut pätevyyskriteerit täyttävistä valmentajista.

Ohjausryhmällä ei ollut mahdollisuutta työstää tästä asiasta ratkaisuehdotusta, mutta se ehdottaa, että ongelmaa lähdetään työstämään näiden kahden vaihtoehdon pohjalta.

5.5 Hankkeen ohjausryhmän kannanotto tutkintonimikkeisiin

Edellä esiteltyjen tietojen ja lausuntojen pohjalta hankkeen ohjausryhmä päätti 24.5.2022 pitämässään kokouksessa suositella liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeen tilalle nimikettä liikunta-alan asiantuntija (AMK). Lisäksi ohjausryhmä katsoi, että jos liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeestä luovutaan, nimike ”liikunnanohjaaja” voidaan ottaa käyttöön liikunnanohjauksen perustutkinnossa nykyisen liikuntaneuvojan sijaan, samoin liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinnossa, liikunnan osaamisalan tutkintonimikkeen ”liikunnanohjaaja (AT) sijaan.

Ohjausryhmä katsoi myös, että jos liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeestä luovutaan, tutkinnon haltijoilla tulee olla oikeus käyttää liikunta-alan asiantuntija (AMK) -nimikettä. Samaa periaatetta tulee soveltaa myös liikuntaneuvoja-tutkinnon suorittaneiden osalta. (Liite 3.)

Suomen Ammattivalmentajat SAVAL ry:n toiveena on, että tutkintonimike ”valmentaja” muutettaisiin muotoon ”urheiluvalmentaja”. Tämä selkiyttäisi liikunnan ja urheilun valmentajien asemaa erotuksena muihin työmarkkinoilla oleviin valmentajiin (vrt. yksilö- ja työvalmentaja), mikä kannattaa ottaa huomioon nimikkeitä uudistettaessa.

Kirjallisuus ja haastattelut

Kirjallisuus

Ala-Vähälä, Timo. (2020). Mikä ihmeen PT? Selvitys personal trainer alasta Suomessa. Liikuntatieteellisen seuran tutkimuksia selvityksiä 17. 2020. (https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/lts_selvityksia/mika-ihmeen-pt-selvitys-personal-trainer-alasta-suomessa.pdf.)

Ahonen, Kirsi. (2012). Ammatillinen aikuiskoulutus. Teoksessa Kettunen, P; Simola, H. "Tiedon ja osaamisen Suomi, Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000 luvulle". Suomalaisen kirjallisuuden seura. Hämeenlinna 2012.

Autio, Veli-Matti; Heikkilä Markku. (1990). Jälleenrakennuksen ja kasvun kulttuuripoliittikkaa 1945-1965. Helsinki 1990.

Fager, C-H. (1988). 50 år Solvalla idrottsinstitut. Ekenäs 1988.

Honka, Juhani. (2000). Keskiasteen koulunuudistus – koulutusta koko ikäluokalle. Teoksessa Rajaniemi, A. (Toim.) Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. OKKA, Opetus- kasvatus- ja koulutusalojen säätiö. Saarijärvi, 2000.

Huuhka, Kosti, Kuosmanen, Paavo. (1973). Vapaan sivistystyön hallinto. Helsinki 1973.

Juurtola, T. (1977). Suomen urheiluopisto 1927–1977. Lahti 1977.

Kaikkonen, K. (2007). Suomen urheiluopisto 80 vuotta. Liikunnan edelläkävijä. Lahti 2007.

Klemelä, K., Vanttaja, M. (2012). Ammatillinen koulutus. Teoksessa Kettunen, P; Simola, H. "Tiedon ja osaamisen Suomi, Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000 luvulle". Suomalaisen kirjallisuuden seura. Hämeenlinna 2012.

Klemola, Heikki. (1993). Liikunnan ilon sanansaattajat. Suomen liikunnanohjaajat r.y. 1940–1990. Loimaa 1993.

Komiteanmietintö 1982a. Vapaa-aikatoiminnan koulutustoimikunnan mietintö. Keskiasteen koulunuudistus 17, Nide 1 (6), Yleinen osa. Komiteanmietintö 1982:51, Helsinki 1982.

Komiteanmietintö 1982b. Vapaa-aikatoiminnan koulutustoimikunnan mietintö. Keskiasteen koulunuudistus 17. Liikunnan opintolinjan opetussuunnitelma. Nide 2(6). Liikunnanohjaajan opintolinjan opetussuunnitelma. Komiteanmietintö 1982:51, Helsinki 1982.

Komiteanmietintö 1977a. Terveystieteiden opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö. Keskiasteen koulunuudistus 11. Nide 1 (26). Yleinen osa. Komiteanmietintö 177:3. Helsinki 1977.

Komiteanmietintö 1977b. Terveystieteiden opetussuunnitelmatoimikunnan mietintö. Keski-

asteen koulunuudistus 11. Nide 12 (26). Terveystieteiden ja sosiaaliturvan peruslinjasetoste, Liikunnanohjaajan koulutusammatin opetussuunnitelma. Komiteanmietintö 177:3 Helsinki 1977.

Landelijk opleidingsprofiel sportkunde. Landelijk Opleidingsoverleg Sportkunde, 2017. <https://www.vereniginghogescholen.nl/system/profiles/documents/000/000/216/original/sportkunde.lop.2017.pdf?1512393224>.

Nygrén, H. (1979). Pajulahti. TUL:n voimistelu- ja urheilukoti 1929–1949. Pajulahden Urheiluoopisto 1949–1979. Helsinki 1979.

OPM (1992). Vapaa-aikatoiminnan ja ihmssuhdetyön koulutustyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita. 1992:29.

Valtioneuvosto (1990). Suomen koulutusjärjestelmä, koulutuksen taso ja kehittämislinjat: Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle. Valtioneuvoston kanslia, 1990.

Vasara, Erkki (1992). Toiminnan ja ohjauksen kilpajuoksu.– Teoksessa Teijo Pyykkönen (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Helsinki 1992.

Virtala, Mirja (2000). Vapaa-aika ja liikunta-ala. Teoksessa Rajaniemi, A. (Toim.) Suomalaisen ammattikasvatuksen historia. OKKA, Opetus- kasvatus- ja koulutusalojen säätiö. Saarijärvi, 2000.

Vuorio-Lehti, Minna (2011). Rakkaat "viholliset". Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus 1900-luvun koulujärjestelmäkeskusteluissa. Teoksessa Meriläinen, R ja Vuorio-Lehti, M. (toim.) Toisen asteen koulutuksen kehittäminen yleissivistyksen ja koulutuspolitiikan ristipaineissa 1990-luvulla. Artikkelisarja. OKKA-säätiön vuosikirja 2011. Saarijärvi, 2011.

Haastattelut, kirjalliset vastaukset

Juutinen, Taija. Varadekaani, Jyväskylän yliopisto, Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta. Kirjalliset vastaukset.

Kauppinen, Matti. Johtaja. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu.

Kykkänen, Jani. Koulutuspolitiikan asiantuntija. Suomen ylioppilaskuntien liitto. Kirjalliset vastaukset

Lempinen, Petri. Ylijohtaja, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osaston. Kirjalliset vastaukset.

Maxenius, Samuli. Asiantuntija. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Kirjalliset vastaukset.

Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat ry (Nuoli). Hallituksen kirjalliset vastaukset.

Nieminen, Raino. Toiminnanjohtaja. Suomen Ammattivalmentajat SAVAL ry.

Palonen, Maarit. Opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö, korkeakoulu- ja tiedeosasto. Haastattelu.

Partanen, Kari. Lehtori. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Haastattelu

Sarpio, Anna. Opetusneuvos, Opetushallitus. Haastattelu

Suomen Liikunnan Ammatillaiset ry. Hallituksen ryhmähaastattelu.

Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry. Tekla Kososen (hallituksen jäsen) ja Anniina Sippolan (asiantuntija) haastattelu.

Uppa, Marianne. Suunnittelija, Espoon kaupungin liikunta ja urheilu. Kirjalliset vastaukset.

Urheiluopistot ry. Hallituksen ryhmähaastattelu.

Vaappo, Marko. Lehtori. Arkada-ammattikorkeakoulu. Haastattelu.

Liitteet

Liite 1. Projektin ohjausryhmän tekemä SWOT-analyysi vaihtoehtoisista nimikkeistä liikunnanohjaaja (AMK) nimikkeelle

Aika: 16.3.2022

Paikka: Liikuntatieteellinen Seura (LTS)

Paikalla Liikunnan tutkintanimikkeet projektin ohjausryhmästä

Jari Kanerva, LTS, ohjausryhmän pj, kokouksen pj.

Petteri Piirainen, Nuoriso- ja Liikunta-alan asiantuntijat ry (Nuoli), kokouksen sihteeri

Timo Ala-Vähälä, projektin tutkija

Teams-yhteyden kautta mukana

Nina Luukkainen, Urheiluopistot ry

Johanna Manninen, Suomen Liikunnan Ammatillaiset ry

Raimo Nieminen, Suomen Ammattivalmentajat SAVAL ry

Kari Partanen, Kajaanin Ammattikorkeakoulu (liikunnan AMK-kouluttajien verkosto)

Swot-analyysin tulokset:

Sporttinomi

Vahvuudet: Trendikäs nimi, iskevä.

Heikkoudet: "Sportti" lähempänä valmentajan työtä. Hieman huvittava, onko riittävän arvokas. Ei muistuta korkea-asteen tutkintanimikettä. "Sportti" nimikettä käytettiin 80-luvulla, kun puhuttiin urheilusta. Tuo mieleen 80-lukulaisen urheilukulttuurin. Vähän ympärilyöreä. Kuvaa huonosti tutkintoa.

Käyttöönottoa edistää: Ei tule vastustajia mieleen.

Käyttöönottoa vaikeuttaa: -

Liikunnan kandidaatti (AMK), Liikunnanohjauksen ja hallinnon kandidaatti

Vahvuudet: Kertoo tutkinnon tason. Antaa työnantajalle paremman kuvan tutkinnon tasosta. Tutkinto vertautuisi paremmin Bolognan prosessin tutkintoihin. Erottaisi työn liikunnanohjauksesta, osoittaisi pätevyyttä vaativampiin tehtäviin. Arvostus ja identiteetti puoli vahvistuisi. Tutkintanimikkeistä voisi näkyä valmentajaosaaminen, jos nimike olisi esim. liikunnan ja urheilun kandidaatti.

Heikkoudet: "Kandidaatti" viittaa ehdokkaaseen. Lisäksi se voi luoda mielikuvan välituttuudesta tai kesken jääneistä yliopisto-opinnoista. Jälkimmäinen vaihtoehto voi luoda

sekaannuksia, jos liikunnanohjaaja-nimike tulee urheiluopistojen käyttöön. Parempi olisi liikuntakasvatuksen ja hallinnon kandidaatti.

Käyttöönottoa edistää: -

Käyttöönottoa vaikeuttaa: Nimikkeen käyttöönotto edellyttäisi korkea-asteen tutkinto-nimikkeiden kokonaisuudistusta. Yliopistojen asenne voi olla kriittinen. Kandidaatti-nimikkeen ajaminen voi tuoda koulutuspoliittisia jännitteitä kaikkeen amk-koulutukseen.

Liikuntapedagogi (AMK)

Vahvuudet: Pedagogi hyvä, korostaa ammatillista vaativuutta. Voisi olla myös andragogi (tullut esiin valmentajakoulutuksessa). Jos "liikunnanohjaaja" -nimike siirtyy urheiluopistojen käyttöön, niin "pedagogi voisi olla korkeamman tason amk-koulutuksen nimike.

Heikkoudet: Pedagogi viittaa kehittymiseen ja kasvuun. Rajaako pois liiketoiminta-osaamisen, kansainvälistymisosaamisen, hallinto-osaaminen? Korostuuko liikaa yksi osaamisalue? Ammatissa toimivat (kunnissa) joutuvat työskentelemään laaja-alaisesti. Assosioituu helposti liikunnanopettajaan. Yliopistoissa aineena liikuntapedagogiikka, mikä voi aiheuttaa jännitettä.

Käyttöönottoa edistää: Nimikkeelle on ollut kannatusta. Muistetaan haastattelujen perusteella nimivaihtoehtoina.

Käyttöönottoa vaikeuttaa: Liikunnanopettajat ja liikuntatieteellisen koulutuksen edustajat saattaisivat vastustaa.

Hyvinvointipedagogi (AMK)

Vahvuudet: Tämän hetken liikuntapalveluissa (työllistäjänä) korostuu hyvinvointityö. Nimike sopii ennaltaehkäisevään terveydenedistämiseen ja liikuntapalveluihin osana hyvinvointipalveluja. Laajentaa toimintakenttää urheilun ulkopuolelle.

Heikkoudet: Linkittykö vahvemmin liikuntapuolelle vai Sote-puolelle? Liikkuminen ja urheilu jäävät nimikkeen ulkopuolelle. Vastaako nimike siis tutkinnon suorittaneen ydinosaamista?

Käyttöönottoa edistää: Kun "liikunta" sanan sijaan puhutaan hyvinvoinnista, ei synny sekaannusta (tai reviriikiistaa) suhteessa liikuntatieteellisen tiedekunnan tarjoamaan liikuntakasvatukseen.

Käyttöönottoa vaikeuttaa: -

Liikuntainsinööri (AMK):

Vahvuudet: -

Heikkoudet: Tuo mieleen liikunnan tekniset palvelut; korostaa liikuntateknologian roolia. Menee lähelle Vuokatissa tarjottavaa liikuntateknologian koulutusta. Irrottaa ammatin yhteiskuntatieteistä ja yhteisöllisyydestä; kytkee teknologiaan. Assosioituu osaksi korkeamman tasoista liikuntapaikkojen hoitajien koulutusta.

Käyttöönottoa edistää: -

Käyttöönottoa vaikeuttaa: Tekniikan alan järjestöt saattaisivat vastustaa.

Fysionomi (AMK):

Vahvuudet: Perinteinen tai perinteisen tyylinen amk-nimike.

Heikkoudet: Tämän tyyppistä nimikettä käytetään pseudotieteellisissä yhteyksissä. Vaikuttaako alemman tasoiselta fysioterapeutin tutkinnolta suhteessa fysioterapeuttiin? Onko pseudokansainvälinen nimi?

Käyttöönottoa edistää: Ollut epävirallisessa keskustelussa mukana.

Käyttöönottoa vaikeuttaa: Ei vaikuta "innostavalta" nimeltä. Ei todennäköisesti saisi kannatusta.

Liikunta-asiantuntija (AMK) tai Liikunnan ja urheilun asiantuntija (AMK)

Vahvuudet: Kaksiosaisuus voi olla hyvä idea, parempi vielä jos olisi "liikunnan ja urheilun asiantuntija (AMK). Nimike on riittävän laaja. Selkeää suomen kieltä. Vastakommenttina, että nimike on pitkä, yksiosainen voisi olla parempi. Mahdollistaa laaja-alaisen sijoitumisen työelämässä. Kuvaa hyvin osaamisen luonnetta työhönottotilanteessa. Ei ole ristiriidassa yliopistomaailman kanssa. Hyvää suomen kieltä.

Heikkoudet: Onko "asiantuntija" hyvä.

Käyttöönottoa edistää: Ei ole ristiriidassa yliopistomaailman nimikkeiden kanssa.

Käyttöönottoa vaikeuttaa: -

Motionomi:

Vahvuudet: -

Heikkoudet: Pseudokansainvälisyys

Käyttöönottoa edistää: -

Käyttöönottoa vaikeuttaa: -

Kinesiologi/ -nimi (AMK):

Vahvuudet: -

Heikkoudet: Pseudokansainvälisyys. Lähellä biomekaniikkaa. Kapea-alainen.

Käyttöönottoa edistää: -

Käyttöönottoa vaikeuttaa: -

Liikuntaneuvoja (AMK)

Vahvuudet: -

Heikkoudet: Kyseessä olisi "Päittäin vaihtaminen", eli liikunnanohjaajista (AMK) liikuntaneuvoja (AMK), ja liikuntaneuvojista liikunnanohjaajia. Olisiko järkevä toimenpide

Käyttöönottoa edistää: -

Käyttöönottoa vaikeuttaa: -

23.5.2022

Lausunto liikunta-alan tutkintonimikkeistä

Sanastokeskus ry on saanut lausuntopyynnön liikunta-alan tutkintonimikkeelle *liikunnanohjaaja (AMK)* ehdotetuista korvaavista nimikkeistä.

Sanastokeskus on v. 1974 perustettu sanasto- ja ontologiatyön asiantuntijaorganisaatio, jonka tarkoituksena on kehittää sekä terminologisen sanastotyön että ontologiatyön menetelmiä ja pitää yllä niihin perustuvaa osaamista sekä saada aikaan suomen- ja ruotsinkielisiä erikoisalojen sanastoja. Sanastokeskus toimii erikoisalojen kielten parissa ja tuottaa sekä systemaattiseen sanastotyöhön että ontologiatyöhön liittyviä palveluja. Riippumattomana sanasto- ja ontologiatyön asiantuntijaelimenä Sanastokeskus tarjoaa palvelujaan kaikille sanasto- ja ontologiatyöstä kiinnostuneille. Lausuntomme perustuu erikoisalojen sanasto- ja ontologiatyön osaamiseen.

Lausuntopyynnön mukaan liikunnan alan tämänhetkisen tutkintonimikkeistön ongelmana on, että etenkin liikunnanohjaaja (AMK) -nimike luo vääranlaisen mielikuvan tutkinnon vaativuudesta ja sen tarjoamasta kelpoisuudesta. Tästä johtuen liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet sijoittuvat pääsääntöisesti tutkintotasoaan alempiin ammattitehtäviin, liikunnanohjaajiksi, ja toisen asteen *liikuntaneuvoja*-tutkinnon suorittaneilla on haasteita ylipäättään työllistyä.

Sanastokeskuksen arvioitaviksi annettiin useita vaihtoehtoisia tutkintonimike-ehdotuksia. Tarkastelemme niitä tässä lausunnossa seuraavilla perusteilla: miten hyvin ehdotettu tutkintonimike kuvaa tutkinnon sisältöä, miten hyvin tutkintonimike erottelee toisen asteen ja korkeakouluasteen (ammattikorkeakoulu ja yliopistot) tutkinnot toisistaan, onko tutkintonimike johdonmukainen olemassa olevaan tutkintonimikkeistöön nähden ja onko nimike kielellisesti onnistunut.

Eryteisesti nimikkeiden erottuvuuden kannalta on hankalaa, että ammattikorkeakoulun tutkintonimike, liikunnanohjaaja (AMK), on lyhennettä lukuun ottamatta sama kuin ammattitehtävännimike liikunnanohjaaja, jollaiseksi voidaan työllistyä toisen asteen liikuntaneuvojan koulutuksella.

Mikään liikunnanohjaaja (AMK) -nimikkeen korvaajiksi kaavailuista tutkintonimike-ehdotuksista ei kuitenkaan Sanastokeskuksen näkemyksen mukaan ole täysin ongelmaton. Alla kommentteja annetuista ehdotuksista. Ehdotuksista sopivimpana Sanastokeskus pitää nimikettä *liikunta-alan asiantuntija (AMK)*.

1. Liikunta-asiantuntija (AMK) ja sen variaatiot

- i. liikunta-alan asiantuntija (AMK)
- ii. liikunnan asiantuntija (AMK)
- iii. liikunnan ja urheilun asiantuntija (AMK)

Johdonmukaisuus AMK-tutkintonimikkeistöön nähden: Asiantuntija-sana ei ole käytössä minkään muun ammattikorkeakoulututkintonimikkeen osana, joten tähän sanaan pohjautuva nimike poikkeaa muusta tutkintonimikkeistöstä. (Muutaman AMK-koulutusohjelman nimessä sana asiantuntija näkyy esiintyvän.)

Erottavuus: Sanaa asiantuntija ei esiinny liikunta-alan toisen asteen tutkintonimikkeissä eikä myöskään alan yliopistotutkintonimikkeissä, joten nimikkeen erottavuus on hyvä.

Nimikkeen kuvaavuus: Merkityksensä puolesta pääasana asiantuntija kuvaa AMK-tutkinnon tarjoamaa asiantuntemusta toisen asteen tutkintoon nähden ja heijastaa tutkinnon valmistavuutta "ensisijaisesti vaativiin ammatti-, asiantuntija-, johto- ja esimiestehtäviin", kuten lausuntopyynnössä toivotaan.

Sanastokeskuksen näkemyksen mukaan ehdotetuista asiantuntija-sanaan pohjaavista variaatioista *liikunta-alan asiantuntija (AMK)* koko liikunta-alaan viittaavana tuo ilmi tutkinnon monipuolisuutta, eikä toisaalta ole mielikuvalltaan yhtä geneerinen ja merkitykseltään epätasallinen kuin vaihtoehdot *liikunnan asiantuntija (AMK)* ja *liikunta-asiantuntija (AMK)*.

Kielelliset seikat: Asiantuntija-sanaan pohjautuva sanaliittomuotoinen tutkintonimike on pitkäkö, mikä vaikeuttaa nimikkeen käyttöä niin puheessa kuin tekstissäkin ja voi johtaa epävirallisten lyhenteiden syntyyn. Etenkin vaihtoehto *liikunnan ja urheilun asiantuntija (AMK)* on tutkintonimikkeeksi tarpeettoman pitkä.

Asiantuntija-pääasanaan pohjautuvan nimikkeen suomenkielisyys on puolestaan myönteinen ominaisuus.

2. liikunnan kandidaatti (AMK) ja sen variaatiot

- i. liikunnan kandidaatti (AMK)
- ii. liikunta-alan kandidaatti (AMK)
- iii. liikunnan ja urheilun kandidaatti (AMK)
- iv. liikunnan ja valmennuksen kandidaatti (AMK)

Opetushallinnon asiantuntijakontaktiemme mukaan *kandidaatti* on Suomen korkeakoulujärjestelmässä ehdottomasti vain yliopistotutkintoihin liittyvä sana eikä sen vuoksi sovellu osaksi ammattikorkeakoulututkinnon tutkintonimikettä. Näin on siitä huolimatta, että ammattikorkeakoulututkintojen englanninkielisissä nimikkeissä käytetään samaa englanninkielistä sanaa kuin yliopistoissa suoritettavien alempien korkeakoulututkintojen englanninkielisissä nimikkeissä eli sanaa *bachelor*.

Toisaalta kandidaatti-nimikkeen ongelmana voidaan nähdä se, että yliopistojen kandidaatintutkinnolla on monilla aloilla edelleen asema välivaiheen tutkintona ennen ylempää korkeakoulututkintoa, johon opiskeluoikeuskin yleensä saadaan. Tämä välivaihe-mielikuva ei ole nähdäksemme omiaan vahvistamaan AMK-tutkinnon soveltuvuutta lausuntopyynnössä mainittuihin vaativiin asiantuntijatehtäviin.

3. liikuntapedagogi (AMK)

Sana pedagogi viittaa opettajaan tai kasvattajaan. Vaikka tutkintoon sisältyy kursseja pedagogiikasta, ei kuitenkaan vaikuta siltä, että tutkinnon anti olisi pääosin pedagoginen, mikä tekee *liikuntapedagogi (AMK)* -tutkintonimikkeestä harhaanjohtavan.

Muista AMK-tutkinnoista pedagogeja ovat *musiikkipedagogi (AMK)* ja *yhteisöpedagogi (AMK)*. Näistä tutkinnoista etenkin ensin mainittu vaikuttaa kurssisisällöltään voimakkaasti opettajuuteen suuntaavalta ja viimeksi mainittu tutkintonimikkeen alkua erottaa sen selkeästi kaikista muista nimikkeistä.

Liikuntapedagogi (AMK) -nimikkeen haittapuolena on sen sekoittuminen koulujen liikunnanopettajiin – etenkin niihin yliopistosta valmistuneisiin liikuntatieteiden maistereihin, jotka ovat opiskelleet liikuntapedagogiikan maisteriohjelmassa.

Nimike antaa nähdäksemme väärän kuvan koulutuksen tuottamasta osaamisesta ja sen tasosta eikä siten vastaa siihen tarpeeseen, että tutkinnon suorittaneet voisivat työllistyä koulutustaan vastaaviin monipuolisiin työtehtäviin.

4. sporttinomi (AMK)

Sporttinomi (AMK) on terminä mieleenpainuva. Nähdäksemme se ei kuitenkaan anna mielikuvaa haltijansa soveltuvuudesta esimerkiksi vaativiin johto- ja esimiestehtäviin. Nimikkeen suurin ongelma on sportti-etuliite, joka on arkityylinen ja leikkisä, eikä siksi korosta asiantuntijuutta.

Suosittamme myös käyttämään nimikkeiden osina mieluummin suomenkielisiä kuin vierasperäisiä sanoja silloin, kun se on mahdollista.

Nomi-päätteen etymologinen tausta on kreikan sanassa *nomos*, joka voi viitata esimerkiksi tapaan tai lakiin. Se on käytössä monessa AMK-tutkintonimikkeessä, mutta myös toisella asteella (kuten nimikkeissä *merkonomi* ja *datanomi*). Nomi-päättekään ei siis mielikuvatasolla välttämättä yhdisty tutkinnon vaativuuteen.

Etuliite sportti tulee englannin ja päätte nomi kreikan kielestä; ainakin kielellisesti valveutunutta henkilöä nimikkeen sekakielisuus saattaa häiritä.

5. fysionomi (AMK)

6. motionomi (AMK)

7. kinesiologi (AMK) tai kinesionomi (AMK)

Mitkään nimikkeistä 5–7 eivät ole läpinäkyviä, eli niistä ei käy selkeästi ilmi, millaisesta koulutuksesta on kyse. Nomi-päätettä ja nimikkeiden vierasperäisiä osia käsitellään sporttinomi (AMK) -nimikkeen yhteydessä.

Fysio-, motio- ja kinesio-etuliitteet eivät selkeästi kohdenna mielikuvia nykyistä AMK-liikunnanohjaajan opetussuunnitelmaa rajaavalle osaamisalueelle.

Etenkin *fysionomi (AMK)* sekoittuu helposti olemassa oleviin samankaluisiin nimikkeisiin (*fysioterapeutti*, *fysiologi*). *Kinesiologi*-nimike taas on jo käytössä alalla, joka monilta osin ei vaikuta vastaavan nykyistä AMK-liikunnanohjaajan koulutusta.

Sanastokeskuksen näkemyksen mukaan ehdotetut nimikkeet 5–7 eivät kuvaa tutkinnon suorittaneiden henkilöiden soveltuvuutta vaativiin asiantuntija- ja johtotehtäviin.

Ote muistiosta 5/2022

LIIKUNNAN TUTKINTONIMIKKEET – HANKE 2021–2022

Hankkeen ohjausryhmän kokous 24.5. klo 14:00

Läsnä:	Nina Luukkainen	varapuheenjohtaja	Urheiluopistot ry
	Raino Nieminen	jäsen	Suomen Ammattivalmentajat ry
	Kari Partanen	"	KAMK / Liikunnan AMK-verkosto
	Johanna Manninen	"	Suomen Liikunnan Ammattilaiset
	Petteri Piirainen	"	Nuoris- ja Liikunta-alan asiantuntijat ry
	Timo Ala-Vähälä	tutkija	
Poissa:	Jari Kanerva	puheenjohtaja	Liikuntatieteellinen Seura ry

1. Kokouksen avaus

Ohjausryhmän varapuheenjohtaja Nina Luukkainen avasi kokouksen klo 14:02.

5. Hankkeen suositus tutkintonimikkeiden muuttamiseksi sekä virallinen esitys

Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan liikunnan AMK-tutkintonimikkeen muuttaminen on ajankohtaisesti mahdollinen, liittyy meneillään olevaan korkeakoulujen kestävä kehityksen ohjelmaan. Ylitarkastaja Maarit Palonen on pyytänyt ohjelman työryhmätyöskentelyä varten hankkeen raporttia sen valmistuttua. Palosen mukaan on mahdollista tehdä myös opetus- ja kulttuuriministeriölle osoitettu virallinen esitys tutkintonimikkeen muuttamiseksi, joka aikataulullisesti on hyvä jättää jo kesäkuun alussa.

Kanta suosituksessa ja esityksessä on otettava myös siihen, voivatko myös aiemmin liikunnanohjaaja (AMK) -tutkinnon suorittaneet käyttää uutta tutkintonimikettä.

Liikunnan 2. asteen perus- ja ammattitutkinnon tutkintonimikkeestä esitys on tehtävä opetushallitukselle. Esityksen ottaa käsittelyyn opetusneuvos Anna Sarpio.

Nuoli on varautunut jättämään hankeraportin suosituksen mukaisen virallisen esityksen liikunnan tutkintonimikkeiden muuttamiseksi, mikäli hankeryhmässä asiaan löytyy konsensus. Nuolen hallitus käsittelee asiaa kokouksessaan 27.5. Esitykseen toivotaan myös muita hankekumppaneita mukaan, joko virallisena esittäjänä tai esitystä tukevan lausunnon antajina.

Esitys: Keskustellaan ja päätetään hankeraporttiin kirjattavista suosituksista liikunnan AMK-tutkintonimikkeen ja 2. asteen tutkintonimikkeen muuttamisesta sekä valmentajien erityiskysymyksestä.

Merkitään tiedoksi, ketkä hankekumppaneista ovat kiinnostuneita tulemaan viralliseen esitykseen allekirjoittajina tai lausunnon antajina.

Päätös: Hankkeen ohjausryhmä päätti suositella hankeraportissa liikunnan uusiksi tutkintonimikkeiksi:

Ammattikorkeakoulut (alempi korkeakouluaste)

- liikunnan ammattikorkeakoulututkinto: liikunta-alan asiantuntija (AMK)

Urheiluopistot (keskiaste)

- liikunnanohjauksen perustutkinto: liikunnanohjaaja
- liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinto (liikunnan osaamisala); liikunnanohjaaja (AT)

Merkittiin tiedoksi, että liikunnan ja valmennuksen ammattitutkinnon *valmennuksen osaamisalan* tutkintonimikkeenä on tällä hetkellä, *valmentaja*. Suomen Ammattivalmentajat SAVAL ry:n toiveena on, että valmennuksen osaamisalan tutkintonimike voitaisiin muuttaa *urheiluvalmentajaksi*, erotuksena muihin työmarkkinoilla oleviin valmentajiin (vrt. yksilö- ja työvalmentaja).

Hankkeen ohjausryhmä myös suosittelee, että tutkintonimikkeitä muutettaessa vahvistetaan myös aiemmin liikunnan ammattikorkeakoulututkinnon tai liikunnanohjauksen perus- tai ammattitutkinnon suorittaneille oikeus käyttää uutta tutkintonimikettä. Tämä selkeyttäisi tilannetta, koska muutoin keskiasteella ja alemmalla korkeakouluasteella suoritettut liikunnan tutkinnot, joiden tutkintonimikkeenä on liikunnanohjaaja, saatetaan rinnastaa työmarkkinoilla samantasoisiksi.

Kokouksessa läsnäolleet hankekumppanit tekevät myös yhteisen virallisen esityksen tutkintonimikkeiden muuttamisesta sekä opetus- ja kulttuuriministeriölle että opetushallitukselle. Mahdollisuutta tulla esitykseen mukaan tiedustellaan myös Liikuntatieteelliseltä Seuralta.

7. Kokouksen päättäminen

Ohjausryhmän varapuheenjohtaja Nina Luukkainen päätti kokouksen klo 15:15.

Muistion otteen laati:

PETTERI PIIRAINEN
ohjausryhmän sihteeri

FT Timo Ala-Vähälä (s. 1958) on julkaissut tutkimuksia ja raportteja korkeakoulututkimuksen ja liikunnan palvelujen aloilta. Hänen väitöskirjansa käsitteli korkeakoulutukseen liittyvää Bolognan prosessia. Liikunnan osalta Ala-Vähälä on julkaissut yksin tai osana kirjoittajaryhmää erityisliikunnan tai soveltavan liikunnan palveluista, liikunnan taloudesta ja liikunnan ammatillisten tutkintojen suorittaneiden työ- ja opintourista.

Reportissa arvioidaan alemman korkeakouluasteen liikunnanohjaaja (AMK) ja toisen asteen liikuntaneuvoja tutkintonimikkeiden toimivuutta ja vaikutusta tutkinnon suorittaneiden työllistymiseen. Tarkastelun pohjaksi kuvataan liikunnan ammatillisen koulutuksen ja tutkintonimikkeiden kehitystä koulutuksen aloittamisesta nykyhetkeen ja pohditaan, millaisia tavoitteita ammatillisen, opistoasteen ja myöhemmin ammattikorkeakoulujen koulutukselle on annettu. Nykyisten tutkintonimikkeiden vaikutuksia työllistymiseen myös laadullisesta näkökulmasta, tutkintotasoa vastaaviin työtehtäviin, arvioidaan tilastojen ja asiantuntijahaastatteluiden valossa.

Reportin johtopäätöksissä suositellaan nykyisten tutkintonimikkeiden muuttamista ja esitetään konkreettiset ehdotukset uusiksi tutkintonimikkeiksi.